

Universiteit Utrecht

“Want Opa, die kroop deur de klaai”
Verbeeldingen van het dorps- en plattelandsleven in moderne Twentse streektaalpoëzie

Masterscriptie MA Literatuur vandaag
Faculteit Geesteswetenschappen

Meike Stoel
6954456

Eerste lezer: Prof. Dr. Geert Buelens
Tweede lezer: Dr. Laurens Ham
29 augustus 2023

Abstract

Twentse streektaalpoëzie bevindt zich in de marges van de literatuur en wetenschappelijk onderzoek naar poëzie. Hierdoor is er weinig bekend over de aard en inhoud van deze poëzie. Dit onderzoek poogt een antwoord te vinden op de vraag hoe Twentse streektaalpoëzie tussen 1945 en 2020 reflecteert op industrialisering via verbeeldingen van het dorps- en plattelandsleven.

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, is op basis van een nieuw Twents poëzies corpus, dat voor de doeleinden van dit onderzoek is samengesteld, een trefwoordanalyse uitgevoerd. Aan de hand van een woordenlijst is bepaald welke woorden van belang zijn voor de reflectie op industrialisering. De data zijn in afgebakende periodes (1945 tot 1973, 1974 tot 1991 en 1992 tot 2020) ingedeeld en geïnterpreteerd. Hierop volgde een kwalitatieve analyse van zes gedichten met close reading.

Het onderzoek toonde aan dat het trefwoordgebruik voor reflectie op industrialisering alleen in de derde periode iets afnam. Uit de kwalitatieve analyse kwamen geen andere aanwijzingen voort om bewijs te leveren voor die ontwikkeling. Daarnaast was het trefwoordgebruik in alle periodes veelal hetzelfde. Close reading bevestigde die waarneming en toonde verder aan dat Twentse dichters de verbeeldingen van het platteland vaak in contrast plaatsen met de industrie. Het sentiment van veel gedichten is negatief, maar in enkele gevallen ook positief. De conclusie is daarom dat de reflectie op industrialisering in Twentse streektaalpoëzie constant is tussen 1945 en 2020 en dat verbeeldingen van het dorps- en plattelandsleven worden ingezet om te contrasteren met de industrie als er negatief op de industrie wordt gereflecteerd.

Inhoud

Inleiding	4
Hoofdstuk 1: Theoretisch kader	6
1.1 Huidig onderzoek	6
1.1.1 Streekliteratuur en streektaalliteratuur	6
1.1.2 Digitale geesteswetenschappen	14
1.2 Voortbouwen en relevantie nieuw onderzoek	15
Hoofdstuk 2: Methodologie	19
2.1 Dataverzameling	19
2.1.1 Corpusconstructie met de Twentse Taalbank	19
2.1.2 Afbakeningen binnen de periode 1945 – 2020	20
2.2 Kwantitatieve analyse met AntConc	22
2.2.1 Trefwoordselectie met Open Dutch WordNet	22
2.2.2 Samenstelling woordenlijst	24
2.2.3 Twentse taalvariëteiten en Dialexicon	26
2.2.4 Trefwoordanalyse in AntConc	27
2.3 Kwalitatieve analyse	27
Hoofdstuk 3: Onderzoeksresultaten	29
3.1 Kwantitatieve analyse	29
3.1.1 Inventarisatie van het gehele corpus	29
3.1.2 De periode 1945 – 1973	30
3.1.3 De periode 1974 – 1991	30
3.1.4 De periode 1992 – 2020	30
3.1.5 Trefwoordfrequenties en ontwikkelingen in trefwoordgebruik	30
3.1.6 Andere kenmerken van het corpus	32
3.2 Kwalitatieve analyse	35
3.2.1 Close reading van Twentse streektaalgedichten	35
3.2.2. Reflecties op industrialisering	38
Hoofdstuk 4: Conclusie	40
Discussie en mogelijk vervolgonderzoek	41
Literatuurlijst primaire literatuur	44
Literatuurlijst secundaire literatuur	45
Literatuurlijst corpus	47
Bijlage 1: Woordenlijst inclusief Twentse taalvariëteiten	65
Bijlage 2: Complete Twentse streektaalgedichten	68
Bijlage 3: Tabellen met trefwoordfrequenties	76

Inleiding

De Friese dichter Tsead Bruinja publiceerde in 2022 *De eerste bloemlezing van de Nederlandse poëzie: 101 gedichten uit het Koninkrijk van 1945 tot nu*. Het is op het eerste oog een behoorlijk eigenaardige titel, maar in het nawoord verklaart Bruinja waarom hij zeker passend is. Als tweetalige Dichter des Vaderlands, Fries en Nederlands, was Bruinja geïntrigeerd door meertalige poëzie en zag hij een bloemlezing voor zich waarin hij alle “poëtische stemmen” uit (voormalige delen van) het Nederlandse Koninkrijk wilde laten spreken (266). Dit resulteerde in zijn nieuwe bloemlezing waarin onder andere dichters uit de Antillen, Suriname en Indonesië, maar vooral ook dichters uit alle streektaalregio’s in Nederland een plaats krijgen. Van de dichter Willem Wilmink is bekend dat hij, na jaren in Amsterdam te hebben gewoond, terugkeerde naar zijn geboortestad Enschede om zich toe te leggen op het publiceren in de lokale kranten en het dichten in de streektaal.

Wat deze voorbeelden illustreren, is dat de keuze voor poëzie in de streektaal bewust gemaakt wordt. Ook voor het onderzoek dat ik met deze voorbeelden inleid, is de keuze voor specifiek Twentstalige poëzie opzettelijk gemaakt. Streektalen hebben het zwaar te verduren gehad met Nederlands als nationale taal. Dat komt doordat de associaties met het gebruik van streektaal vaak negatief zijn, veronderstelt Gerbert Kraaykamp. Hij bestudeert streektaalgebruik bij jongeren en demonstreert dat streektaal en sociale context met elkaar verweven zijn: streektaalgebruik geeft namelijk een indicatie van de sociale rang van een persoon (392). Dit inzicht vormt de aanleiding tot het onderzoeken van de relatie tussen streektaalgebruik en de kans op maatschappelijk succes (392). De gevolgen van het gebruik van streektaal zijn veelal negatief, blijkt uit het onderzoek. Kraaykamp concludeert namelijk dat het streektaalgebruik bij jonge mensen negatieve sociale gevolgen kan hebben, zoals een lagere opleiding en een lagere beroepspositie (400). “[D]e rol van de Nederlandse taal als selectie criterium [is] zeker nog niet uitgespeeld,” besluit hij (401). Het Nederlands blijkt nog steeds de taal van het succes te zijn, waardoor uitingen van streektaal in de marges belanden. Ook in de literatuur speelt streektaal slechts een bijrol. Als onderwerp van wetenschappelijk onderzoek moet de streektaalpoëzie het afleggen tegen Standaardnederlandstalige poëzie. Het uitbreiden van de wetenschappelijke toewijding is een strijd die gestreden moet worden voor de erkenning van streektaalpoëzie en met dit onderzoek wordt een stap in deze richting gezet.

De focus van dit onderzoek is Twentse streektaalpoëzie vanaf 1945 tot 2020. Het doel is om te onderzoeken hoe Twentse streektaalpoëzie vanaf de Tweede Wereldoorlog door middel van verbeeldingen van het dorps- en plattelandsleven reflecteert op de voortschrijdende industrialisering. Hierbij maak ik gebruik van methodes uit de digitale geesteswetenschappen, waarmee de poëzie op grote schaal geanalyseerd kan worden. Daarnaast vul ik conventionele methodes van de digitale geesteswetenschappen aan door in dit onderzoek ruimte te maken voor de taalvariëteiten binnen het Twents.

Wetenschappelijk onderzoek naar streektal literatuur is beperkt en verouderd. De compleetste analyse van Twentse streektal literatuur is afkomstig uit een proefschrift van Frank Löwik uit 2005, waarbij hij de ontwikkelingen van deze literatuur tot het jaar 2000 onderzoekt. De periode tussen 2000 en nu is nog niet onderzocht. Daarnaast is er op het gebied van Twentse streektaalpoëzie voor zover geweten nog geen empirisch onderzoek gedaan met digitale methodes. De ambitie van dit onderzoek is daarom om bij te dragen aan

bestaande kennis over streektaalliteratuur, specifieke inzichten over Twentse streektaalpoëzie en het verbreden van de mogelijkheden van digitaal geesteswetenschappelijk onderzoek.

De vraag die ik met dit onderzoek hoop te beantwoorden, is ‘Hoe reflecteert de Twentse streektaalpoëzie vanaf 1945 via de verbeelding van het dorps- en plattelandsleven op de industrialisering?’ Ik kies ervoor om dit te onderzoeken, omdat ik verwacht dat een onderzoek naar de verbeeldingen van het dorps- en plattelandsleven zinvolle aanwijzingen kan bieden voor het de houding van Twentse dichters tegenover de ingrijpende gevolgen van de industrialisering. In zijn proefschrift benoemt Frank Löwik namelijk dat Twentse schrijvers voor hun werk vaak de eigen omgeving ter inspiratie gebruikten (184). Het is aannemelijk dat die inspiratie zich in poëzie vertaalt als verbeeldingen van het dorps- en plattelandsleven. Die verbeeldingen kunnen daarom mogelijk iets vertellen over hoe Twentse dichters de gevolgen van industrialisering in hun eigen omgeving vanaf de Tweede Wereldoorlog hebben waargenomen.

Hoofdstuk 1: Theoretisch kader

Voorafgaand aan het onderzoek is het noodzakelijk om vast te stellen welke kennis er over het te onderzoeken onderwerp al bestaat. In deze scriptie over moderne Twentse streektaalpoëzie maak ik gebruik van inzichten uit twee wetenschappelijke velden: letterkundig onderzoek naar streek- en streektaalliteratuur en digitale geesteswetenschappen. De bespreking van dit tweede veld zal voornamelijk toegespitst zijn op het inzetten van methodes uit de digitale geesteswetenschappen voor poëzieonderzoek.

1.1 Huidig onderzoek

1.1.1 Streekliteratuur en streektaalliteratuur

In het Nederlandse taalgebied beslaat het letterkundige onderzoek naar streektaalliteratuur niet alleen taalvariëteiten van Nederlands grondgebied, maar ook Vlaamse taalvariëteiten maken hier onderdeel van uit. In een artikel in *Maatstaf* bespreekt de Vlaamse literatuurwetenschapper Bart Vervaeck deze Vlaamse taalvariëteiten en beargumenteert hij hoe het gebruik ervan in literatuur een kritische functie kan hebben. Vervaeck gebruikt in zijn artikel de termen dialect of streektaal om taalvariëteit aan te duiden. Vervaeck vertrekt vanuit de vooronderstelling dat dialecten of streektalen en authenticiteit hand in hand gaan. Romans waarin Vlaamse dialecten een rol spelen, worden door critici veelal in verband gebracht met de wens om de werkelijkheid te verbeelden, merkt Vervaeck op (155). Hoe authentiek die verbeelding van de werkelijkheid is, maakt voor de lezer geen wezenlijk verschil: het gebruik van Vlaamse dialecten in literatuur is voornamelijk functioneel om bestaande vooronderstellingen van de lezer over het Vlaamse leven te bevestigen (155). Geertrui Daems debuutroman *Boniface* is volgens Vervaeck op dit gebied een hoogtepunt van clichés en laat alle bestaande Vlaamse stereotypen de revue passeren (155). Dialecten kunnen dus clichébeelden in de hand werken, maar Vervaeck stelt daarentegen dat het gebruik van dialecten in de literatuur ook een kritische functie kan hebben (156). Ter ondersteuning van deze stelling bespreekt Vervaeck het werk van de Vlaamse auteurs Leo Pleysier en Pol Hoste en probeert hij de kritische houding van deze auteurs bloot te leggen.

De kritische houding waar Vervaeck in het werk van Pleysier en Hoste naar refereert, slaat op het bekritisieren van de verbeelding van de Vlaamse realiteit die in de Vlaamse streekliteratuur van hun periode gewoon was. Deze houding in het werk van deze auteurs krijgt volgens Vervaeck vorm doordat het gebruik van dialecten een spanning creëert met de standaardtaal (156). Hiermee doelt Vervaeck op een problematisering van “het statuut van beide taalvormen”, waardoor een “kritische authenticiteit” ontstaat (156). Daar tegenover staat de eerder besproken clichévorming als het dialectgebruik in de literatuur wordt gepresenteerd als “echt en onvervalst” en maakt Vervaeck met deze “stereotiepe authenticiteit” een onderscheid met de kritische authenticiteit (156). Vervaeck verklaart ook dat het op het eerste gezicht moeilijk is om in een tekst onderscheid te maken tussen de kritische en stereotiepe authenticiteit, omdat de taal en het onderwerp bij beide houdingen veelal hetzelfde zijn (156). Ter illustratie van deze verwarring wendt Vervaeck zich tot het werk van Pol Hoste. Hoste legt in zijn werk uit waarom hij de keuze maakt voor het gebruiken van streektaal en benoemt dat hij in zijn werk authenticiteit wil uitstralen (156). Van uiterst belang is daarbij dus de vorm van de taal. Opmerkelijk aan het werk van Pol

Hoste is dat deze auteur de spanning tussen streektaal en standaardtaal gebruikt om kritisch te zijn op maatschappelijke machtsverhoudingen en de daaruit voortvloeiende sociale klassen, merkt Vervaeck op (156). Zo laat Hoste voornamelijk arbeiders en andere karakters uit lagere sociale klassen streektaal gebruiken en karakters uit de hogere sociale klassen juist de standaardtaal, waardoor de taal dit sociale onderscheid benadrukt (156). Vervaeck legt uit hoe de kritische houding van Hoste productief kan zijn. Het werk van Hoste wordt gekenmerkt door onpersoonlijkheid, waarbij het taalgebruik geen uitzondering is. Het gebruik van de onpersoonlijke standaardtaal in Hostes werk creëert onpersoonlijke personages, meent Vervaeck, en om die reden kan de streektaal functioneren als een “tegengif voor deze evolutie” (157). Streektaal is immers niet gestandaardiseerd en kan de nodige variatie, en daarbij individualiteit, bieden. De kritische houding die Hoste met het gebruik van streektaal aanneemt, is dus vele malen omvangrijker dan enkel authentieke verbeeldingen van het Vlaamse leven in de literatuur.

In het werk van Leo Pleysier bemerkt Vervaeck eveneens een kritische houding die in de keuze voor het taalgebruik besloten ligt. Net als Hoste is Pleysier in zijn werk op zoek naar sociale verdeeldheid tussen groepen in de samenleving, maar anders dan Hoste richt Pleysier zich op de verdeling tussen platteland en stad (158). Om de Vlaamse literaire clichés te doorbreken, bedient Pleysier zich van “een zeer onnatuurlijke taal, abstract en beeldend” (159). Daarmee doet Pleysier wel iets vergelijkbaars met Hoste, die ook met behulp van de streektaal een spanning creëert met de standaardtaal. Waar beide Vlaamse auteurs uiteindelijk op uitkomen, is de realisatie dat het streektaalgebruik een band heeft met het verleden en dat hiermee naar de essentie of het begin van streektaal in de literatuur kan worden gezocht; in de essentie kan dan ook de authenticiteit gevonden worden die Pleysier en Hoste met hun kritische werk proberen te bewerkstelligen. In de werken van Pleysier en Hoste heeft daarom vaak een historisch karakter: Pleysier zet bijvoorbeeld “retrograde schrijven” in, waarbinnen hij de bestaande Vlaamse clichés steeds verder ontleedt door steeds een stap terug in de geschiedenis te nemen, totdat er niets anders dan de kern overblijft (159). Vervaeck toont aan dat het verwerpen van literaire clichés en het onechte gebruik van streektaal geen eenvoudige opgave is. Met het kritische werk van Pleysier en Hoste toont Vervaeck hoe de spanning tussen streektaal en standaardtaal kan worden opgezocht en hoe hierdoor een authentiek gebruik van streektaal in literatuur kan worden bewerkstelligd.

Minder filosofisch, maar evenzeer geboeid door de relatie tussen streekliteratuur en de verbeelding van de werkelijkheid is de Nederlandse journaliste Aukje Holtrop. Holtrop schreef voor *Tirade* een artikel over de functie van streekliteratuur, vertrekkend vanuit de veronderstelling dat er een onderscheid bestaat tussen ‘eigenlijke’ of ‘echte’ literatuur en ‘warm-hart-boeken’, ofwel lectuur voor de eenvoudige lezer (101). Holtrop onderzoekt de functie van streekliteratuur aan de hand van het werk van Nienke van Hichtum, met de focus op één van haar laatste romans uit 1938, *Drie van de oude plaats*. Volgens Holtrop is deze roman een zeer typische streekroman die alle onderdelen bevat die men van een streekroman verwacht, waaronder “de dorpsgemeenschap, de standsverschillen en het scherpe besef daarvan, de afhankelijkheid van de rijke boeren, het zware leven van weduwen en andere mensen die geen inkomsten meer hebben, het bijgeloof, de angst en afkeer van de stad, de natuurrampen, stormen, onweer [en] de besmettelijke ziektes” (103). Hoewel het doel van Holtrop niet is om een eenduidige definitie te geven, verschaffen de onderdelen die zij noemt

wel een indicatie. Met de benoemde onderdelen van de streekroman die in *Drie van de oude plaats* aanwezig zijn, benadrukt Holtrop een zekere mate van authenticiteit die bij Van Hichtum merkbaar is. Volgens Holtrop is de roman namelijk vooral “documentair” en is het vooral functioneel om de lezers iets bij te brengen over het leven in een plattelandsdorp (103). De taal in het werk van Van Hichtum is niet die van de literatuur en de roman is daarom ook niet literair, is de algemene opvatting over streekliteratuur die Holtrop formuleert (103). Toch zijn er tussen de streekliteratuur en de ‘echte’ literatuur minder grote verschillen dan deze opvatting suggereert. De verschillen die er zijn, zijn veelal oppervlakkig: het café als ontmoetingsplek in de stad wordt verruild voor de scheerzaak in het dorp, de standaardtaal van de stad vervangt “gehakkel in het dialect” in het dorp. Op inhoudelijk vlak zijn de streekroman en ‘echte’ literatuur bijna niet van elkaar te onderscheiden, stelt Holtrop (104). Toch verdwijnt daarmee nog niet het verschil tussen schrijvers van beide typen literatuur. Door menig criticus wordt neergekeken op het gebruik van dialect om vorm te geven aan de gevoelens die in de ‘echte’ literatuur gewoon zijn, waardoor het onderscheid tussen stad en platteland blijft (105). Streekliteratuur behoudt daardoor een lagere status in verhouding tot ‘echte’ literatuur. Opmerkelijk is daarbij de conclusie van Holtrop over de rol van de lezer. Doordat schrijvers van streekromans structureel worden buitengesloten van de culturele elite van de grote stad, worden zij ook niet door lezers uit dit milieu gelezen. Streekliteratuur is niet bestemd voor lezers met smaak, bepaalt de elite. Holtrop trekt daarom de sobere conclusie: “Het nut van streekromans voor de literatuur is de mogelijkheid die ze deze lezers biedt om onderscheid tussen hoog en laag te blijven maken” (105). Niet alleen duidt Holtrop hiermee op het gewicht van de culturele elite voor het bepalen van het onderscheid tussen hoog en laag, maar concludeert zij ook dat dit onderscheid evenzeer door de lezer in stand wordt gehouden.

Naast het bespreken van de literaire status van streekliteratuur, onderzoekt Holtrop ook hoe binnen dit genre onderscheid kan worden gemaakt tussen kwalitatief ‘goede’ en ‘slechte’ streekliteratuur. Net als Vervaeck argumenteert Holtrop dat slechte streekliteratuur voornamelijk berust op clichés en vaak niet buiten de grenzen van de eigen streek treedt (109). Holtrop breidt deze kwalificatie uit door naast dit “romantisch[e] folkloristisch[e] gedoe” ook liefdesromans en boektreeksboeken, waarbij het verhaal zich bij toeval op het platteland afspeelt, onder de slechte streekliteratuur te scharen (109). Wat voor Holtrop een streekroman pas echt interessant maakt, wederom aansluitend bij de theorie van Vervaeck, is de integratie van sociaaleconomische verhoudingen die zich voordoen in het dorp of op het platteland (109). Hiermee doelt Holtrop bijvoorbeeld op de verhoudingen tussen boeren en arbeiders, die in de bespreking van Pleysier en Hoste ook al voorbijkwamen, en onderlinge relaties binnen een dorpsgemeenschap (109). Deze verhoudingen mogen dus wel specifiek zijn voor het dorp of het platteland waar de roman zich afspeelt. Door het integreren van sociaaleconomische verhoudingen blijft de goede streekroman dus niet steken op folkloristisch aandoende beschrijvingen van het landleven, maar is er ook aandacht voor de maatschappelijke dimensies. Echter, anders dan Vervaeck is Holtrop niet specifiek op zoek naar spanningen die bij scheve sociaaleconomische verhoudingen kunnen ontstaan. Voor Holtrops definitie van goede streekliteratuur is het enkel noodzakelijk dat deze verhoudingen verbeeld worden. Eveneens is het waarheidsgehalte van deze verhoudingen volgens Holtrop minder essentieel. Daarentegen probeert Vervaeck te achterhalen hoe streekliteratuur, met

name de Vlaamse, een zekere echtheid of authenticiteit kan bewerkstelligen. Holtrops definitie is enkel die van kwaliteit.

Opmerkelijk is dat Holtrop weinig aandacht besteedt aan het gebruik van dialecten en streektaalen, terwijl dit vaak een onderscheidende eigenschap is van streekliteratuur. Het enige onderscheid dat Holtrop maakt tussen het taalgebruik van ‘echte’ literatuur en streekliteratuur is literair en niet-literair taalgebruik. In het werk van Vervaeck zijn dialecten en streektaalen in de streekliteratuur juist de focus. Holtrop hecht minder belang aan dit aspect, wat een interessante spanning in het discours over streekliteratuur oplevert.

Over deze spanning schrijft Annemarie van Buuren in haar proefschrift over de hedendaagse streekroman. In het tweede hoofdstuk van haar proefschrift probeert Van Buuren te achterhalen wat streekliteratuur precies is. Van Buuren bemerkt dat streekliteratuur door de geschiedenis heen uiteenlopende vormen heeft aangenomen en dat er als gevolg verschillende termen en definities zijn ontstaan die al dan niet inwisselbaar gebruikt worden (30). Veelgebruikte termen zijn bijvoorbeeld streekroman, streekliteratuur, regionale literatuur, heimatliteratuur, boerenroman en dialectliteratuur en worden vaak gebruikt om hetzelfde te duiden, maar Van Buuren demonstreert dat deze termen ook op belangrijke punten verschillen en dus niet inwisselbaar zijn (31). Zo hangt er aan de heimatliteratuur een negatieve connotatie, verklaart Van Buuren aan de hand van het werk van de Vlaamse literatuurgeschiedschrijver De Schutter, waardoor het vriendelijker is om de termen streekroman of boerenroman te gebruiken (31). Andere bronnen die Van Buuren bespreekt, articuleren op dezelfde manier de keuze voor het gebruik van bepaalde termen. Uit de definities die deze bronnen proberen te geven, blijkt dat deze keuzes voornamelijk gemotiveerd worden door de wil om vooroordelen uit de weg te gaan. Associaties met termen voor streekliteratuur die Van Buuren voorbij laat komen, zijn bijvoorbeeld een oubollig en kinderlijk karakter van dit type literatuur, of dat het “pretenteloze clichéverhalen” zouden zijn (31). De associaties zijn gestoeld op de kritiek die eerder in het werk van Vervaeck en Holtrop al voorbijkwam, waaruit het clichématige karakter van kwalitatief slechte streekliteratuur en de twijfelachtige authenticiteit ervan al bleken.

Naast het analyseren van de verschillende definities om streekliteratuur aan te duiden en de vooroordelen die ermee in verband gebracht worden, bespreekt Van Buuren hoe gender en opvattingen over streekliteratuur met elkaar verbonden zijn. Van Buuren demonstreert namelijk hoe negatieve associaties over streekliteratuur vrouwelijke auteurs onevenredig benadelen. Als belangrijke vertegenwoordigers van vrouwelijke streekliteratuuerauteurs worden Wally Moes en Marie Gijzen genoemd en merkt Van Buuren op dat in de meeste literatuurgeschiedenissen weinig aandacht wordt besteed aan hun werk (37). Vooral het oordeel van de gezaghebbende literatuurcriticus Menno ter Braak werkte hierbij verwoestend en is er sindsdien weinig verder onderzoek verricht naar het werk van vrouwelijke streekliteratuuerauteurs (37). Daarbij is het belangrijk om in acht te nemen dat er sinds het proefschrift van Van Buuren uit 2005 wel een ontwikkeling heeft plaatsgevonden op het gebied van vrouwelijke auteurs. Toch duidt Van Buuren hier op een belangrijke vooringenomenheid binnen de literatuurkritiek. Het werk van vrouwelijke auteurs als Wally Moes en Marie Gijzen wordt in diskrediet gebracht, waarmee Van Buuren een noemenswaardig contrast aantoonde met mannelijke auteurs. Het werk van auteurs als Felix Timmermans en Stijn Streuvels, auteur van de beroemde roman *De Vlaschaard* uit 1907,

wordt door literatuurcritici opgehemeld om de meesterlijke stijl en het artistieke gehalte (36). Van Buuren ziet dat op die manier een onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke streekliteratuurauteurs werd gemaakt dat nu nog geldt in veel literatuurgeschiedenissen: “klassieke, monumentale streekromans” zijn van mannelijke auteurs, en streekromans “van kleiner formaat” van vrouwelijke auteurs (38). Van Buuren beargumenteert dat om die reden meer recente streekliteratuur uit het zicht is geraakt en dat het genre zich nu in de marges van de literatuurgeschiedenis bevindt. Auteurs van monumentale streekromans na het succes van Timmermans en Streuvels zijn er haast niet, nadat het genre van de streekliteratuur steeds meer werd bezet door vrouwelijke auteurs en de negatieve connotaties versterkt werden (42).

Van Buuren en Holtrop bespreken naast de auteurs van streekliteratuur ook de lezers. Uit de analyses van beiden blijkt dat bestaande connotaties over streekliteratuur niet alleen door de auteurs maar ook door de lezers in stand worden gehouden. Door zowel auteurs als lezers kunnen dus clichématige en ‘slechte’ aspecten van streekliteratuur voortbestaan.

Van Buuren heeft aangetoond dat de genredefinities van streekliteratuur behoorlijk uiteen kunnen lopen en dat de verschillende termen vaak niet inwisselbaar te gebruiken zijn. Echter, Van Buuren merkt wel op dat er in alle genredefinities minstens één overeenkomstigheid schuilt: streekliteratuur beschrijft het leven op het platteland (43). In het hoofdstuk dat volgt, bespreekt Van Buuren hoe de verbeelding daadwerkelijk tot haar recht komt in streekromans. Hierin bemerkt Van Buuren dat de verbeelding van de streek andere letterkundigen vaak in verband wordt gebracht met een zeker gehalte van realisme, maar demonstreert ook dat dat voor een groot deel van de streekromans niet geldt, waarbij zij aansluit bij de inzichten van Vervaeck (44). Wat alle genredefinities bijeenbrengt, is dus het simpelweg verbeelden van het leven op het platteland, ongeacht hoe waarheidsgetrouw dit is (44). Die onverschilligheid richting het realisme in streekromans was eerder al blootgelegd in het betoog van Holtrop.

Om vervolgens te bepalen hoe de verbeelding van het platteland in streekromans tot stand komt en hoe dit uiteindelijk de receptie bij de lezer beïnvloedt, ontleedt Van Buuren de “semantische velden” waarmee die streek wordt beschreven (44). Dit hoofdstuk is onderdeel van Van Buurens proefschrift dat uiteindelijk toewerkt naar een receptieanalyse van streekromans, maar het is voor het theoretisch inkaderen van mijn onderzoek relevant. Zij vertrekt voor het ontleden van de semantische velden vanuit de hypothese dat de grote aantrekkingskracht van streekromans ligt besloten in de nostalgische en kleinschalige wereld van het platteland, waarin de lezer kan ontsnappen aan de buitenwereld (45). Van Buuren stelt aan de streekromans de vraag of de verbeelding van het platteland bijdraagt aan het escapisme van de lezer, of het dit juist verhindert (45). Om die vraag te beantwoorden, analyseert Van Buuren streekromans uit Groningen en Drenthe en toetst zij via een enquête hoe die verbeelding werkelijk vorm krijgt in de receptie van de lezers. Uit de analyse concludeert Van Buuren dat alle romans gemeen hebben dat ze een hoog realistisch gehalte willen waarborgen, hoewel de romans niet allemaal waarheidsgetrouw zijn, door bijvoorbeeld bekende gebeurtenissen of plaatsen aan te halen (47). Toch merkt Van Buuren op dat de verbeelding van het platteland of het dorp sterk kan verschillen per roman: de plaats van handeling is in sommige romans niet specifiek aangeduid maar kan via herkenbare attributen (zoals belangrijke gebouwen of streekgebruiken) wel in de echte wereld geplaatst worden (49), terwijl andere romans juist gebruik maken van zeer specifieke plaatsaanduidingen die zich

echt in de wereld bevinden (50). Van Buuren ziet dat hierdoor een onderscheid ontstaat tussen streekromans waarbij het platteland als plaats van handeling centraal staat en streekromans waarbij het platteland slechts als “weinig-gearticuleerde” achtergrond functioneert (69).

Het verbeelden van de streek in literatuur wordt verder onderzocht door Frank Löwik. In zijn proefschrift onderzoekt Löwik hoe het Twentse regionalisme ontstond en hoe de ‘Twentse Beweging’ actie ondernam, initiatieven opzette en voornamelijk ook proza en poëzie schreef om de regionale identiteit te behouden. De onderzoeksperiode die Löwik hiervoor afbakt, is aanzienlijk: hij begint in de negentiende eeuw bij aansterkende regionalistische gevoelens in Twente en bespreekt de ontwikkeling van de Twentse Beweging tot het jaar 2000. In het proefschrift van Löwik draait het om een historische reconstructie van de gehele geschiedenis van de Twentse Beweging en neemt de bespreking van primaire en secundaire literatuur een centrale plek in het onderzoek. Löwik argumenteert dat regionalisme en de wens voor het cultiveren van lokale culturen oorsprong vinden in de negentiende eeuw, en bespreekt regionalisme als een fenomeen dat ontstond als reactie op de natievorming in Europa aan het einde van de achttiende en in de negentiende eeuw (14). Richting het einde van de negentiende eeuw werden de eerste geschiedkundige en taalkundige teksten over de eigenheid van de Twentse regio geschreven en werd er een voorzichtig begin gemaakt met het schrijven van Twentse proza en poëzie (44). In de periode van de eeuwwisseling tot 1940 wordt de interesse in de Twentse regio verder aangewakkerd en werd de regionalistische beweging in verscheidene vormen geïnstitutionaliseerd via organisaties, verenigingen en tijdschriften (46). De roerige jaren van de Tweede Wereldoorlog gaven een nieuwe betekenis aan dit regionalisme, demonstreert Löwik. In de jaren na de oorlog werden er belangrijke stappen gezet om de regionale identiteit te behouden: de Twentse ‘schrijvers’ klommen weer in de pen en er werden verschillende nieuwe initiatieven opgericht om de Twentse streekcultuur en -taal te bevorderen, waaronder periodieken en schrijverskringen (98). Na de Tweede Wereldoorlog werd op deze manier het Twentse regionalisme opnieuw geïnstitutionaliseerd.

De Twentse Beweging in de naoorlogse periode wordt door Löwik op systematische wijze ontleed en gereconstrueerd. Löwik bekijkt de initiatieven van de Twentse Beweging in afgebakende periodes met keerpunten die voor het Twentse regionalisme betekenisvol zijn, zoals de oprichting van de Algemene Vereniging Twente in 1948, het ontstaan van de Twentsche Schrijverskring in 1955, en de oprichting van de taalvereniging Kreenk voor de Twentse Sproak in 1975. Per periode bespreekt Löwik de Twentse beweging in grofweg drie categorieën: eerst bekijkt hij hoe de Twentse regionalisten zich in organisaties verenigden, daarna hoe het gebruik van de streektaal vorm kreeg in primaire en secundaire literatuur, en ten slotte welke andere acties of publicaties voor elke periode van belang waren. Voor de theoretische inkadering van deze scriptie zijn de onderdelen over de primaire en secundaire literatuur van het grootste belang en zullen deze onderdelen de meeste ruimte innemen in de bespreking van Löwiks proefschrift.

Löwik gaat van start met de periode die direct op de Tweede Wereldoorlog volgde. Opvallend is dat in een zeer groot deel van de primaire werken na 1945, zowel proza als poëzie, de vooroorlogse tradities zowel qua vorm als onderwerp worden voortgezet tot ver in de twintigste eeuw, terwijl de naoorlogse Nederlandstalige literatuur toen juist een periode van vernieuwing inging. Om dit te illustreren, bespreekt Löwik een artikel van journalist

Gerard Vloedbeld uit 1956. In zijn artikel bespreekt Vloedbeld hoe Twentse schrijvers zich van tijd tot tijd weleens laten inspireren door vernieuwingen die zich in de Nederlandse proza en poëzie voordoen, maar dat dat eigenlijk niet de gang van zaken moet zijn (216). De Nederlandse proza en poëzie uit die tijd was toen al te vernieuwend voor het Twentse schrijverschap, meent Vloedbeld, waarbij hij verwijst naar het werk van dichter Guillaume van der Graft: “nem ik ’t gedich van Van der Graft . . . dan veend ik daarin niks dat mi’j raakt. Dan zit ik met nen vrömden man te praoten, in ’n vrömd hoes en in ’ne vrömde spraoke” (216). Dit commentaar van Vloedbeld lijkt een soort algemene opinie te articuleren over de gewenste vorm van Twentse literatuur, zeker als Löwik aantoonde dat het overgrote deel van het Twentse proza en de poëzie van na 1945 nog lang vastklampt aan traditionele vormen. Hij bespreekt onder andere het werk van dichters Klaas Jassies en Johan Legtenberg en concludeert dat hun poëzie “zeker niet tot de vernieuwende literatuur [behoorde]” en dat voornamelijk in het werk van Jassies de natuur een centrale plaats inneemt (113).

Ook als Löwik de primaire werken uit de latere periodes bespreekt, zijn er maar weinig Twentse schrijvers die echt iets geheel vernieuwends deden. Schrijvers als Theo Budde en Hendrik Klaassen bleven in de periode van 1950 tot 1963 schrijven in de tendens die voor de Tweede Wereldoorlog gewoon was, waardoor hun teksten folkloristisch van aard waren en voornamelijk over het boerenleven gingen (212). De enige vernieuwer uit die periode is dichter Arend Lamm, veronderstelt Löwik: de poëzie van Lamm was veelal vernieuwend doordat hij in zijn werk nieuwe thema’s besprak, politiek en maatschappelijk betrokken was en daarbij ook losbrak uit de traditionele vormen (213). Met het vernieuwende en maatschappelijke karakter van Lamms poëzie is een ontwikkeling waar te nemen die Vervaeck ook demonstreerde in het proza van Leo Pleysier en Pol Hoste. Met de komst van Lamm leek de tendens van “oubollig gerijmel” voorbij (213).

De verwachting van vernieuwing mocht niet lang duren. In de periode van 1963 tot 1975 zetten de Twentse schrijvers de traditie voort. Löwik herkent voor deze ontwikkeling als voornaamste reden het uiteenvallen van de Twentse Schrieverskring, die in 1955 werd opgericht (234). Dichters als Toon Borghuis en R.J.M Heerink publiceerden in deze periode poëzie die werd gekenmerkt als religieus (235). Poëzie van Wilhelmine Hageis-Post en Jan Rozendom heeft verder ook een traditioneel karakter, argumenteert Löwik, waarbij de gedichten van Rozendom specifiek deugdzaamheid betogen (235). Het is aannemelijk om te veronderstellen dat de afnemende inzet voor de Twentse literatuur uiteindelijk zorgde voor minder inspiratie en innovatie bij de Twentse schrijvers en dat het terugvallen op traditionele vormen en onderwerpen een logisch gevolg is.

Pas in de periode van 1975 tot 1990 komt er weer wat wind in de zeilen van de Twentse regionalisten. Löwik demonstreert dat er een nieuwe periode aanbreekt met de oprichting van de taalvereniging ‘Kreenk vuur de Twentse Sproak’, een vereniging die een stuk uitgebreider was opgezet dan de Twentse Schrieversvereniging, maar op dezelfde wijze het gebruik van het Twents in alle aspecten van het leven wilde inspireren (247). Om dit te bereiken, werden er binnen de nieuwe taalvereniging werkgroepen opgezet om zich te richten op de verschillende toepassingen van het Twents, zoals in kerkdiensten of toneel (247). Het schrijven in de streektaal was hiermee weer een prioriteit geworden. Hoewel het gebruik van het Twents in spreken en schrijven weer opleefde, bespeurt Löwik in de motivatie van de taalvereniging toch een tegenstrijdigheid. In een reconstructie van de oprichting toont Löwik

aan dat de taalvereniging propageerde dat het gebruik van het Twents geheel eigentijds was, maar het commentaar van voorzitter Jans specificceert dat “folklore, boerendansen, kunst, enzovoort ook behoorden tot de belangstellingsfeer” van de taalvereniging (247). Het moderne Twentse taalgebruik en het voortzetten van traditie kwamen hierdoor in conflict. Löwiks bespreking van de primaire literatuur uit deze periode wijst vervolgens uit dat folklore en traditie uiteindelijk de belangrijkste factoren achter de motivatie van de taalvereniging waren. Een aantal auteurs van de primaire werken uit de periode van 1975 tot 1990 was lid van Kreenk vuur de Twentse Sproak en publiceerden daarnaast in periodieken als *Het Twentse Leven* en *De Moespot* (264). Onder andere Johan Gigengack was lid van de nieuwe taalvereniging en stelde een bundeling samen van Twentse spreekwoorden en gezegden. Gigengack was in de veronderstelling dat de spreekwoorden en gezegden in de streektaal op den duur niet meer begrepen zouden worden, omdat ze afkomstig waren uit de niet-gemechaniseerde boerensamenleving van voor de technische revolutie (263). Gigengack, als oudere gebruiker van het Twents, maakte het zijn missie om de uitdrukkingen met uitleg op schrift te zetten en daarmee de aandacht op “het boerenleven van weleer” te vestigen (263). Ook schrijver Gerrit Kraa werd geïnspireerd door het historische van de Twentse streek bij het schrijven van jeugdromans en korte verhalen, die gepubliceerd werden in streektijdschriften (264). Enkel het dichterlijke werk van J.B. van de Velde wordt door Löwik gekarakteriseerd als vernieuwend. De gedichten van Van de Velde behelzen moderne onderwerpen, zoals het verdwijnen van de Twentse textielindustrie, waardoor ze zich onderscheiden van de historische en folkloristisch aandoende teksten van Gigengack en Kraa (265).

Twentse regionalisten boekten in de laatste periode die Löwik in zijn proefschrift bespreekt, van 1990 tot 2000, eindelijk bescheiden resultaten. Löwik wijst hier een aantal belangrijke factoren voor aan. Ten eerste ontstond er een betere samenwerking tussen Twentse organisaties waardoor nieuwe initiatieven konden worden bewerkstelligd, zoals de dialectmaand die door de samenwerking tussen warenhuis V&D en onder andere Kreenk vuur de Twentse Sproak tot stand kwam (280). Ten tweede werd het Nedersaksisch in deze periode als officiële minderheidstaal herkend (282). Ten slotte werd door Goaitsen van der Vliet en Frank Löwik zelf het tijdschrift *De Nije Tied* opgericht in 1994, een tijdschrift waarin Twentse literatuur en cultuur de hoofdrol speelden en alle bijdrages volledig in de streektaal waren geschreven (287). Medeoprichter Van der Vliet was van mening dat de traditionele en folkloristische sfeer rondom het streektaalgebruik opgebroken moest worden en dat het tijd was voor vernieuwing: “De thema’s woar wiej oaver wilt skrievn zint van disse tied. Traditionele onderwaarpn zoas doar zint folklore en kritiekloze ophemeling van anekebesmoorstied veendt ginne stee an oonzn heerd. Elke tied möt van ere eigne oadem leavn!” (287). De thema’s in *De Nije Tied* zouden dus geheel eigentijds zijn. Met de oprichting van het tijdschrift brak een tijdperk aan waarin het gebruik van en schrijven in de streektaal ruimte kreeg voor vernieuwing. Het stimuleren van het gebruik van het Twents en het behoud van de streekcultuur waar verschillende organisaties zich decennialang voor hadden ingezet, begonnen eindelijk vruchten af te werpen.

Het vernieuwende waar Van der Vliet en Löwik zich met *De Nije Tied* voor inzetten, was in de periode van 1990 tot 2000 ook merkbaar in andere primaire literatuur. Vernieuwende ontwikkelingen deden zich onder ander voor op het gebied van kinder- en

jeugdliteratuur; Wim Betting maakte stripboeken in de streektaal (289), maar ook werden al bekende stripverhalen als de verhalen van de Galliër Asterix vertaald in het Twents (291). Ook in de Twentse poëzie sloegen dichters nieuwe wegen in. Het werk van Jan Berend van de Velde werd in de voorgaande periode ook al door Löwik besproken en in deze periode is zijn werk wederom innovatief door de implementatie van het vrije vers en het ontbreken van traditionele kenmerken als rijm of interpunctie (294). Ook Theo Vosseveld, hoewel zijn werk een sterk romantisch karakter heeft, bedient zich van “lichtvoetige, speelse liefdeslyriek” waarmee hij vernieuwing in zijn gedichten aanbrengt (295).

Met zijn proefschrift toont Löwik aan hoe de Twentse Beweging tot het jaar 2000 heeft gestreden voor het behoud van de Twentse regionale identiteit. Een belangrijke bijdrage voor dit behoud kwam voort uit het proza en de poëzie van Twentse ‘schrievers’. Toch merkt Löwik op dat het Twentse regionalisme lijdt aan een soort minderwaardigheidsgevoel tegenover de nationale Nederlandse taal en identiteit. In een toespraak van Goaitsen van der Vliet, die Löwik bespreekt, wordt dit helder geïllustreerd. Van der Vliet bespreekt hoe merkwaardig het is dat uitgaven van boeken in de streektaal veelal een Nederlandstalige flaptekst krijgen (287). Het werkt volgens Van der Vliet sterk de indruk dat streektaalschrijvers alleen met dit soort Nederlandstalige teksten serieus genomen kunnen worden, waarmee het Twents een tweederangspositie krijgt: “[H]et Twents is er mondjasmaat, voor de gezelligheid, voor de folklore en allerlei andere zaken die uit de tijd zijn. De landstaal is er voor het serieuze werk” (287). Voor de streektaalschrijvers is dat een behoorlijk onzekere houding, zeker omdat de Twentse Beweging zich decennialang voor de streektaal heeft ingezet. Van der Vliet en Löwik richtten mede daarom het tijdschrift *De Nije Tied* op om nieuw leven in de streektaalliteratuur te blazen.

1.1.2 Digitale geesteswetenschappen

Literatuur en specifiek ook poëzie kunnen vandaag via nieuwe, digitale methoden onderzocht worden. Dan McIntyre en Brian Walker doen onderzoek naar de stijlontwikkeling in de poëzie van Ierse dichter W.B. Yeats. Hun doel om de stijl van literatuur via digitale methodes te onderzoeken, plaatsen zij in het kader van stylometrische analyse, waarbinnen verschillende typen data-analyse gebruikelijk zijn. McIntyre en Walker combineerden stylometrische analyse met trefwoordanalyse (500). Trefwoordanalyse is een manier om een corpus te onderzoeken op ‘keyness’, ofwel significantie van bepaalde woorden, waarmee McIntyre en Walker in hun onderzoek doelen op de opmerkelijk hoge of lage frequentie van woorden in het corpus (501). McIntyre en Walker gebruiken het programma AntConc om de trefwoordanalyse uit te voeren (502). Naast het meten van woordfrequenties berekenen McIntyre en Walker ook de significantie van de woorden in hun corpus, waarbij verschillende statistieken werden gebruikt (502). Twee factoren zijn voor de berekening van trefwoordsignificantie belangrijk: statistische significantie en effectgrootte (502). McIntyre en Walker bedoelen met statistische significantie de zekerheid waarmee zij met een bepaald trefwoord een werkelijk verschil tussen de twee corpora kunnen vaststellen, uitgaand van een nulwaarde; in dit onderzoek wordt statistische significantie berekend met “log likelihood”, ofwel log-waarschijnlijkheid (502). McIntyre en Walker werken voor het bepalen van de trefwoordsignificantie met een drempelwaarde van de log-waarschijnlijkheid: alle trefwoorden die boven deze waarde scoren, zijn significant en tonen aan dat er een

waarneembaar verschil zit tussen de twee corpora. De drempelwaarde die McIntyre en Walker voor hun onderzoek vaststellen, is 10.83 (ofwel de kans $p < 0.001$), wat een gangbare drempelwaarde is binnen de linguïstiek en sociale wetenschappen (503). De effectgrootte heeft betrekking tot de mate van verschil tussen twee gemeten woordfrequenties en werd berekend met “log ratio”, ofwel log-verhouding (503). Alle berekeningen worden door McIntyre en Walker in AntConc uitgevoerd. Ter aanvulling op de berekening van de significantie voeren McIntyre en Walker ook een kwalitatieve analyse uit op alle trefwoorden om te bepalen welke trefwoorden werkelijk voor de doeleinden van hun onderzoek relevant waren (501).

Met deze digitale methode hopen McIntyre en Walker ten eerste te bepalen of een veranderende stijl inderdaad op deze manier meetbaar is in de poëzie van Yeats, en ten tweede of de resultaten van hun onderzoek vergelijkbaar zijn met de conclusies van andere (niet digitale) onderzoeken over hetzelfde onderwerp. Een van de belangrijkste hypothesen die McIntyre en Walker in het onderzoek willen ondersteunen of weerleggen, is de veronderstelling dat de poëzie van Yeats drie aparte stijlperiodes kent. McIntyre en Walker concluderen dat de toegepaste digitale methodes deze hypothese ondersteunen en dat de drie voorgestelde stijlperiodes inderdaad meetbaar zijn (514). Daarnaast geven de data uit het onderzoek aanwijzingen voor mogelijke lexicale herkenningspunten waaraan de stijlperiodes van Yeats' poëzie te herkennen zijn (514). De methodes die McIntyre en Walker toepassen, zijn bewezen effectief als aanvulling en diversificatie van niet-digitaal onderzoek naar de poëzie van Yeats. Naast een onderzoek naar poëzie is het onderzoek van McIntyre en Walker vooral ook een toets voor de mogelijkheden van digitale methodes en corpusanalyse in de letterkunde.

Het onderzoek van McIntyre en Walker is een van de weinige onderzoeken waarin poëzie wordt geanalyseerd op de betekenis van het gebruik en de significantie van bepaalde woorden. Andere onderzoeken die met digitale methodes onderzoek doen naar poëzie, leggen voornamelijk de focus op vragen over de formele kenmerken van poëzie, zoals stijl (Neidorf e.a.; Hernández-Lorenzo), metrum (Delente) of rijm (Houston).

1.2 Voortbouwen en relevantie nieuw onderzoek

Dit onderzoek bouwt voort op de secundaire literatuur die eerder in dit hoofdstuk uiteen is gezet, maar is in verschillende opzichten ook vernieuwend. Digitale methoden maken de laatste jaren een opmars in letterkundig onderzoek, maar poëzie is hierbinnen nog niet vaak onderzocht, mogelijk doordat poëtische taal complexer en minder eenduidig is dan prozaische taal. Hierdoor bestaat er nog veel ruimte voor innovatie. Onderzoeken die eerder in dit hoofdstuk zijn aangehaald, hebben voornamelijk de formele aspecten van poëzie als focus, zoals rijm of stijl. Analyses van het gebruik van bepaalde termen of trefwoorden, zoals het onderzoek van McIntyre en Walker, zijn op het gebied van digitaal onderzoek naar poëzie nog relatief uniek.

Voor de doeleinden van dit onderzoek komt de methode van McIntyre en Walker het dichtst in de buurt van de beoogde methode voor het analyseren van trefwoordgebruik in Twentse streektaalpoëzie. Verschillende aspecten van de methode van McIntyre en Walker kunnen daarom zinvol ingezet worden voor een soortgelijke analyse in dit onderzoek. In het onderzoek van McIntyre en Walker werd onder andere via trefwoordanalyse de

stijlontwikkeling in de poëzie van W.B. Yeats geanalyseerd, waarbij de verschijningsdata van Yeats' werken functioneerden als afbakening van de verschillende stijlperiodes. McIntyre en Walker maakten hiervoor gebruik van AntConc, waarbij ze op basis van een bestaand referentiecensus van Yeats' poëzie een woordenlijst genereerden. Voor dit onderzoek wordt AntConc ook ingezet om een trefwoordanalyse uit te voeren. Eveneens wordt hiervoor gebruik gemaakt van een woordenlijst, maar wordt deze lijst op een andere manier gegenereerd dan met een referentiecensus. De details hiervan zet ik in hoofdstuk 2 uiteen.

Daarnaast zal door het ontbreken van een referentiecensus de significantie van de trefwoorden op een andere manier berekend worden dan McIntyre en Walker in hun onderzoek deden. De significantie van de trefwoorden werd in hun onderzoek voor een belangrijk deel bepaald door de berekeningen die zij op basis van het referentiecensus maakten. Omdat er geen referentiecensus voor dit onderzoek beschikbaar is, zal ik een andere definitie van trefwoordsignificantie hanteren, wat ik verder uiteenzet in hoofdstuk 2.

Na afloop van het onderzoek konden McIntyre en Walker concluderen dat de methode effectief was om bestaande hypothesen te onderschrijven en aan te vullen. Een belangrijke bevinding die McIntyre en Walker deden aan de hand van trefwoordanalyse, is dat bepaalde woorden in de verschillende stijlperiodes significant waren. Op basis van onder meer deze data konden McIntyre en Walker bepalen hoe de stijl van Yeats zich ontwikkelde in zijn schrijfcariëre. De methode van McIntyre en Walker is reproduceerbaar en kan zinvol ingezet worden in dit onderzoek. Zo is het mogelijk om een ontwikkeling waar te nemen in de significantie van trefwoorden in Twentse streektaalpoëzie in de periode vanaf 1945 tot 2020.

Anders dan het onderzoek van McIntyre en Walker is in dit onderzoek een kwalitatieve analyse een belangrijk onderdeel van de methode. De kwalitatieve analyse volgt op de kwantitatieve analyse en wordt door de resultaten uit de data gestuurd. Aan het begin van hun onderzoek noemen McIntyre en Walker dat een kwalitatieve evaluatie bij trefwoordanalyse noodzakelijk is om de werkelijke significantie van een trefwoord in context te bepalen (501). In hun onderzoek is dit geen onderdeel van de daadwerkelijk toegepaste methode. McIntyre en Walker zijn voornamelijk gefocust op het onderzoeken van de data via verschillende rekenkundige modellen, onder andere via AntConc. Een kwalitatieve analyse blijft dus uit, terwijl het belang ervan voor het onderzoek duidelijk was. Het gevaar van hun onderzoek is dan dat de geproduceerde data niet op de juiste manier geïnterpreteerd kan worden. In dit onderzoek wordt de kwalitatieve analyse ingezet in de vorm van close reading. Met het toepassen van close reading op enkele gedichten is het mogelijk om de data uit het kwantitatieve onderzoek in context te begrijpen en grondiger te interpreteren.

Naast het voortbouwen op digitaal onderzoek naar poëzie is dit onderzoek ook gebaseerd op letterkundig onderzoek naar Twentse literatuur en cultuur. Letterkundig onderzoek naar Twentse literatuur is nu nog beperkt, waarbinnen poëzie al helemaal een onbereisd gebied lijkt te zijn. Poëzie wordt veelal onder dezelfde noemer geplaatst als proza, om zo de paraplueterm 'literatuur' te vormen. Löwik besteedt in zijn proefschrift wel aandacht aan poëzie, maar ook hij bespreekt proza en poëzie toch voornamelijk onder de noemer 'streekliteratuur'. De onderzoeksperiode van Löwik is daarbij ook beperkt tot het jaar 2000. Hierdoor kan dit onderzoek veelzeggende nieuwe inzichten aandragen vanaf het jaar 2000, naast het aanvullen van Löwiks onderzoek tot 2000. Daarmee wordt de huidige kennis over Twentse poëzie herzien en aangevuld met 20 jaar aan nieuwe kennis en data.

De focus van dit onderzoek ligt specifiek op poëzie. Het gebruik van streektaal kan in proza en poëzie totaal verschillend zijn. Proza kan door de veelal normale zinsopbouw en het alledaagse taalgebruik aardig rechtdoorzee zijn; poëzie geeft juist de ruimte om speciale aandacht te geven aan bepaalde woorden, die door de vorm van een gedicht extra betekenis kunnen krijgen. Dat is relevant voor dit onderzoek, omdat daardoor het woordgebruik in de streektaal hele andere aanwijzingen voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag kan geven, in vergelijking met streektaalproza.

Daarnaast ligt de focus op poëzie in de Twentse streektaal. De betogen van Holtrop en Van Buuren tonen aan dat de term streekliteratuur geen eenzijdige betekenis kent. Holtrop bespreekt eigenlijk alleen de streekroman als een fenomeen binnen streekliteratuur. Van Buuren demonstreert dat termen als streekliteratuur en streekroman vaak als inwisselbaar worden beschouwd, terwijl de definities van deze termen niet hetzelfde zijn en ook niet te verwisselen zijn met bijvoorbeeld heimatliteratuur of dialectliteratuur. Over het proefschrift van Löwik merkte ik ook op dat hij streekliteratuur als paraplueterm gebruikt om verschillende literatuurvormen bij elkaar te brengen, waaronder streekromans en poëzie, maar ook literatuur in de Twentse streektaal. Löwik maakt voor zijn analyse weinig onderscheid tussen de verschillende tekstvormen. De literatuur in het Twents is eigenlijk een aparte categorie die gekenmerkt wordt doordat ze in de Twentse streektaal is geschreven en niet alleen omdat ze als onderwerp de Twentse streek heeft. Omdat poëzie in de Twentse streektaal de focus van dit onderzoek is, definieer ik de primaire bronnen als Twentse streektaalpoëzie of -gedichten. Met die aanduiding is het helder dat ik met dit onderzoek specifiek gedichten in de Twentse streektaal bespreek.

De manier waarop het aspect van de Twentse letterkunde in dit onderzoek wordt vormgegeven, waarover ik in hoofdstuk 2 zal uitweiden, is evenzeer een keuze die door het gebruik van streektaal wordt gemotiveerd. Eerder in dit hoofdstuk werd al duidelijk dat er binnen poëzie ruimte bestaat om taal op een unieke manier in te zetten. Om antwoord te geven op de vraag hoe Twentse streektaalpoëzie reflecteert op de industrialisatie via verbeeldingen van het dorps- en plattelandsleven, moet geanalyseerd worden hoe dichters hier met hun woordgebruik vorm aan geven. Poëzie maakt dit onderzoek uitdagend. Het woordgebruik in poëzie is niet altijd eenzijdig en direct, waardoor het behoorlijk kan verschillen van proza met hetzelfde doel. Dichters zullen zeer waarschijnlijk niet veel gebruik maken van direct beschrijvende woorden als ‘industrie’ of ‘fabriek’, en voor de analyse zal dus meer moeten worden nagedacht over andere mogelijke woorden die in poëzie gebruikt kunnen worden voor reflectie op industrialisatie en het verbeelden van het dorps- en plattelandsleven. Dit type onderzoek vergt een aanpak die meer gefocust is op indirect woordgebruik, maar juist daardoor kan het relevante inzichten opleveren voor het onderzoeksgebied van zowel Twentse letterkunde als digitaal onderzoek naar poëzie. Direct woordgebruik wordt desalniettemin ook in de analyse meegenomen. Löwik leidt namelijk uit een bespreking van neerlandicus Hendrik Entjes af dat Twentse dichters vaak door hun directe omgeving worden geïnspireerd (184). Woorden als ‘boom’ en ‘gras’ die de directe omgeving beschrijven, zijn dus niet ondenkbaar. Op zowel indirect als direct woordgebruik moet dus geanticipeerd worden.

Naast het aanvullen van de inzichten van Löwik aan de hand van kwantitatief onderzoek wordt er op zijn inzichten ook voortgebouwd met kwalitatief onderzoek. Literatuur, en specifiek poëzie, is in het proefschrift van Löwik niet de focus. Dit blijkt onder

meer uit hoe hij literatuur in zijn onderzoek bespreekt. In hoofdstuk lichtte ik toe dat Löwik per periode een aantal Twentse auteurs en hun primaire werken bespreekt. De besprekingen over deze primaire werken blijven relatief oppervlakkig en dringen niet echt door tot de inhoud. Dit resulteert in een globale literatuuropvatting van de periodes die Löwik bestudeert. Het doel van dit onderzoek is om met een kwalitatieve analyse wél inhoudelijk te werk te gaan en ook met specifieke aanwijzingen uit de kwantitatieve analyse door het primaire materiaal te gaan. De methodische details van de aanpak komen in hoofdstuk 2 aan bod.

Het vernieuwende karakter van dit onderzoek wordt nogmaals duidelijk bij de vereniging van de onderzoeksgebieden van de digitale geesteswetenschappen en Twentse letterkunde. Veel voorgaande onderzoeken baseren zich op een bestaand corpus. Voor Twentse literatuur of poëzie bestaat geen enkel soort corpus. Hoewel het corpus uiteindelijk specifiek zal zijn voor dit onderzoek, is het streven van dit onderzoek toch om bij te dragen aan de kennis over Twentse letterkunde en om aan te tonen dat digitale methoden hier zinvol (of juist niet zinvol) voor kunnen zijn.

Hoofdstuk 2: Methodologie

Uit de manier waarop dit onderzoek voortbouwt op bestaande kennis bleek al dat de methode ontleend zal worden aan methodes uit de digitale geesteswetenschappen. Binnen dit veld ligt de methode uit het onderzoek van McIntyre en Walker het dichtst bij de beoogde methode voor dit onderzoek. Met behulp van verschillende aspecten uit het onderzoek van McIntyre en Walker zal een nieuwe en passende methode worden beschreven in dit hoofdstuk.

2.1 Dataverzameling

2.1.1 Corpusconstructie met de Twentse Taalbank

Voor een trefwoordanalyse op de schaal van het onderzoek van McIntyre en Walker is een corpus noodzakelijk. McIntyre en Walker analyseerden in totaal 307 gedichten en het doel is om binnen dit onderzoek daar niet veel van af te wijken. Het streefformaat voor het corpus in dit onderzoek is daarom 250 tot 300 Twentse streektaalgedichten. Het is wenselijk om voor de grote onderzoeksperiode, die 75 jaar beslaat, meer gedichten te verzamelen, zeker omdat de analyse McIntyre en Walker een veel kleinere periode beslaat en meer gedichten bespreekt. Echter is dat binnen de tijd en ruimte die voor deze scriptie beschikbaar is niet mogelijk en moet het corpus beperkt blijven.

In het theoretisch kader is gebleken dat een dergelijk corpus van Twentse streektaalgedichten nog niet bestaat. Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, moet er dus een compleet nieuw corpus geconstrueerd worden. De Twentse streektaalgedichten die ik voor dit nieuwe corpus ga verzamelen, zullen afkomstig zijn van de Twentse Taalbank. De Twentse Taalbank is een gemakkelijk navigeerbare online bibliotheek waarin allerlei documenten in en over het Twents digitaal beschikbaar zijn gemaakt, waaronder ook veel gedichten. De gedichten zijn te vinden in diverse bronnen, zoals krantenartikelen, tijdschriften en dichtbundels of bloemlezingen. Het totale aantal gedichten dat op het moment van deze scriptie digitaal beschikbaar is via de Twentse Taalbank, in de vorm van PDF, webtekst of digitale doorverwijzing, is 2334 gedichten. Als de resultaten daarna gefilterd worden op publicatie vanaf 1945, dan blijven er nog 1927 gedichten over.

De Taalbank biedt niet de mogelijkheid om de teksten allemaal tegelijk te verzamelen. De gedichten moet ik daarom handmatig van de Taalbank halen en individueel gereedmaken voor de volgende stappen van het onderzoek. Dit kost veel tijd, waardoor het niet mogelijk is om in deze scriptie alle beschikbare gedichten van de Taalbank te verzamelen. Uit die verzameling van 1927 gedichten moeten uiteindelijk de gedichten voor het corpus worden geselecteerd. Voor de selectie is het in elk geval belangrijk dat het gedicht een bekende publicatiedatum heeft. Verder moet de publicatiedatum die op de Twentse Taalbank vermeld is, overeenkomen met de publicatiedatum van de bron waar het gedicht in is opgenomen (zoals een krant, periodiek of bundel) of de publicatiedatum die bij een enkel gedicht is vermeld. Dat is voor mijn onderzoek belangrijk, omdat de gedichten voor de analyse ingedeeld worden in afgebakende tijdsperiodes, wat ik verder uitleg in 2.1.2. Het is dus noodzakelijk om voor die indeling van elk gedicht de publicatiedatum te hebben.

Daarnaast kan de zoekopdracht voor het laden van de gedichten in de Taalbank verder verfijnd worden door in het zoektabblad met 'Teksten uitgebreid' te werken. Met deze uitgebreide zoekfunctie kunnen de resultaten gefilterd worden op de elementen die voor dit

onderzoek relevant zijn. Löwik toont in zijn proefschrift aan dat periodieken en tijdschriften een belangrijke functie vervulden in de strijd voor het behouden van de Twentse taal en cultuur en dat verscheidene Twentse dichters in dit type publicatie hun gedichten publiceerden voordat hun poëzie in bundelvorm verscheen. Johan Gigengack richtte bijvoorbeeld in 1956 het tijdschrift *Twènterlaand en -leu en -spraoke* op, wat voor veel Twentse schrijvers een belangrijke publicatieplaats werd (188). Richting het einde van de twintigste eeuw kwam *De Nije Tied* van Goaitsen van der Vliet en Frank Löwik tot stand en het werd een tijdschrift waar nieuwe stemmen en onderwerpen hun plaats in de Twentse literatuur konden vinden (287). Een blik in de Taalbank op de gedichten die na 2000 verschenen, na het einde van Löwiks onderzochte periode, onthult dat het belang van de tijdschriften nog steeds geldt. Ook in de laatste twintig jaar kregen gedichten hun plek in Twentse tijdschriften, in tijdschriften als *Boorn & Boerschop* en *Aold Hokseberge*. Twentse tijdschriften zijn dus een belangrijk medium voor Twentse streektaalpoëzie en vormen daarmee een relevante afbakening voor dataverzameling in deze scriptie.

Het verfijnen van de zoekopdracht met de publicatie van poëzie in periodieken en met aanwezige media levert het volgende op: de periode 1945 – 1973 bevat 269 gedichten, de periode 1974 – 1991 bevat 141 gedichten en de periode 1992 – 2020 bevat 195 gedichten. Voor het uiteindelijke corpus van 250 tot 300 gedichten is dat nog te extensief. Daarom wordt elk tweede gedicht in de ingeladen lijst niet meegenomen in dit onderzoek, waarmee de zoekresultaten met ongeveer de helft verminderd worden en dicht bij het beoogde corpusformaat liggen. Door steekproefsgewijs te werk te gaan, kan het risico van een te persoonlijk gemotiveerde selectie uit de weg gegaan worden. Bovendien beslaat hierdoor de selectie van gedichten de gehele periode en hoeft niet de tweede helft geschrapt te worden.

2.1.2 Afbakeningen binnen de periode 1945 – 2020

Om een ontwikkeling in de trefwoordanalyse vanaf 1945 tot 2020 waar te nemen, is het zinvol om die periode van 75 jaar op te delen in kortere periodes. Een opsplitsing in drie kortere periodes is overzichtelijk. Hierbij is het waardevol om een historische indeling toe te passen, waarbij ingrijpende gebeurtenissen functioneren als de begrenzing van de periodes. In het theoretische kader besprak ik dat Löwik in zijn proefschrift de analyse van de Twentse Beweging opsplijst in afgebakende periodes, waarbij relevante gebeurtenissen binnen de Twentse Beweging de grens vormen, zoals de oprichting van bepaalde tijdschriften of verenigingen. Ik kies ervoor om een andere afbakening aan te houden, die ik verderop verklaar. De afbakeningen van Löwik zijn namelijk niet bruikbaar voor het analyseren van de reflectie op industrialisering, omdat deze afbakeningen voornamelijk de ontwikkelingen binnen de Twentse Beweging betreffen en niet de interactie met de maatschappij. Voor deze scriptie wil ik afbakeningen gebruiken die slaan op de interactie tussen Twentse streektaalpoëzie en de industrialisering. Daarom ga ik gebruikmaken van periodes die begrensd worden door gebeurtenissen die voor de industrialisering belangrijk waren.

De eerste periode begint in 1945 en loopt tot de oliecrisis van 1973. Deze periode wordt gekenmerkt door de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog. Hendrik Jan Hesselink onderzoekt in zijn proefschrift hoe de verschillende textielindustrieën in Nederland zich in de tweede helft van de twintigste eeuw tot een verdwijnende bedrijfstak ontwikkelden. Hij plaatst de ontwikkeling van de textielindustrieën in een breder kader van de Nederlandse

economie. Hesselink toont aan wat de belangrijkste kenmerken van de economische bloei waren tussen 1950 en 1970: de politiek zette in op een “expansieve structuurpolitiek”, waarbinnen industrialisering en een groeiende export essentieel waren (34). Om dit te bereiken, werden de lonen en prijzen opzettelijk laag gehouden, waardoor de export van industrie naar het buitenland aantrekkelijk was (34). Daarnaast ontving Nederland als onderdeel van het Marshallplan hulp van de Verenigde Staten om de economie op gang te helpen (34). Hesselink demonstreert dat de loonkosten in de jaren zestig begonnen te stijgen en dat de ontwikkelingen in 1964 zelfs tot een “loonexplosie” leidden, waardoor de toekomst van economische groei onzeker leek (35). Economische stagnatie werd echter ontweken en de periode tot aan 1970 wordt over het algemeen gekenmerkt door economische bloei (37).

De tweede periode begint met de oliecrisis van 1973. De crisis had ingrijpende economische gevolgen voor de vele landen die afhankelijk waren van olie uit het Midden-Oosten. De economische gevolgen werden in Nederland ook gevoeld en Nederland belandde in een economische recessie die in de jaren van wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog ongekend was. Specifiek voor Twente had de oliecrisis grote gevolgen voor de textielindustrie. Hesselink demonstreert dat de oliecrisis een belangrijke factor was in het verdwijnen van textielindustrieën in Nederland, omdat het toen al tot de “zwakkere en arbeidsintensievere” bedrijfstakken behoorde (31). Door de hoge olieprijs en stagnerende economische groei slonk de textielindustrie sterk en was als gevolg de werkloosheid in deze sector hoog (31). Hesselink toont verder aan dat de tweede oliecrisis van 1979 feitelijk tot een nog grotere economische krimp leidde dan de eerste en dat de economische stagnatie toen versnelde (37). Echter creëerde de eerste oliecrisis de aanloop tot de tweede crisis en is daarom het meest zinvol voor de afbakening van de eerste periode. Andere grote crises in het verleden hebben aangetoond dat een recessie niet alleen economische effecten heeft, maar vaak ook maatschappelijke effecten. De werkloosheid en het verdwijnen van een van de belangrijkste werkgelegenheden in Twente betekende een breuk met de periode van wederopbouw. De oliecrisis van 1973 is daarmee een belangrijk keerpunt die de eerste periode na de Tweede Wereldoorlog onderscheidt van de periode van recessie en maatschappelijke onzekerheid die erop volgde.

De volgende periode loopt tot het einde van de Koude Oorlog, die formeel eindigde in 1991 met het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. Hesselink bespreekt hoe de Nederlandse economie zich na de crises heeft herpakt en de economische krimp bestreed. De negatieve economische groei die door de eerste oliecrisis in gang werd gezet, hield aan tot halverwege de jaren tachtig (37). In de periode erna daalden de olieprijs, stabiliseerde de inflatie, en kwam de wereldhandel weer op gang, waardoor de Nederlandse economie een nieuwe impuls kreeg en een periode van gematigde groei inging, demonstreert Hesselink (45). Daarnaast werd de periode tussen de eerste oliecrisis en het einde van de Koude Oorlog gekenmerkt door de geopolitieke spanningen tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie en de angst voor het uitbreken van een kernoorlog. In 1991 kwam er een einde aan die conflicten, wat in gang werd gezet door de val van de Berlijnse Muur in 1989 en definitief werd beëindigd met het uiteenvallen van de Sovjet-Unie.

De laatste periode loopt tot het uitbreken van de coronacrisis in 2020. De crisisjaren en de post-coronaperiode worden hierbij opzettelijk niet in het onderzoek meegenomen. Hoewel de coronacrisis op alle vlakken van de samenleving ingrijpend was, is het een heel recente

gebeurtenis en kunnen de effecten ervan nog niet accuraat gemeten worden. Toch is er genoeg dat deze laatste periode van de tweede periode onderscheidt. In zijn proefschrift toont Hesselink aan dat de gematigde economische groei, die vanaf 1984 zijn ingang vond, zich voortzette en zelfs een positievere groei laat zien ten opzichte van de tweede periode tot 1991 (46). Het economische klimaat in Nederland is dus in deze derde periode weer op een acceptabel niveau, hoewel er ook belangrijke momenten van economische instabiliteit waren, zoals tijdens de wereldwijde financiële crisis van 2008. Daarnaast konden er door het einde van de Koude Oorlog nieuwe internationale samenwerkingsverbanden ontstaan. Het gaf een impuls aan de globalisering die in de jaren voor het einde van de oorlog al zijn intrede deed. In zijn analyse van de gehele Nederlandse industrie demonstreert Hesselink dat de industriële productie steeds vaker werd uitbesteed aan andere landen en dat het productieproces een voortschrijdende mechanisering meemaakte (55). Mechanisering van productieprocessen zorgde ervoor dat de werkzaamheden van de primaire en secundaire sector er anders uit gingen zien. Daarnaast slonken deze sectoren om plaats te maken voor een groeiende dienstensector (46). Het is hierdoor niet ondenkbaar dat het landschap van Twente daardoor ook veranderde; het traditionele landschap dat voor een belangrijk deel uit textielindustrie en landbouw bestond, veranderde in een streek waarin werd geïnvesteerd in technologische ontwikkeling en waarin plaats moest worden gemaakt voor kennisintensieve technologische bedrijven.

De drie afgebakende periodes zijn dus 1945 tot 1973, 1974 tot 1991, en 1992 tot 2020. Om het voorgestelde corpus van 250 tot 300 Twentse streektaalgedichten te maken, zullen er per periode tussen de 85 en 100 gedichten verzameld moeten worden. De drie periodes beslaan niet allemaal een even grote periode; de eerste en derde periode beslaan beide 28 jaar en de tweede periode 27 jaar. Toch is het streven om voor alle periodes ongeveer evenveel gedichten te verzamelen om een zo compleet mogelijk corpus te creëren. Met evenredig verdeelde data kan daarna een ontwikkeling worden waargenomen die representatief is voor het onderzochte materiaal. In de Twentse Taalbank kan specifiek binnen deze periodes gezocht worden op gedichten, waardoor de gedichten gemakkelijk in de juiste periode kunnen worden ingedeeld.

2.2 Kwantitatieve analyse met AntConc

Het onderzoek van McIntyre en Walker heeft aangetoond dat poëzie op een zinvolle manier kan worden onderzocht via trefwoordanalyse. McIntyre en Walker gebruikten onder andere AntConc, wat voor dit onderzoek ook ingezet zal worden. AntConc is een programma waarmee teksten, ook in zeer grote aantallen als in corpora, op verschillende manieren geanalyseerd kunnen worden. Om een ontwikkeling in het woordgebruik in Twentse streektaalpoëzie waar te nemen, kan AntConc ingezet worden om woordfrequenties in het corpus te meten.

2.2.1 Trefwoordselectie met Open Dutch WordNet

Voorafgaand aan de kwantitatieve analyse met AntConc is het noodzakelijk om een woordenlijst op te stellen. Om een brede analyse van het woordgebruik in Twentse streektaalpoëzie uit te voeren, wordt voor dit onderzoek een woordenlijst van 70 trefwoorden samengesteld. De 70 trefwoorden zijn onderverdeeld in 20 substantieven, 20 adjectieven, 20

werkwoorden en 10 bijwoorden. Zoals al bleek uit de manier waarop dit onderzoek voortbouwt op bestaand onderzoek, gebruiken bijna alle poëzieonderzoeken die methodes uit de digitale geesteswetenschappen toepassen een referentiecorpus om met de nieuwe data te vergelijken. Het is gebruikelijk om voor een trefwoordanalyse te werken met de woordfrequenties uit het referentiecorpus, zoals McIntyre en Walker in hun onderzoek ook deden. Voor dit onderzoek is dat niet mogelijk, omdat een dergelijk referentiecorpus van Twentse streektaalpoëzie niet bestaat. Om een trefwoordanalyse in dit onderzoek toe te passen, moet er dus op een andere manier een woordenlijst tot stand komen.

Met behulp van Open Dutch WordNet kan een passende woordenlijst worden opgesteld. Open Dutch WordNet is een lexicale semantische database voor het Nederlands die door Marten Postma e.a. is gecreëerd op basis van onder andere de Cornetto-database en Princeton WordNet. Zoals de naam verraaft, werkt Open Dutch WordNet als een woordnet of woordweb, waarin semantisch overeenkomstige woorden aan elkaar zijn gekoppeld. Voor het opstellen van de woordenlijst voor de trefwoordanalyse is WordNet zeer bruikbaar. De woorden moeten zonder referentiecorpus namelijk geselecteerd worden op basis van de theoretische kennis over Twentse streektaalpoëzie, waarbij de woordselectie het gevaar loopt te veel op willekeur gestoeld te zijn. Met behulp van WordNet kan naar woorden gezocht worden die in hetzelfde semantische veld liggen. Hierdoor kunnen de keuzes voor bepaalde woorden beter verantwoord worden. Vervoegingen en variaties, zoals meervouden en vervoegingen van werkwoorden, worden waar toepasselijk handmatig per trefwoord toegevoegd om het trefwoord zo vindbaar mogelijk te maken in het corpus.

Open Dutch WordNet is publiekelijk toegankelijk op codeerplatform GitHub. Op GitHub hebben de auteurs van WordNet de gehele database in de programmeertaal XML beschikbaar gemaakt en met de programmeertaal Python kan in de code naar woorden gezocht worden. Om de navigatie van de database eenvoudiger te maken, is voor dit onderzoek een klein programma geschreven waarmee alleen de relevante informatie met een simpele zoekopdracht wordt opgehaald. Dit aanvullende programma werkt met de synsets uit WordNet, wat betekent dat de zoekopdracht leidt tot synoniemen van het gezochte woord. In WordNet zijn naast synoniemen ook meronymen, mesonymen, hyponymen en hyperonymen te vinden. Voor het samenstellen van de woordenlijst gebruik ik alleen synoniemen. De data die met een zoekopdracht in het aanvullende programma uit WordNet worden gehaald, verschillen niet van de data die bij het onaangepaste gebruik van WordNet zouden verschijnen. Het is enkel bedoeld om de semantische informatie te filteren voor de doeleinden van deze scriptie. Het programma bestaat uit het volgende script:

```
from OpenDutchWordnet import Wn_grid_parser
while True:
    print("Type een woord...")
    woord = input()
    instance = Wn_grid_parser(Wn_grid_parser.odwn)
    print(instance.les_lemma_synonyms(woord))
    le_el = instance.les_find_le(woord + "-n-1")
    print("")
```

Zoals in dit script te zien is, vraagt het programma om een woord (input) om de zoekopdracht te starten. Het programma gaat dan alle woorden in WordNet langs en filtert de woorden die als synoniem van het gezochte woord zijn gemarkeerd. De synoniemen worden vervolgens gepresenteerd.

WordNet kan niet ingezet worden om alle trefwoorden voor de woordenlijst te selecteren. Zoals ik eerder aangaf, werk ik binnen deze scriptie enkel met de synsets uit WordNet. Omdat het zoeken met het aanvullende programma alleen synoniemen oplevert, moet ik me voor het selecteren van nieuwe woorden vooral beroepen op het theoretische kader van deze scriptie en de aanwijzingen die secundaire literatuur geeft over het karakter van Twentse streekliteratuur en specifiek Twentse streektaalpoëzie. Het theoretisch kader vormt dan ook de basis voor de trefwoordselectie. Daarna kan WordNet worden ingezet om te bepalen of het geselecteerde trefwoord uit het theoretische kader een geschikter synoniem heeft. WordNet kan daarnaast woorden opleveren die onverwacht toch in het juiste relevante semantische veld liggen en daardoor tot de selectie van een nieuw trefwoord kunnen leiden. Door het theoretische kader en WordNet gezamenlijk te gebruiken, kan een verantwoorde woordenlijst worden samengesteld.

2.2.2 *Samenstelling woordenlijst*

De bronnen die in het theoretisch kader zijn besproken, bieden verschillende aanwijzingen die nuttig zijn voor de selectie van de trefwoorden. De specifiekste bevindingen zijn afkomstig uit het proefschrift van Löwik. Zijn analyse van Twentse schrijvers in de tweede helft van de twintigste eeuw toont aan dat de traditie van vorm en onderwerp het bij veel schrijvers lang heeft volgehouden. Specifiek voor Twentse dichters betekende dat de implementatie van natuurlyriek en romantische elementen in hun streektaalpoëzie, zoals in het werk Klaas Jassies en Theo Vosseveld. Het is dan aannemelijk dat deze dichters het Twentse landschap een centrale plaats gaven en de natuurlijke elementen uit dit landschap gebruikten. Als één van de herkenbaarste landschapskenmerken is daarom het eerste substantief ‘boom’. Open Dutch WordNet geeft aan dat ‘paal’ een semantische relatie heeft met ‘boom’. ‘Paal’ is daarnaast een veelvoorkomend object op het platteland. Minder direct omschrijvend en een meer romantisch substantief is ‘zonlicht’. In de romantische traditie is het ook gewoon om het veranderen van de seizoenen te verbeelden, waardoor substantieven ‘blad’, ‘voorjaar’ en ‘najaar’ relevant zijn, zeker ook omdat de veranderingen in de natuur in het voor- en najaar het meest zichtbaar zijn.

Löwik herkende bij Twentse dichters ook vaak een religieuze inslag in hun werk, zoals bij Toon Borghuis en Gerard Vloedveld. Een direct omschrijvend substantief dat hier vorm aan geeft, is ‘kerk’, dat met WordNet semantische relaties vertoont met ‘dienst’. Minder direct omschrijvende substantieven kunnen gebruikt worden om de rol van geloof in het dagelijkse leven te duiden, zoals ‘zegen’ en ‘paradijs’. ‘Paradijs’ kan tevens duiden op de relatie tussen geloof en natuur, bijvoorbeeld door de Twentse natuur als een paradijs te beschouwen. ‘Hemel’ kan evenzeer voor geloof of natuur gebruikt worden.

Substantieven die vervolgens ingezet worden voor de mogelijke reflectie op industrialisering kunnen betrekking hebben tot de textielindustrie in Twente. Direct omschrijvende substantieven zijn ‘fabriek’ en ‘rook’. Daarnaast is substantief ‘schoorsteen’ een zichtbaar kenmerk van de industrie. Oriënterend vooronderzoek naar Twentse

streektaalpoëzie toonde aan dat ‘pijp’ als synoniem voor ‘schoorsteen’ wordt gebruikt. ‘Pijp’ wordt daarom bij de variaties van ‘schoorsteen’ ondergebracht en wordt niet als apart substantief gerekend. WordNet toont voor ‘fabriek’ een semantische relatie met ‘nijverheid’, waarmee ‘nijverheid’ ook tot de woordenlijst wordt gerekend. Het onderzoek van Hesselink demonstreert dat voor de regio Twente katoen als materiaal en weven van textiel als werkzaamheid het voornaamst waren (146). Substantieven ‘katoen’ en ‘machine’ worden daarom aan de trefwoordenlijst toegevoegd. Naast deze associaties met de textielindustrie bemerkt Löwik bij enkele auteurs dat de industrie als positief werd ervaren en als onderdeel van de economische vooruitgang van Twente werd gezien (114). ‘Vooruitgang’ is daarmee nog een relevant substantief. Sommige auteurs verlangen in hun werk juist terug naar een niet-geïndustrialiseerde samenleving, zoals Löwik aantoont met het werk van Johan Gigengack. Het substantief ‘tijd’ is daarvoor een relevant substantief en kan dus gebruikt worden om het dorps- en plattelandleven te verbeelden. De veranderingen die de industrialisatie in de Twentse omgeving veroorzaakte, geeft aanleiding tot de selectie voor het laatste substantief ‘landschap’.

Adjectieven waarmee Twentse dichters op industrialisatie reflecteren, kunnen net als de substantieven geselecteerd worden op basis van natuurlyriek. Om het Twentse landschap te omschrijven, worden dichters geïnspireerd door de kleuren in de natuur, zoals ‘groen’ of ‘blauw’ voor de bomen en de hemel, ‘goud’ als romantische beschrijving van de rijpe akker, en ‘rood’ voor het blad in het najaar. ‘Weids’, ‘groot’, ‘zuiver’ en ‘helder’ zijn nog vier relevante beschrijvingen die de mystiek en ongereptheid van het Twentse landschap zouden kunnen overbrengen. Andere adjectieven die thuishoren in de romantische stijl kunnen betrekking hebben op het verlangen naar een voorbije tijd, waardoor het adjectief ‘oud’ geselecteerd kan worden. Schrijvend vanuit een geïndustrialiseerd heden kunnen dichters dat verlangen verder articuleren in de adjectieven ‘prachtig’ en ‘stil’. Om woorden te geven aan industrialisering kunnen dichters de adjectieven ‘dood’, ‘somber’ en ‘zwart’ toepassen om de effecten van de industrialisering op het Twentse landschap te verbeelden. Adjectieven die meer op de werkzaamheden van de industrie reflecteren, zijn ‘vlijtig’ en ‘hels’. WordNet toont een semantische relatie met ‘driftig’ en is daarmee voor de woordenlijst relevant. ‘Mechanisch’ duidt daarnaast op de aard van de werkzaamheden. Deze adjectieven verbeelden de nieuwe dynamiek die onder andere de textielindustrie met zich meebracht. Andere adjectieven kunnen slaan op het gebruik en de verbranding van brandstof die nodig is om de industrie aan te drijven, waardoor de adjectieven ‘gloeiend’ en ‘smeulend’ nuttig zijn voor de woordenlijst.

Werkwoorden waarmee Twentse dichters het dorps- en plattelandleven verbeelden, kunnen net als de substantieven en adjectieven gevormd worden door de traditie van romantiek en natuurlyriek die Löwik bij verscheidene Twentse dichters herkent. Wederom kan het veranderen van de seizoenen daar een belangrijk onderdeel van uitmaken, waardoor de werkwoorden ‘bloeien’, ‘leven’, ‘ontwaken’ en ‘verstrijken’ interessant zijn. Werkwoorden die de specifieke werkzaamheden op het land omschrijven zijn ‘ploegen’, ‘oogsten’ en ‘hooien’. ‘Kuieren’ is een werkwoord waarmee het tempo van het dorps- en plattelandleven aangeduid kan worden. De religieuze inslag van sommige Twentse dichters kan met het werkwoord ‘bidden’ worden gedeut. Werkwoorden die duiden op de ontwikkelingen die de industrialisering in Twente voortbrengt, kunnen de effecten ervan op

het Twentse landschap reflecteren met de werkwoorden ‘sterven’, ‘stomen’ en ‘verdrukken’. Om de geluiden en werkzaamheden van de Twentse (textiel)industrie te verbeelden, kunnen Twentse dichters gebruik maken van de werkwoorden ‘roken’, ‘dreunen’, ‘sissen’ en ‘gieren’. Specifieke werkwoorden die de werkzaamheden in de textielindustrie omschrijven, zijn ‘weven’, ‘spinnen’ en ‘naaien’.

Ten slotte wordt de woordenlijst nog aangevuld met bijwoorden. Een vervolg van de romantische traditie en de prominentie van natuurlyriek betekent dat Twentse dichters kunnen kiezen voor de bijwoorden ‘langzaam’, ‘vredig’ en ‘zacht’ om het tempo van de natuur en de menselijke ervaring ervan te verbeelden. WordNet stelt een semantische relatie vast tussen ‘zacht’ en ‘verlicht’, waarmee ‘verlicht’ ook voor de woordenlijst wordt geselecteerd. De religieuze tendens die bij een aantal Twentse dichters is vastgesteld, kan worden vertegenwoordigd met het bijwoord ‘heilig’. Om het disruptieve effect van de industrialisering in de Twentse regio te duiden, kunnen de bijwoorden ‘verstorend’ en ‘onstuimig’ geselecteerd worden. Daarnaast kunnen ‘brullend’ en ‘snel’ worden ingezet om de dynamiek van de fabriek te verbeelden. Ten slotte kunnen met het bijwoord ‘ontzettend’ de ontregelende effecten van de industrialisering worden geduid en de effecten ervan worden aangezet.

2.2.3 Twentse taalvariëteiten en Dialexicon

De poëzie die voor dit onderzoek in een corpus wordt samengebracht, is in de Twentse streektaal geschreven. De moeilijkheid van het digitaal onderzoeken van literatuur in streektaal is dat de schrijfwijze niet gestandaardiseerd is. Het Twents is een afgebakende streektaalregio binnen het Nedersaksische taalgebied, maar kent per stad of dorp weer onderlinge verschillen in schrijfwijze. Löwik demonstreert hoe in het verleden gepoogd is om één lijn te trekken in de Twentse spelling en grammatica, bijvoorbeeld met het woordenboekje *Twents. Hoo schrief wie dat?* dat door de taalvereniging Kreenk voor de Twentse Sproak in 1981 op de markt werd gebracht (248). Ondernemingen om het Twents te standaardiseren zijn helaas nooit echt succesvol gebleken en veel sprekers en schrijvers gingen hun eigen weg. De streektaalgedichten die voor dit onderzoek worden verzameld, zullen zeer waarschijnlijk in verschillende varianten van de Twentse streektaal zijn geschreven. De woordenlijst die met behulp van Open Dutch WordNet is samengesteld, moet daarom aangevuld worden om de verschillende schrijfwijzen vast te leggen.

Het Twentstalige Dialexicon biedt hiervoor de uitkomst. Het Dialexicon is een uitgebreid digitaal woordenboek dat meer dan 60.000 trefwoorden en 35.000 uitdrukkingen in het Twents bevat, samengesteld door Goaitsen van der Vliet. Het Dialexicon wordt met regelmaat herzien en aangevuld en Van der Vliet nodigt geïnteresseerden uit om de nog ontbrekende trefwoorden en uitdrukkingen in te sturen. Het gebruik van het Dialexicon spreekt voor zich: in het programma staan de woorden op alfabetische volgorde in een lijst en kan er ook specifiek op een trefwoord of uitdrukking worden gezocht. Met behulp van een schematische kaart van Twente, waarop plaatsnamen zijn vermeld, worden de verschillende schrijfwijzen van een trefwoord of uitdrukking gevisualiseerd en wordt duidelijk wat de herkomst van de schrijfwijzen is. Ook zonder kaart zijn de schrijfwijzen in een overzicht vindbaar. Op basis van Open Dutch WordNet wordt dus eerst een woordenlijst met relevante trefwoorden samengesteld. Vervolgens worden de trefwoorden middels het Dialexicon zo

veel mogelijk aangevuld met lokale variaties in schrijfwijze. Op die manier wordt de woordenlijst compleet en is het bruikbaar voor de trefwoordanalyse in AntConc. Een overzicht van de complete woordenlijst met alle schrijfwijzen is te vinden in bijlage 1 van deze scriptie.

2.2.4 Trefwoordanalyse in AntConc

Nadat de woordenlijst gereed is gemaakt, kan hij worden ingezet voor de daadwerkelijke kwantitatieve analyse in AntConc. Het produceren van de data is vrij eenvoudig. Een belangrijke voorwaarde is wel dat de Twentse streektaalgedichten juist worden geprepareerd voor het importeren in AntConc. Voor het gebruik van de gedichten in AntConc moeten alle gedichten in een kaal tekstbestand (.txt) worden opgeslagen vanaf de Twentse Taalbank. Hierdoor verdwijnt alle opmaak en blijft enkel de platte tekst over. Om de gedichten van de Taalbank, die voornamelijk in pdf-formaat of webtekst beschikbaar zijn, te prepareren voor AntConc wordt WordPad gebruikt. Daarbij worden de titel van het gedicht en de naam van de dichter voor de herkenbaarheid in de titel van het tekstbestand vastgelegd.

Bij het verzamelen van de Twentse streektaalgedichten wordt geregistreerd wat de publicatiedatum is en dus in welke van de drie periodes het gedicht behoort. Daarna worden de gedichten per periode ingeladen in AntConc. De gedichten worden dan, enkel met de titel van het tekstbestand zichtbaar, onder elkaar gezet. Vervolgens wordt de woordenlijst ingeladen met het tabblad 'Keyword List' en worden zo de woordfrequenties aan de hand van deze woordenlijst per periode gemeten. Met die woordfrequenties kan de kwantitatieve analyse plaatsvinden en kan het nuttige aanwijzingen geven voor de kwalitatieve analyse.

Voor het vinden van die aanwijzingen is het bepalen van de trefwoordsignificantie noodzakelijk. Zoals ik in het theoretisch kader uiteenzette, is de drempelwaarde voor de significantie die McIntyre en Walker voor hun onderzoek gebruiken niet bruikbaar voor dit onderzoek. Een dergelijke drempelwaarde is hoe dan ook niet inzetbaar, omdat het een waarde is die volledig afhangt van de vergelijking tussen het referentiecorpus en het nieuwe corpus. Omdat in dit onderzoek de focus op trefwoordfrequentie ligt, is het zinvoller om de significantie te bepalen op basis van de waargenomen trefwoordfrequentie per periode. Trefwoorden met een hogere frequentie kunnen vanzelfsprekend meer zeggen over het corpus dan trefwoorden met een lagere frequentie. Het betekent dus dat ik het gehele corpus bekijk om te bepalen welke trefwoorden de hoogste frequentie hebben en daarbij blootleg waar het kantelpunt ligt dat deze trefwoorden onderscheidt van de trefwoorden met een lagere frequentie. Op basis van de trefwoordfrequenties in het gehele corpus kan ik vaststellen welke waarde duidt op significantie. Met die waarde kan ik vervolgens de trefwoordsignificantie per periode bekijken.

2.3 Kwalitatieve analyse

Het tellen van woordfrequenties is niet een methode die op zichzelf antwoord kan geven op de vraag hoe Twentse streektaalpoëzie vanaf 1945 reflecteert op industrialisatie. Het voorkomen van een woord uit de woordenlijst in een gedicht bewijst immers nog niet dat er in het gedicht ook daadwerkelijk op industrialisatie gereflecteerd wordt, laat staan hoé. Daarnaast kan de aard van de reflectie enkel op basis van een kwantitatieve analyse niet worden bepaald. Uit Löwiks analyse van de Twentse Beweging bleek al dat sommige auteurs de textielindustrie als

een onmiskenbaar onderdeel van de Twentse identiteit beschouwen, terwijl andere auteurs juist in hun werk een verlangen naar een pre-industrieel tijdperk uitspreken. Reflecties op de industrialisering kunnen dus zowel positief als negatief zijn. Het is daarom noodzakelijk om naast de trefwoordanalyse in AntConc ook gebruik te maken van close reading als aanvullende methode. Enkel op basis van de resultaten uit AntConc zouden namelijk verkeerde conclusies kunnen worden getrokken.

Het combineren van digitale methodes en close reading wordt daarnaast door Anne-Sophie Bories e.a. aanbevolen voor de interpretatie van een corpus, omdat het studieobject daardoor van verschillende kanten belicht wordt (4). Bories e.a. veronderstellen namelijk dat het gebruik van digitale methodes bestaande hypothesen vanuit een andere hoek op de proef kan stellen en, zo nodig, nieuwe hypothesen kan inspireren (4). Dat is in essentie wat McIntyre en Walker in hun onderzoek ook uitvoerden. Zij baseerden zich op bestaande niet-digitale onderzoeken naar de stijl van Yeats' poëzie door de jaren heen en gebruikten verschillende digitale methoden om de hypothesen van deze onderzoeken te evalueren en aan te vullen. Bories e.a. vullen aan dat digitale methodes bepaalde aanwijzingen kunnen uitlichten die enkel met het inzetten van traditionele letterkundige methodes niet zichtbaar zijn (11). Daarnaast zijn digitale methodes bruikbaar om bepaalde trends in een groot tijdsbestek waar te nemen (11). Toch betekent dat niet dat traditionele methodes als close reading daarbij minder waardevol zijn. Bories e.a. argumenteren dat, hoewel digitale methodes objectiever lijken door de kwantitatieve en reproduceerbare data die zij produceren, ook deze methodes gebaseerd zijn op de keuzes van de onderzoekers en dus ook aan de basis subjectief zijn (14). Digitale methodes zijn dus niet de perfecte oplossing, maar digitale en traditionele methodes kunnen elkaar zeker op een zeer zinvolle manier aanvullen (14).

Om een interpretatie van de gedichten via close reading te bewerkstelligen, is het nuttig om voor alle drie de periodes enkele Twentse streektaalgedichten te selecteren. In totaal pas ik op zes gedichten close reading toe, ofwel twee gedichten per periode. Het gebruik van close reading functioneert op die wijze als een soort steekproef om te bepalen hoe de Twentse dichters werkelijk reflecteren op industrialisering en hoe zij hiervoor de trefwoorden uit de woordenlijst inzetten. Trefwoorden die in de kwantitatieve analyse als significant worden gekenmerkt, kunnen aanwijzingen geven voor interessante gedichten voor de kwalitatieve analyse. De definitie van significantie die ik voor de resultaten van dit onderzoek hanteer, zette ik eerder in dit hoofdstuk uiteen.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksresultaten

Op basis van de selectiecriteria van het poëziecorpus die ik in hoofdstuk 2 uiteenzette, kon ik voor alle drie de periodes in totaal 289 Twentse streektaalgedichten verzamelen. Voor de periode 1945 – 1973 waren dat 122 gedichten, voor de periode 1974 – 1991 waren dat 71 gedichten en voor de periode 1992 – 2020 waren dat 96 gedichten. Met de corpusgrootte van 289 gedichten is de gewenste grootte van 250 tot 300 gedichten behaald.

Het aantal gedichten is per periode niet evenredig verdeeld. De eerste periode omvat 51 gedichten meer dan de tweede periode. De derde periode bevindt zich ongeveer in het midden. Dit betekent dat de tweede periode niet voldoet aan het streefgetal van 85 tot 100 gedichten per periode, en dat de derde periode hier ruim overheen zit. De gemeten frequenties van de trefwoorden vergelijk ik daarom in procentuele verhoudingen met elkaar.

3.1 Kwantitatieve analyse

3.1.1 Inventarisatie van het gehele corpus

Om een indruk te krijgen van de trefwoordfrequenties in het gehele corpus, heb ik eerst alle gedichten ingeladen in AntConc zonder de afbakening van de tijdsperiodes. In het gehele corpus werden door AntConc in totaal 51 van de 70 trefwoorden uit de woordenlijst herkend. Dat betekent dat 19 trefwoorden uit de woordenlijst niet door AntConc zijn herkend of niet in het corpus voorkomen. De 51 trefwoorden die wel in het corpus voorkomen, leverden een totaal van 1191 hits op. De 10 vaakst voorkomende trefwoorden heb ik in tabel 1 onder elkaar gezet. Een volledig overzicht van de frequenties van alle trefwoorden is te vinden in de bijlage van deze scriptie.

Tabel 1

	Frequentie (F)	Trefwoord
1	353	Langzaam
2	100	Snel
3	84	Tijd
4	78	Stil
5	72	Dood
6	64	Oud
7	54	Groot
8	35	Rood
9	31	Zacht
10	27	Blad

Veruit het vaakst voorkomende trefwoord is ‘langzaam’ met een frequentie van 353. ‘Snel’ volgt op een afstand met een frequentie van 100, gevolgd door ‘tijd’ met een frequentie van 84. Na ‘dood’, op plek 5 in tabel 1, worden de frequenties van de trefwoorden snel minder. De complete tabel met alle trefwoordfrequenties in de bijlage toont aan dat een groot deel van de trefwoorden minder dan 12 maal voorkomt in het gehele corpus. Een frequentie van minimaal 12 kan functioneren als grenswaarde voor de significantie van een trefwoord, omdat dat een lagere frequentie dan 12 een bijdrage van minder dan 1% van alle hits in het

corpus betekent. Van de 51 trefwoorden hebben 21 trefwoorden een frequentie van 12 of hoger en zijn daarmee significant. Naast de trefwoorden in tabel 1 zijn ‘groen’, ‘zuiver’, ‘voorjaar’, ‘goud’, ‘zwart’, ‘hemel’, ‘vredig’, ‘blauw’, ‘leven’, ‘helder’ en ‘schoorsteen’ ook significant. De frequenties van deze trefwoorden zijn te vinden in de bijlage van deze scriptie.

3.1.2 De periode 1945 – 1973

In deze eerste periode zijn door AntConc 45 van de 70 trefwoorden uit de woordenlijst in de Twentse streektaalgedichten herkend. Voor alle trefwoorden met de bijbehorende variaties in schrijfwijze betekent dat een totaal van 519 hits in deze periode van het corpus. Het meest voorkomende trefwoord ‘langzaam’ heeft een frequentie van 152, en is daarmee een opmerkelijk veelvoorkomend trefwoord in vergelijking met het op een na meest voorkomende trefwoord ‘dood’, dat een frequentie van 45 heeft. Het verschil tussen het eerste en tweede trefwoord is vergelijkbaar met het verschil in het gehele corpus. Andere significante trefwoorden in deze periode zijn ‘stil’, ‘snel’, ‘groot’, ‘rood’, ‘tijd’, ‘oud’ en ‘zacht’.

3.1.3 De periode 1974 – 1991

In de tweede periode zijn in de Twentse streektaalgedichten minder trefwoorden door AntConc herkend dan in de eerste periode: in totaal 32 van de 70 trefwoorden. Ook heeft deze periode van het corpus minder hits voor alle trefwoorden en heeft met 324 hits over de gehele periode bijna 200 hits minder dan de eerste periode. Daarnaast is in deze periode ‘langzaam’ het meest voorkomende trefwoord met 85 hits, op afstand gevolgd door ‘tijd’ met 35 hits. Ook in deze periode is het verschil tussen het vaakst voorkomende trefwoord en het trefwoord dat daarop volgt aanzienlijk. Significante trefwoorden in deze periode zijn verder ‘snel’, ‘oud’, ‘dood’ en ‘stil’.

3.1.4 De periode 1992 – 2020

In de laatste periode zijn in totaal 37 van de 70 trefwoorden door AntConc herkend in de Twentse streektaalgedichten. Net als de tweede periode heeft deze laatste periode met 348 hits aanzienlijk minder hits voor alle trefwoorden in vergelijking met de eerste periode. Wederom komt in deze periode het trefwoord ‘langzaam’ het meeste voor met 116 hits en staat het tweede trefwoord ‘snel’ op enige afstand hiervan met 33 hits. In deze periode zijn andere significante trefwoorden ‘tijd’, ‘stil’, ‘blad’, ‘groot’ en ‘oud’.

3.1.5 Trefwoordfrequenties en ontwikkelingen in trefwoordgebruik

Opmerkelijk is dat in alle drie de periodes het aantal trefwoorden voor mogelijke reflectie op industrialisering laag is. In hoofdstuk 2 heb ik uiteengezet welke trefwoorden dit zijn. Trefwoorden die duiden op de verbeelding van het Twentse dorps- en plattelandleven hebben veruit de meeste hits in alle periodes. Ook zijn het veelal dezelfde trefwoorden waarmee mogelijk op industrialisering gereflecteerd wordt: ‘dood’ en ‘snel’ worden in alle periodes veel gebruikt. ‘Zwart’ is in elke periode ook een frequent trefwoord.

In de frequentie van de trefwoorden is een ontwikkeling te zien gedurende de drie periodes. Ter visualisatie heb ik tabel 2 op basis van de resultaten uit AntConc gemaakt, waarin de vijf frequentste trefwoorden voor mogelijke reflectie op industrialisering per periode zichtbaar zijn en ook welke daarvan significant zijn. ‘Dood’ neemt na de eerste periode snel af van 45 naar 20, totdat het in de derde periode bij een frequentie van 7 blijft. ‘Snel’ is in de eerste periode helemaal niet aanwezig, maar heeft in de tweede en derde

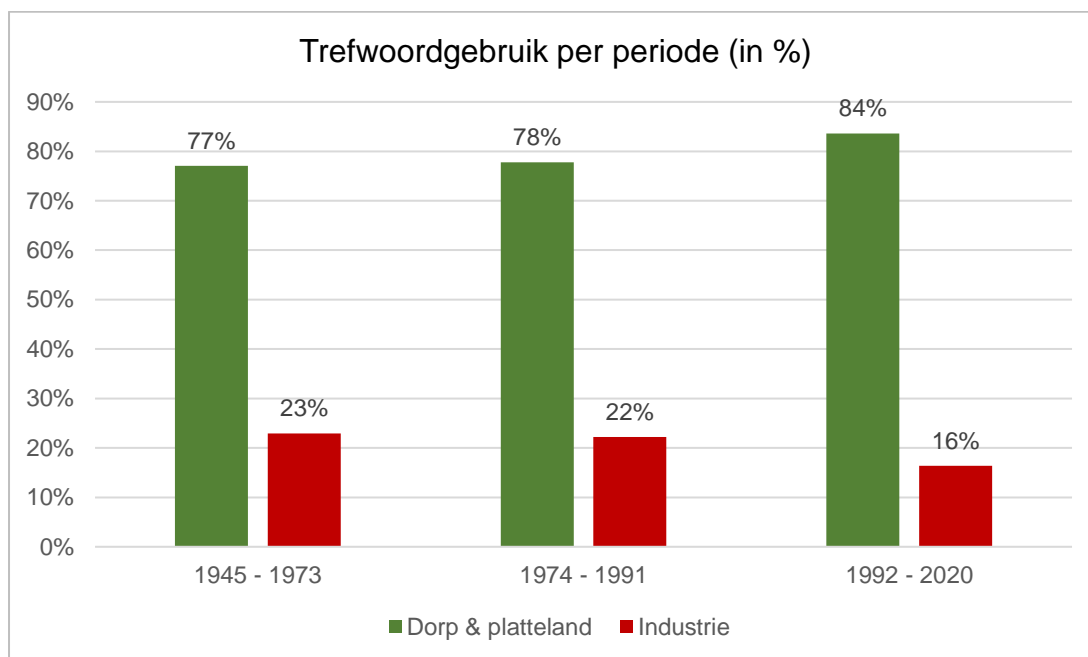
periode de hoogste frequentie van alle trefwoorden ter reflectie op de industrialisering. In alle periodes is ‘zwart’ in wisselende frequentie aanwezig, maar is het met een frequentie tussen 3 en 7 relatief stabiel.

Tabel 2

F	1945 – 1973	F	1974 – 1991	F	1992 – 2020
45	Dood	34	Snel	33	Snel
7	Naaien	20	Dood	7	Dood
6	Zwart	6	Schoorsteen	7	Zwart
5	Rook	3	Ontzettend	2	Dreunen
3	Roken	3	Zwart	2	Rook

In vergelijking met de frequenties van de trefwoorden die mogelijk het dorps- en plattelandsleven verbeelden, zijn de frequenties van de trefwoorden in tabel 2 relatief minimaal. ‘Dood’ en ‘snel’ hebben weliswaar een noemenswaardige frequentie, maar de rest van de trefwoorden komt eigenlijk altijd maar minder dan 12 maal per periode voor, waarvan veel trefwoorden ook maar 1 of 2 maal. De data laten bovendien zien dat het gebruik van de trefwoorden voor reflectie op industrialisering enigszins afneemt. Het verloop van die ontwikkeling is zichtbaar in figuur 1.

Figuur 1

Omdat het aantal verzamelde gedichten per periode ongelijk verdeeld is, heb ik het trefwoordgebruik in figuur 1 in procentuele verhoudingen weergegeven. Aan de rode balken en de bijbehorende percentages is te zien in welke mate het trefwoordgebruik voor reflectie op industrialisering afneemt. Tussen het begin en het einde van de ontwikkeling is een verschil van - 7% waar te nemen, waarbij de grootste afname plaatsvindt tussen de tweede en de derde periode. Logischerwijs is er een toename van + 7% in het trefwoordgebruik voor de

verbeelding van het dorps- en plattelandleven waarneembaar, wat zichtbaar is aan de groene balken en bijbehorende percentages.

Vergelijkbaar met het trefwoordgebruik voor de mogelijk reflectie op industrialisering zit er in het gebruik van trefwoorden voor de verbeelding van het dorps- en plattelandleven niet veel variatie tussen de periodes. De prominentie van het trefwoord ‘langzaam’ kwam eerder al aan bod. In tabel 2 zijn de vijf frequentste trefwoorden per periode weergegeven, op basis van de resultaten uit AntConc. Eerder in dit hoofdstuk besprak ik alle trefwoorden die per periode significant waren. Naast ‘langzaam’ zijn de trefwoorden ‘groot’ en ‘stil’ in elke periode frequent, maar ‘groot’ is in de tweede periode met een frequentie van 11 niet significant. ‘Oud’ is in de tweede periode 29 maal in het corpus herkend en valt niet onder de vijf hoogste frequenties in de andere periodes, maar is zelfs in de eerste periode 22 maal en in de derde periode 13 maal herkend, waardoor het trefwoord net buiten tabel 2 valt.

Tabel 2

F	1945 – 1973	F	1974 – 1991	F	1992 – 2020
152	Langzaam	85	Langzaam	116	Langzaam
35	Stil	35	Tijd	26	Tijd
29	Groot	29	Oud	24	Stil
25	Rood	19	Stil	16	Blad
23	Tijd	11	Groot	14	Groot

De data tonen aan dat, hoewel de frequenties per periode verschillen, er veelal van dezelfde trefwoorden gebruik wordt gemaakt. Dit geldt voor zowel de trefwoorden voor reflectie op de industrialisering als trefwoorden voor de verbeelding van het dorps- en plattelandleven. Daarnaast demonstreren de data dat het gebruik van de twee typen trefwoorden gedurende de drie periodes verandert: in verhouding neemt het gebruik van trefwoorden voor de mogelijke reflectie op industrialisering af en het gebruik van trefwoorden voor de verbeelding van het dorps- en plattelandleven toe.

3.1.6 Andere kenmerken van het corpus

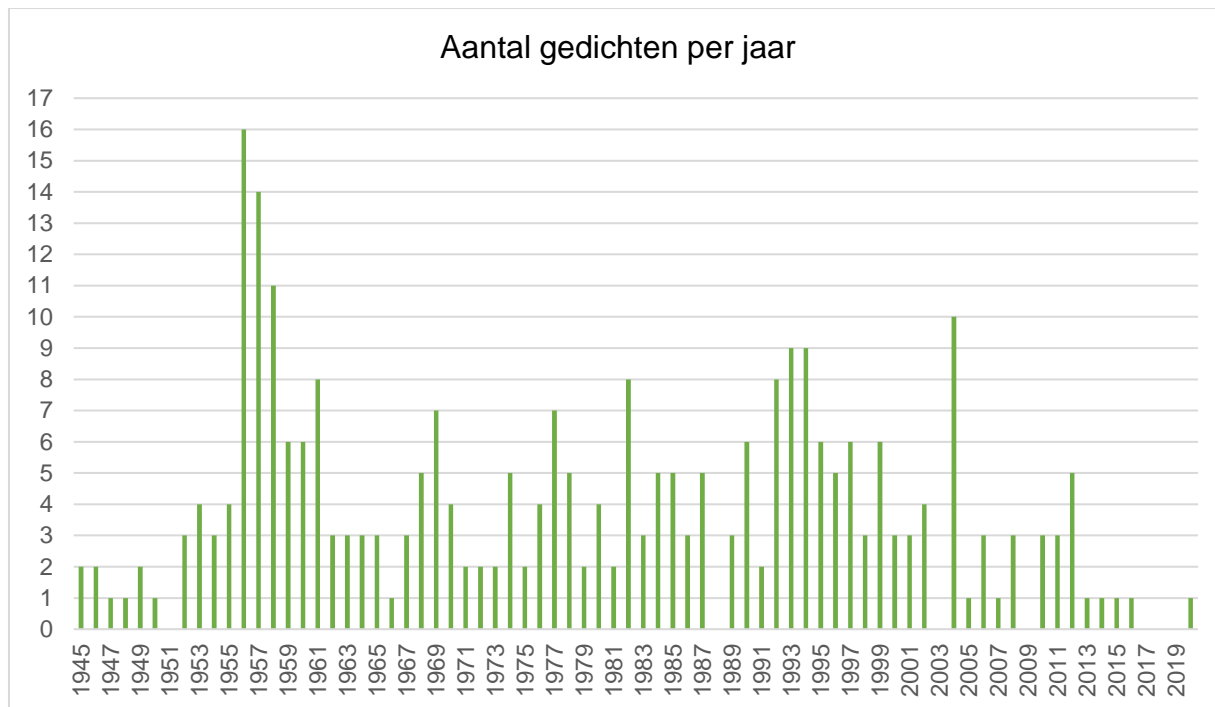
Voor een beter begrip van de data uit de kwantitatieve analyse bespreek ik een aantal andere aspecten van het corpus. Wat in de kwantitatieve analyse buiten beeld blijft, is hoe het aantal gedichten is verdeeld over de gehele onderzochte periode van 1945 tot 2020 en welke auteurs bij de gedichten horen. In deze paragraaf bespreek ik deze aspecten aan de hand van enkele grafieken en diagrammen.

In figuur 2 is te zien hoe het aantal gedichten over de periode van 1945 tot 2020 is verdeeld. Voor de leesbaarheid heb ik op de x-as niet alle jaartallen zichtbaar gemaakt, maar de data zijn wel in de grafiek te zien. Aan de frequenties in deze grafiek is te zien dat het zwaartepunt van het aantal verzamelde gedichten tussen 1956 en 1958 ligt met een frequentie van 41 gedichten in deze drie jaar. De grafiek toont andere pieken in 1969, 1977, 1982, 1993 en 2004, maar geen van deze pieken overstijgt de frequentie van de piek in 1956-1958. De periodes tussen deze pieken vertonen een lagere frequentie van maximaal 5 of 6 gedichten, maar in veel gevallen ook 1 tot 4 gedichten. De grafiek toont ook aan dat uit sommige jaartallen helemaal geen gedichten in het corpus zijn opgenomen. Na de laatste piek in 2004

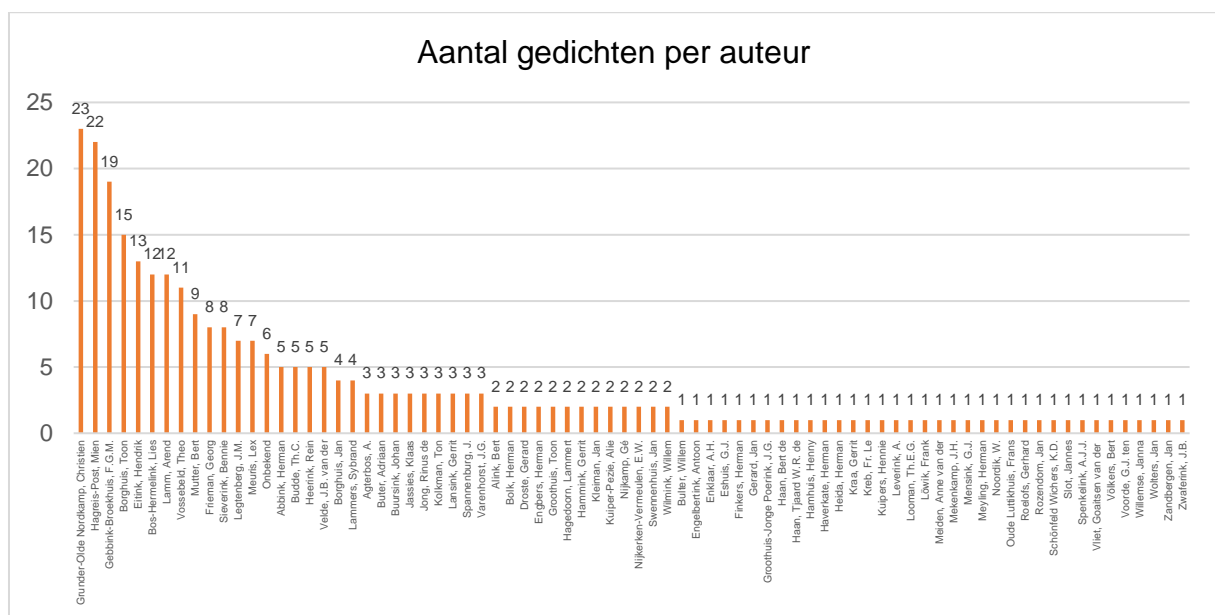
neemt de frequentie van gedichten behoorlijk af. Het corpus bevat slechts 24 gedichten uit de periode 2005 – 2020 na de laatste piek. Een overzicht van het totaal van de frequenties per jaar is te vinden in de bijlage van deze scriptie.

Figuur 2

Naast de verdeling van het aantal gedichten per jaar heb ik van het gehele corpus geïnventariseerd welke auteurs verantwoordelijk zijn voor de gedichten. Het totale aantal auteurs van de 289 gedichten in het corpus is 78 auteurs. Een compleet overzicht van alle auteurs en het aantal gedichten is te vinden in de bijlage van deze scriptie. Verder heb ik deze data gevisualiseerd in figuur 3.

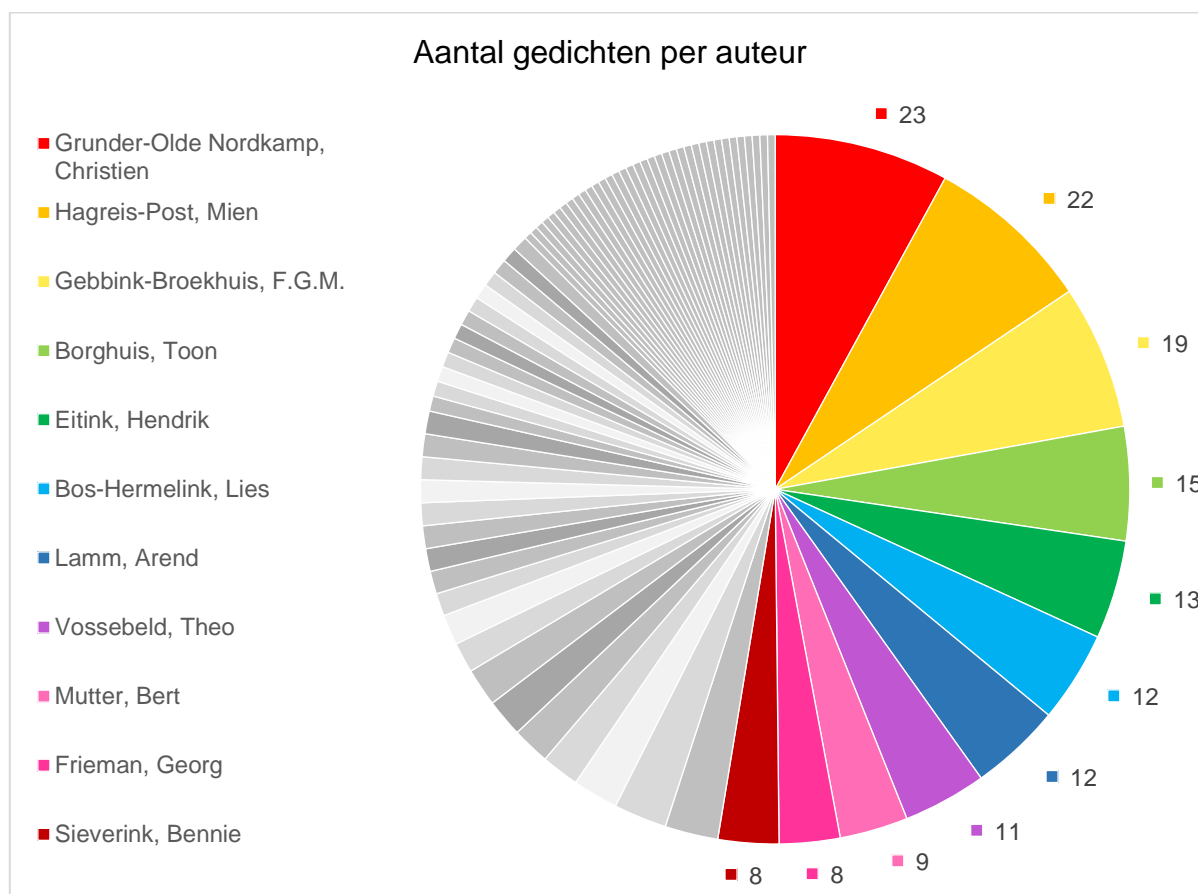
Figuur 3

In figuur 4 is te zien welke auteurs de grootste bijdrage hebben geleverd aan het corpus. Voor de leesbaarheid van het diagram heb ik de grootste bijdrages in felle kleuren gemarkeerd en de overige bijdrages grijs gemaakt. Opvallend is dat een klein aandeel auteurs verantwoordelijk is voor bijna de helft van alle gedichten in het corpus: slechts 11 auteurs zijn verantwoordelijk voor 152 gedichten, ofwel zo'n 53% van het totale corpus. Dat betekent dat de andere 47% van de gedichten afkomstig is van de overige 67 auteurs. Figuur 3 toont aan om hoeveel gedichten per auteur het gaat: de grootste bijdrage aan het corpus is van Christien Grunder-Olde Nordkamp met 23 gedichten, gevolgd door Mien Hageis-Post en F.G.M. Gebbink-Broekhuis, met respectievelijk 22 en 19 gedichten. Samen met Lies Bos-Hermelink, die in figuur 3 met lichtblauw is gemarkeerd, zijn deze auteurs vier van de weinige vrouwen die een betekenisvolle bijdrage aan het corpus hebben geleverd. Veruit de meeste gedichten in het corpus zijn van mannelijke auteurs.

Uit de inventarisatie van de auteurs blijkt verder dat van een aanzienlijk deel van de auteurs slechts 1 of 2 gedichten in het corpus zijn opgenomen. Van 13 auteurs zijn er 2 gedichten per auteur in het corpus opgenomen en van 36 auteurs zelfs maar 1 gedicht per auteur. Een groep van 36 auteurs komt neer op bijna de helft (46%) van alle auteurs die in het corpus gerepresenteerd zijn, die uiteindelijk verantwoordelijk zijn voor maar een klein deel van de gedichten: 36 van de 289 gedichten, ofwel 12% van het corpus.

Figuur 4

3.2 Kwalitatieve analyse

De Twentse streektaalgedichten die voor de kwalitatieve analyse zijn geselecteerd, zijn voor de eerste periode 1945 – 1973 “Jazz-Drumm” van Toon Borghuis en “stadoetbreiding” van Bert Mutter. Voor de tweede periode 1974 – 1991 zijn “Vuur altijd vot” van Herman Abbink en “Ballade van de piepn” van J.B. van der Velde geselecteerd en voor de derde periode 1992 – 2020 zijn “Hoo bli-j wa nich” van Theo Vosseveld en “De melkbus” van Frans Oude Luttikhuis geselecteerd. Een overzicht van de complete gedichten is te vinden in bijlage 2. Ten behoeve van het verwijzen naar versregels heb ik regelnummers aan de gedichten toegevoegd.

In bijlage 2 is ook zichtbaar op basis van welke trefwoorden de gedichten zijn geselecteerd. In het hoofdstuk over de methode formuleerde ik dat de resultaten van de kwantitatieve analyse aanwijzingen kunnen geven voor de selectie van de gedichten voor close reading. Het is in AntConc niet mogelijk om te zien welke gedichten de hoogste frequenties van de significante trefwoorden hebben. Echter kon ik wel per trefwoord zoeken om te bekijken in welke gedichten ze verschijnen en op welke plek ze staan. Vervolgens heb ik de significante trefwoorden per periode in AntConc opgezocht om de gedichten in te zien. Daaruit heb ik een selectie van gedichten gemaakt die daadwerkelijk iets konden zeggen over de mogelijke reflectie op industrialisering. De geselecteerde gedichten bevatten dus allemaal de significante trefwoorden uit de kwantitatieve analyse en zijn daarnaast bruikbaar om inzicht te geven in het werkelijke gebruik van verbeeldingen van het dorps- en plattelandsleven om te reflecteren op de industrialisering. Sommige van de frequentste trefwoorden, zoals ‘langzaam’ en ‘snel’ komen door dit selectieproces niet altijd voor in de gedichten van de kwalitatieve analyse.

3.2.1 Close reading van Twentse streektaalgedichten

Borghuis verbeeldt in de eerste strofe van “Jazz-Drumm” de dynamiek van de textielfabriek: “slagaarm” (r. 1), “jachtige spool” (r. 2) en “driftige la” (r. 4) slaan op de bewegende onderdelen tijdens het productieproces van textiel. Hierbij komen verschillende geluiden vrij, wat Borghuis met “klablettert” (r. 1) en “geheister en gebonk” (r. 3) articuleert. Borghuis trekt de vergelijking van die bewegende onderdelen en het geluid van het productieproces met jazz- en rock-‘n-rollmuziek. Het geheel is een “hels spektakel” (r. 9) waar de ik-persoon in dit gedicht haast gek van wordt. De dynamiek van deze eerste strofe vormt een contrast met de tweede en laatste strofe. In de laatste strofe beschrijft Borghuis hoe “laankzaam en loom” (r. 10) het “blanke good” (r. 12) zich om een boom windt. Zeer waarschijnlijk refereert Borghuis met het “blanke good” naar katoen, dat wit of blank van kleur is. De laatste versregel, die verwijst naar het katoen in de vorige versregel, is betekenisvol voor het sentiment van het gedicht: “Dat Tweante maakt groot!” (r. 13). Katoen als belangrijke grondstof voor de textielindustrie in Twente heeft de regio veel voorspoed gebracht, lijkt Borghuis hier te willen zeggen. Ondanks dat de industrie een hoop lawaai (en wellicht ook andere vormen van overlast) veroorzaakt, is het doel uiteindelijk de vooruitgang van de regio en dat is positief. Het gedicht vertoont overeenkomsten met de trefwoordenlijst: “driftige” (r. 4) en “hels” (r. 9) worden door Borghuis ingezet om de industrie aan te duiden. De trefwoorden “laankzaam” (r.10), “stil” (r. 11) en “groot” (r. 13) vertonen ook hits in het gedicht, maar worden niet

gebruikt om het dorps- en plattellandsleven te verbeelden; in plaats daarvan duiden ze op een grondstof van de industrie.

In “stadoetbreiding” begint Bert Mutter met een strofe waarin de pracht van het platteland naar voren komt, onder andere door verwijzingen naar de geuren van het “pas-gemèèide grös” (r. 8) en het “roggelaand” (r. 9) en de weelde van de bloemen. Mutter beschrijft het platteland als een plaats waar je je zorgen vergeten kunt. Net als Borghuis plaatst Mutter de eerste strofe in contrast met de tweede strofe. De tweede strofe verbeeldt hoe het schone platteland plaats moet maken voor bebouwing en lelijke ingrepen door de mens: de regels “daor / lig noe glad en kòdd / ne grieze asfaltstraot / waorlangs in grauw beton / de torenhuuze staot” (r. 16-20) verbeelden hoe de natuur wordt vernietigd door asfaltwegen en huizen. Ook uit “drok geraos” (r. 22) en “steenkend spul” (r. 23) blijkt het negatieve sentiment van deze ontwikkeling. In “stadoetbreiding” wordt uit de woordenlijst het trefwoord “stil” (r. 14) gebruikt om de beleving van het platteland weer te geven. Het trefwoord “tied” (r. 25) wordt door Mutter ingezet om aan te duiden dat het menselijke ingrijpen in de natuur wordt veroorzaakt door “leu” (r. 24) die geen tijd voor de natuur hebben. De gedichten van Borghuis en Mutter lijken hier een tegenstrijdige boodschap uit te dragen. Enerzijds spreekt Borghuis een positieve waardering uit voor de industrialisering, omdat het Twente voorspoed heeft gebracht. Anderzijds spreekt Mutter een negatieve waardering uit van de industrialisering, omdat het vernietigende effecten op de natuur heeft. Hierbij verwijst Mutter niet specifiek naar de industrialisering of de textielindustrie van Twente, maar mogelijk wel naar het uitbreiden van de stad als bijgevolg van modernisering.

Met het gedicht “Vuur aaltied vot” van Herman Abbink mijmert een ik-persoon over de dingen die hij uit zijn jeugd in de omgeving zag en die verdwenen zijn. Hij noemt onder andere de “smalle äkkers” (r. 2), de “mooie päächies” (r. 11) en het “smokkelpad” (r. 12) als kenmerken van het landschap die nu voor altijd verdwenen zijn door de “[g]roote griepers” (r. 1), ofwel de griepers van een graafmachine, die alles hebben “ummeropt” (r. 4), ofwel omgegooid. Het lijkt in dit gedicht te gaan over een herinrichting van het landschap, maar onduidelijk blijft wat het doeleind ervan is. Door na te denken over de verandering van het landschap geraakt de ik-persoon met zijn gedachten weer in de “oolde tied” (r. 16). Hij verlangt naar de tijd dat het landschap nog zo was als in zijn jeugd, waardoor het gedicht haast een romantisch karakter krijgt. Dit bereikt een toppunt als de ik-persoon tijdens het mijmeren de schapenherder van vroeger weer voor zich ziet: “Ik zei’ em wier, zoo in gedachen, / De scheeper üt miene jongenstied” (r. 25-26). De schapenherder is nu niet meer een onderdeel van het landschap dat de ik-persoon kent. Uit de versregel “Vüür aaltied vot dout toch wal zeer” (r. 8) blijkt dat de reflectie van de ik-persoon op het nieuwe landschap zeker niet positief is. Hoewel het nieuwe gebruik van het landschap in het gedicht niet helder is, is wel duidelijk dat de natuur plaats moet maken voor de mens en het zou dus kunnen gaan om de bouw van woningen of een bedrijventerrein. Abbink maakt gebruik van de trefwoorden “oolde” en “tied” (r. 16) om het vergane landschap te verbeelden en passen daarmee bij het gebruik dat binnen dit onderzoek voor die trefwoorden zijn bepaald. “Groot” (r. 1) wordt door Abbink ingezet om de machines te duiden die het landschap veranderen en wordt dus niet ingezet om het dorps- en plattellandsleven te verbeelden.

In “Ballade van de piepn” gaat J.B. van der Velde in op het begin van de industrialisering en de ontwikkeling ervan in Twente en omstreken. De eerste strofe verbeeldt

het opstarten van de industrie en het oprichten van de fabrieken en hoe al snel de industrie alweer opgedoekt werd. Met de versregel “textiel meus vot, de piepn gungn daal” (r. 8) duidt Van der Velde op de “piepn”, ofwel de fabrieksschoorstenen, die neergingen. Alle strofes eindigen met deze versregel. Daarbij besteedt Van der Velde veel aandacht aan wat er niet meer is: het “blauwe koffiebuiske” (r. 17), “dee febriekssireens” (r. 18) en de “spinmechien” (r. 21) zijn allemaal verdwenen. In de laatste twee strofes probeert Van der Velde antwoord te vinden op de vraag hoe de industrie uit Twente verdween: “Woar bint toch al dee leu eblevn / dee hier hebt marteld en zweet zoo dag an dag?” (r. 25-26). Het verdwijnen van de fabrieksarbeiders, de ‘leu’, is wellicht wel de grootste verandering. Het antwoord op die vraag dat uit de laatste strofe blijkt, geeft als reden dat de macht van het kapitaal afnam en dat het zeggenschap van “heer baron” (r. 37) als fabrieksbaas verdween. Van der Velde levert met dit gedicht een reflectie op de industrialisering die niet eenduidig positief of negatief is. Toch realiseert Van der Velde zich wel dat de textielindustrie een zeer belangrijke werkgelegenheid was in Twente en is het aannemelijk dat het gedicht verwijst naar de periode van werkloosheid die volgde op het sluiten van de textielfabrieken: “de leu meusn dus mer eargns aans goan wearkn” (r. 15). Daarmee lijkt het sentiment van het gedicht toch enigszins negatief te zijn en dus niet geheel neutraal. Van der Velde maakt in het gedicht duidelijk weinig gebruik van verbeeldingen van het dorps- en plattelandleven. Alleen in de tweede versregel is “oalde” gebruikt om te verwijzen naar het landschap van Twente voordat de industrialisering voet aan de grond kreeg. Andere trefwoorden, waaronder “febriekn” (r. 5), “piepn” (r. 8) en “ketoen” (r. 38), worden door Van der Velde gebruikt om te reflecteren op de industrialisering.

In het gedicht “Hoo bli-j wa nich” toont Theo Vosseveld de effecten van de industrialisering en de gevolgen ervan voor het traditionele boerenbedrijf. Vosseveld verbeeldt dit door steeds versregels over de modernisering en over traditionele (en zeker ook romantsiche) aspecten af te wisselen, bijvoorbeeld met de versregels “Zunne grote varknschure / en ginne doeve op de delle / Zunne lange legbatteri-j / en ginn appelhof meer” (r. 3-6). Enerzijds is er een grote varkensschuur, maar er zijn geen duiven meer; er is een legbatterij, maar geen appelhof meer. Anders dan in de gedichten van Borghuis en Van der Velde reflecteert Vosseveld hier niet op de textielindustrie, maar op de industrialisering van de landbouw. Net als Mutter spreekt Vosseveld de waardering voor de schoonheid van het platteland uit en blijkt in het gedicht hoe de industrialisering hier inbreuk op maakt. De pinksterbloemen en zwaluwen worden vervangen door grote trekkers en buitenlands gras. Vosseveld zet in het gedicht het trefwoord “groot” (r. 1) in. Niet om de uitgestrektheid van het platteland te verbeelden, maar om de schaalvergroting van de veehouderij te duiden. Het eindoordeel van Vosseveld lijkt niet positief: door de modernisering van het boerenbedrijf is de productie vergroot, maar blijft er uiteindelijk geen tijd meer over om van het romantische van het platteland te genieten.

In het laatste gedicht “De melkbus” gaat Frans Oude Luttikhuis langs de vroegere gebruikswijzen van de melkbus. Al vanaf de eerste versregel wordt duidelijk dat de melkbus de vergane glorie van het platteland verbeeldt: “Hier stoa ie dan; verroest, leug en koalt. / Vrogger de trotse melkbus, / de drèger van het witte goald” (r.1-3). Per strofe komen er steeds verschillende gebruiken rondom de oude melkbus aan bod, zoals het koel houden van melk, het drogen op het rek en het schuren van de buitenkant met zand. In de laatste vier strofes

plaatst Oude Luttkhuis de melkbus tegenover de massaproductie in de hedendaagse vee-industrie; de melkbussen werden vervangen door melktanks. Oude Luttkhuis beeldt dit onder andere uit met de versregels “De melktanks kwamm as paddesteul oet de grond / veur het grote Coberco mōs de deksel veurgood op oen moond. / Teg’n zo’n groot ding heb ie, o bus / gen lèven mèèr” (r. 36-39), waarbij Coberco slaat op de moderne melkfabrieken die werden opgericht om de toenemende melkproductie op te vangen. Oude Luttkhuis bespreekt hoe de melkbus nu niet meer die functie kan vervullen en alleen nog ter decoratie kan dienen: “Of ai geluk hebt versiert ze oe. / Dan mag ie bie de leu in de halle stoan” (r. 34-35). Het gedicht lijkt een lofzang van de melkbus te zijn, waarbij Oude Luttkhuis positieve kwaliteiten als “drèger van het witte goald” (r. 3) en “stukje trots van ’t plattelaand” (r. 32) aan de melkbus toeschrijft. Het is aannemelijk dat hij hiermee ook positief reflecteert op de tijd en de beleving van het traditionele boerenbedrijf, voordat de massale veehouderijen hier verandering in brachten. Net als bij Mutter en Vosseveld betekent dit een negatieve reflectie op de manier waarop industriële vooruitgang het landschap van Twente verandert. Het trefwoord “goald” (r. 3) wordt door Oude Luttkhuis ingezet om het pre-industriële boerenbedrijf te verbeelden. “Groot” (r. 37) werd voor dit onderzoek ook vastgesteld als trefwoord voor de verbeelding van het dorps- en plattelandsleven, maar wordt in dit gedicht ingezet voor het aanduiden van het formaat van de melktanks en Coberco.

3.2.2. *Reflecties op industrialisering*

De kwalitatieve analyse toonde aan hoe de trefwoorden en de frequenties hiervan die met de kwantitatieve analyse zijn gemeten werkelijk in de Twentse streektaalgedichten worden ingezet. Voor een groot deel van de trefwoorden heeft de kwalitatieve analyse gedemonstreerd dat de selectie voor de woordenlijst accuraat was en dat de trefwoorden in veel gevallen worden gebruikt zoals voorspeld was. Alleen het trefwoord ‘groot’ vormt een wezenlijke uitzondering. Uit de close reading blijkt dat in de Twentse streektaalgedichten waar dit trefwoord wordt gebruikt, het eigenlijk alleen wordt gebruikt om te reflecteren op industrialisering, bijvoorbeeld op machines of bouwwerken, en niet voor het verbeelden van het dorps- en plattelandsleven. De trefwoorden ‘oud’ en ‘tijd’ werden daarentegen wel, zoals voorspeld, ingezet om het dorps- en plattelandsleven te verbeelden.

De kwantitatieve analyse demonstreert dat tijdens de drie periodes veelal dezelfde trefwoorden worden gebruikt, voor zowel de reflectie op industrialisering als voor de verbeelding van het dorps- en plattelandsleven. Op basis van een nadere inspectie van zes gedichten is het moeilijk om te bepalen of die data representatief is, aangezien het vaak om maar enkele trefwoorden per gedicht gaat. Desalniettemin zijn er wel aanwijzingen die de bevinding van de kwantitatieve analyse ondersteunen. De trefwoorden ‘groot’, ‘oud’ en ‘tijd’ zijn in de kwantitatieve analyse het vaakst in de drie periodes van het corpus herkend en zijn ook weer aanwezig in alle drie periodes van de kwalitatieve analyse.

Naast het contextualiseren van de trefwoorden beantwoordt de kwalitatieve analyse ook de vraag over de manier waarop in de Twentse streektaalgedichten op industrialisering werkelijk gereflecteerd wordt aan de hand van verbeeldingen van het dorps- en plattelandsleven. Een close reading van de zes gedichten onthult dat er, net als bij het trefwoordgebruik, niet veel verschillen tussen de periodes zitten. Bert Mutter, Herman Abbink en Theo Vosseveld verbeelden in respectievelijk de eerste, tweede en derde periode het

contrast tussen het platteland van vroeger en moderne menselijke ingrepen op het gebied van industrialisering en modernisering in de landbouw. Ook Frans Oude Luttikhuis reflecteert in de derde periode op deze aspecten, waarbij hij de aanklacht fixeert op de vergane functie van de melkbus. De menselijke ingrepen worden in al deze gedichten als negatief verbeeld.

Hierbij schuwen de Twentse dichters niet om een romantische stijl voor de verbeeldingen van het platteland in te zetten. Abbink, Vossebeld en Oude Luttikhuis gebruiken alle drie een geromantiseerd beeld van het platteland en tonen hoe de pracht van de natuur en het traditionele boerenleven verloren gaan in de nieuwe tijd. De aspecten die dit in gevaar brengen zijn voornamelijk groot en kil, zoals stallen of melktanks.

Het gedicht van Toon Borghuis uit de eerste periode levert daarentegen een positieve reflectie op de industrialisering doordat hij erkent dat de textielindustrie veel voorspoed naar Twente heeft gebracht. Ook J.B. van der Velde richt zich in de tweede periode in zijn gedicht op de textielindustrie en de grote werkgelegenheid die ze verschafte, maar wijst impliciet ook op de werkloosheid die op het sluiten van de fabrieken volgde. Zowel Borghuis als Van der Velde gebruiken geen verbeeldingen van het platteland in hun hier geselecteerde en geanalyseerde gedichten.

Opmerkelijk is dat de data uit het kwantitatieve onderzoek aantonen dat 'langzaam' in elke periode het meest gebruikte trefwoord is, maar bij de close reading van de gedichten komt dit trefwoord slechts één keer voor, in het gedicht van Toon Borghuis. Het is mogelijk dat de selectie van de zes gedichten per toeval zo weinig hits van het trefwoord 'langzaam' bevat. Het gebruik van dit trefwoord blijft daarom onduidelijk. Een close reading van het gedicht van Borghuis toont aan dat Borghuis 'langzaam' inzet om katoen als grondstof voor de textielindustrie te verbeelden en gebruikt het daarmee niet om het platteland te verbeelden. Dat Borghuis dit trefwoord niet volgens verwachting gebruikt, zegt nog weinig over de andere hits voor dit trefwoord.

Hoofdstuk 4: Conclusie

Het doel van dit onderzoek was om de volgende onderzoeksvraag te beantwoorden: ‘Hoe reflecteert de Twentse streektaalpoëzie vanaf 1945 via de verbeelding van het dorps- en plattelandsleven op de industrialisering?’ Op basis van methodes uit de digitale geesteswetenschappen is een trefwoordanalyse toegepast op een corpus van 289 Twentse streektaalgedichten. Aan de hand van een woordenlijst zijn de frequenties van 70 trefwoorden gemeten in drie afgebakende periodes vanaf 1945 tot 2020. Daarna is op een selectie van zes gedichten close reading uitgevoerd om te bepalen of een digitale trefwoordanalyse zinvol is en om vast te stellen hoe de trefwoorden werkelijk in de gedichten zijn ingezet, om enerzijds te reflecteren op de industrialisering en anderzijds het dorps- en plattelandsleven te verbeelden.

Uit de kwantitatieve analyse met behulp van het programma AntConc blijkt dat het gebruik van trefwoorden om op industrialisering te reflecteren gedurende de drie afgebakende periodes afneemt. De afname is weliswaar klein: het waargenomen verschil tussen de eerste en laatste periode komt neer op 7%. Het verschil tussen de eerste en tweede periode is met slechts 1% verwaarloosbaar. Een nadere inspectie van de frequentste woorden per periode onthult dat de gebruikte trefwoorden in alle periodes veelal dezelfde zijn. Alleen het trefwoord ‘dood’ heeft een sterke afname in de tweede en derde periode. Het trefwoord ‘snel’ ondergaat daarentegen juist een aanzienlijke toename in de tweede en derde periode. De kwantitatieve analyse toont aan dat veruit de meeste hits in het corpus afkomstig zijn van trefwoorden die ingezet kunnen worden voor het verbeelden van het dorps- en plattelandsleven. Deze trefwoorden maken een stijging in frequentie van 7% mee en zijn daarmee het omgekeerde van de trefwoorden voor reflectie op de industrialisering.

De functie van close reading die als kwalitatieve methode volgt op de analyse in AntConc is om te bepalen of de trefwoordanalyse op deze wijze zinvol is, en daarnaast om te bepalen op welke manier de trefwoorden werkelijk in de Twentse streektaalgedichten worden ingezet. Het uitvoeren van close reading demonstreert dat de woordenlijst en de trefwoordanalyse accuraat kunnen aanwijzen in welke gedichten op industrialisering wordt gereflecteerd. Het werkelijke gebruik van de trefwoorden kan daarmee ook volgens de voorspelling worden bevestigd: bijna alle trefwoorden worden daadwerkelijk ingezet op de manier die bij het opstellen van de woordenlijst is voorspeld. Alleen het trefwoord ‘groot’ wordt niet ingezet om het dorps- en plattelandsleven te verbeelden.

Uit de toepassing van close reading blijkt verder dat de reflectie op industrialisering wel een belangrijk onderdeel is van de Twentse streektaalgedichten, ondanks dat het kwantitatieve onderzoek impliceert dat het slechts een kleine rol inneemt. Twee van de zes gedichten gaan zelfs volledig over de textielindustrie van Twente. De kleine verschillen die onderling tussen de periodes blijken uit het kwantitatieve onderzoek kunnen in de kwalitatieve analyse niet worden opgemerkt. Twentse dichters zetten de reflectie op industrialisering voornamelijk af tegenover verbeeldingen van het dorps- en plattelandsleven, om te wijzen op hoe het vroeger beter en mooier was en hoe de mens de natuur verwoest met industrie en intensieve landbouw. De dichters houden dat in alle periodes vol. Industrie en platteland worden dus in samenspel ingezet in de Twentse streektaalgedichten vanaf 1945.

Discussie en mogelijk vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft bewezen dat het inzetten van digitale methodes voor het wetenschappelijk onderzoeken van poëzie effectief kan zijn. Het onderzoek van McIntyre en Walker demonstreert dat verschillende methodes, waaronder trefwoordanalyse, zinvol zijn om poëzie mee te analyseren. Hoewel er voor dit onderzoek geen gebruik is gemaakt van een referentiecorpus om een woordenlijst op te stellen en statistieken te vergelijken, was de verwachting dat het onderzoek met de juiste theoretische verantwoording zou slagen en dat is inderdaad gelukt.

Op basis van het proefschrift van Löwik werd verwacht dat de resultaten van de gedichten in de eerste en tweede periode veel overeen zouden komen, omdat Löwik stelt dat de Twentse streektaalpoëzie tot ver in de twintigste eeuw weinig vernieuwing toeliet. Pas met de oprichting van het tijdschrift *De Nije Tied* in 1994 bemerkt Löwik dat er ruimte werd gecreëerd voor nieuwe toepassingen in de Twentse streekliteratuur. Daarnaast zijn de inzichten van Löwik, die de literatuur tot 2000 onderzocht, aangevuld met twintig jaar aan nieuwe kennis. Van de data uit de laatste onderzochte periode werd daarom verwacht dat het zou verschillen van de data uit de eerste en tweede periode. Dit onderzoek demonstreert dat dat verschil bestaat en meetbaar is, hoewel het om een klein verschil gaat.

Een mogelijke oorzaak voor dit verschil kon in de kwalitatieve analyse niet verder blootgelegd worden. Toch kan er met de inzichten van Löwik hierover wel nagedacht worden. Löwik stelt vast dat de Twentse streekliteratuur vanaf 1994 ruimte krijgt om over andere onderwerpen dan folkloristische en romantische verbeeldingen van het platteland te schrijven, waardoor het denkbaar is dat verbeeldingen van het dorps- en plattelandsleven in deze periode afnemen. Het is mogelijk dat dichters wellicht meer over individuele onderwerpen schrijven en minder op hun omgeving reflecteren.

Een belangrijk inzicht dat uit dit onderzoek voortkomt, is de manier waarop Twentse dichters beelden van het platteland inzetten om op industrialisering te reflecteren. Uit het proefschrift van Löwik constateerde ik dat de bespreking van de primaire werken nogal oppervlakkig was. Uit dit onderzoek zijn compleet nieuwe inzichten verworven op dit gebied. Twentse dichters reflecteren voornamelijk op industrialisering door nieuwe ontwikkelingen in contrast met het platteland te plaatsen. Daarnaast neemt de verbeelding van de industrialisering net zoveel plaats in als de verbeelding van het platteland, ondanks dat de kwantitatieve analyse van dit onderzoek dit niet impliceerde.

Een beperking van dit onderzoek is het ontbreken van een referentiecorpus. In het theoretisch kader heb ik besproken dat het voor corpusonderzoeken niet gebruikelijk is om zonder referentiecorpus te beginnen aan een onderzoek. Met een dergelijk corpus was het mogelijk geweest om een meer wetenschappelijk verantwoorde manier een woordenlijst voor de trefwoordanalyse op te stellen. Door het ontbreken van dit corpus moest op basis van het theoretisch kader de woordenlijst handmatig worden samengesteld. Toch hebben de resultaten uitgewezen dat dit het onderzoek niet onmogelijk heeft gemaakt.

Verder heeft de methode die ik inzette ervoor gezorgd dat veel gedichten van de Twentse Taalbank niet in het onderzoek konden worden meegenomen. Voor de selectie van de gedichten moest de aanpak voor elke periode hetzelfde zijn om de selectie te verantwoorden, waardoor steeds de helft van de gedichten in elke periode buiten het corpus viel. Met een

groter corpus was de data completer geweest. Dan hadden meer auteurs representatie in het corpus gehad en had de analyse van de trefwoordfrequenties genuanceerder kunnen zijn en preciezer antwoord op de onderzoeksvraag kunnen geven. Toch is het effect van een uitgebreider corpus voor een bredere representatie van Twentse auteurs wellicht beperkt. Een inventarisatie van het corpus heeft aangetoond dat een kleine groep auteurs verantwoordelijk is voor een groot deel van de gedichten in het corpus. Een uitgebreider corpus kan dit inzicht nuanceren, maar ik verwacht niet dat de grootste bijdragers aan het corpus daardoor ver zullen verschuiven. Er waren veel auteurs gerepresenteerd die maar 1 of 2 gedichten hebben bijgedragen en mijn verwachting is dat een uitgebreider corpus meer van deze kleine bijdrages zal opleveren.

Een andere beperking is de afbakening van de onderzochte periodes. Voor de afbakening zijn drie gebeurtenissen gekozen die ingrijpende maatschappelijke veranderingen reflecteerden. De moeilijkheid van het inperken van poëzie aan de hand van dit type gebeurtenissen is dat het veronderstelt dat de poëzie maatschappelijk geëngageerd is of expliciet reageert op concrete maatschappelijke veranderingen. Dit onderzoek heeft aangetoond dat de Twentse streektaalpoëzie veel met het verleden bezig is, waardoor een andere indeling van de periodes wellicht nuttiger was geweest.

Ten slotte had de selectie van de Twentse streektaalgedichten voor de kwalitatieve analyse beter gekund. Een zinvolle selectie kon uiteindelijk voor een deel gebaseerd worden op de aanwijzingen van de kwantitatieve analyse. Toch moest ik ook deels zelf de keuze maken welke gedichten het beste het gebruik van de significante trefwoorden konden uitlichten, omdat AntConc slechts beperkt kon weergeven waar de trefwoorden in het corpus verschenen. Op basis van het theoretische kader en de kennis die ik over het corpus vergaarde toen ik het opstelde, heb ik een selectie van zes gedichten gemaakt. Het is mogelijk dat AntConc niet toereikend was voor het bepalen van de selectie. Een ander programma of een andere aanpak had het selectieproces accurater gemaakt en eventueel ook tot een andere selectie geleid.

Voortbouwend op de genoemde beperkingen van dit onderzoek kunnen er drie concrete suggesties worden gedaan voor mogelijk vervolgonderzoek. Ten eerste is het opstellen van een corpus voor Twentse streektaalpoëzie, of nog breder voor Twentse literatuur, noodzakelijk. De Twentse Taalbank heeft hiervoor al een schat aan data, maar het is door de formaten van de teksten nog moeilijk en tijdrovend om het voor onderzoek te verzamelen. Met dit onderzoek is al een voorzet gedaan voor een wetenschappelijk toegankelijk corpus van Twentse streektaalpoëzie, die door het platte formaat van de teksten gemakkelijk kan worden ingezet voor digitale onderzoeksmethodes.

Ten tweede is het bij vervolgonderzoek noodzakelijk om een passende afbakening van onderzoeksperiodes voor de Twentse streektaalpoëzie te bedenken. In plaats van maatschappelijke gebeurtenissen, waarbij het niet duidelijk is of dit een wezenlijk effect op de poëzie heeft, kan het zinvol zijn om de periodes in te perken met gebeurtenissen die specifiek voor de industrie of landbouw relevant zijn. Dit kunnen bijvoorbeeld uitvindingen van landbouwmachines of efficiëntere productiemethodes in de textielindustrie zijn. In dit onderzoek is besproken dat Twentse dichters zich veel lieten inspireren door de directe omgeving en een afbakening van periodes die meer bekommerd is met de omgeving kan andere relevante data opleveren. Daarnaast kan de afbakening die Löwik inzette in zijn

proefschrift ook gebruikt worden om de data uit dit onderzoek in een ander licht te zien. Een onderzoek met Löwik's afbakening kan mogelijk meer vertellen over het effect van bepaalde gebeurtenissen binnen de Twentse Beweging op Twentse streektaalpoëzie.

Ten derde moet de rol van vrouwelijke auteurs verder worden onderzocht. Uit de inventarisatie van de gerepresenteerde auteurs in het corpus bleek dat vrouwelijke auteurs een belangrijke rol spelen in het schrijven van Twentse streektaalpoëzie. De drie grootste bijdragers aan het corpus waren allemaal vrouwen. Hoewel gender niet de focus was, heeft dit onderzoek onbedoeld aangetoond dat vrouwelijke auteurs een onmisbare bijdrage hebben geleverd aan de data. Vervolgonderzoek kan in kaart brengen wat de rol van deze vrouwelijke auteurs precies inhoudt en waarom zij zo actief zijn in het schrijven van Twentse streektaalpoëzie.

Literatuurlijst primaire literatuur

Abbink, Herman. “Vuur aaltied vot”. *Miemeringen*, Stichting Ken Uw Dorp Vriezenveen, 2008, p. 46. *Twentse Taalbank*.

Borghuis, Toon. “Jazz-drumm”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 5, 1957, p. 65. *Twentse Taalbank*.

Mutter, Bert. “stadoetbreiding”. *Was sas as dös was kaans*, W.G. Witkam Enschede, 1976, p. 18. *Twentse Taalbank*.

Oude Luttikhuis, Frans. “De melkbus”. *De oale Maarke*, nr. 21, 2012, pp. 10–11. *Twentse Taalbank*.

Velde, J. B. van der. “De ballade van de piepn”. *n Sliepsteen*, nr. 2, 1985, p. 13. *Twentse Taalbank*.

Vossebeld, Theo. “Hoo bli-j wa nich”. *De Nije Tied*, nr. 8, 1999, p. 282. *Twentse Taalbank*.

Literatuurlijst secundaire literatuur

Bories, Anne-Sophie, e.a. “The Polite Revolution of Computational Literary Studies”.

Computational Stylistics in Poetry, Prose, and Drama, De Gruyter, 2022, pp. 1–18,

doi:10.1515/9783110781502.

Bruinja, Tsjead. *De eerste bloemlezing van de Nederlandse poëzie: 101 gedichten uit het*

Koninkrijk van 1945 tot nu. Querido, 2022.

Buuren, Johanna Maria van. *De taal van het hart: retorica en receptie van de hedendaagse*

streekroman. Proefschrift, Rijksuniversiteit Groningen, 2005.

Delente, Éline. “Can Relationships between Rhythm and Meaning in French Versified

Poetry be Automated?” *Computational Stylistics in Poetry, Prose, and Drama*, onder

redactie van Anne-Sophie Bories e.a., De Gruyter, 2022, pp. 99–116,

doi:10.1515/9783110781502.

Hesselink, Hendrik Jan. *Strategische besluitvorming in een neergaande bedrijfstak*.

Onderzoek naar de strategische maatregelen in de krl textiel-industrie in de periode

1950–2000. Proefschrift, Universiteit Twente, 2009.

Hernández-Lorenzo, Laura. “Stylistic Change in Early Modern Spanish Poetry Through

Network Analysis (with an Especial Focus on Fernando de Herrera’s Role)”.

Neophilologus, vol. 106, nr. 3, april 2022, pp. 397–417. *Springer Link*,

doi:10.1007/s11061-021-09717-2.

Holtrop, Aukje. “Over het nut van de streekroman voor de literatuur”. *Tirade*, vol. 47, nr. 1,

2003, pp. 101–11. *DBNL*,

[www.dbnl.org/tekst/ tir001200301_01/ tir001200301_01_0038.php](http://www.dbnl.org/tekst/tir001200301_01/tir001200301_01_0038.php).

Houston, Natalie M. “Rhyme Frequency in Nineteenth-Century English Poetry”.

Computational Stylistics in Poetry, Prose, and Drama, onder redactie van Anne-

Sophie Bories e.a., De Gruyter, 2022, pp. 117–32, doi:10.1515/9783110781502-007.

- Kraaykamp, Gerbert. “Dialect en sociale ongelijkheid: Een empirische studie naar de sociaal-economische gevolgen van het spreken van dialect in de jeugd”. *Pedagogische Studiën*, vol. 82, januari 2005, pp. 390–403, repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/54665/54665.pdf.
- Löwik, Frank. *De Twentse Beweging: strijd voor modersproake en eigenheid*. Proefschrift, Rijksuniversiteit Groningen, 2003.
- McIntyre, Dan, en Brian Walker. “Using corpus linguistics to explore the language of poetry: a stylometric approach to Yeats’ poems”. *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics*, onder redactie van Anne O’Keeffe en Michael J. McCarthy, 2de ed., Routledge, 2022, pp. 499–516, doi:10.4324/9780367076399.
- Neidorf, Leonard, e.a. “Large-scale quantitative profiling of the Old English verse tradition”. *Nature Human Behaviour*, vol. 3, nr. 6, Springer Nature, april 2019, pp. 560–67. *Nature Human Behaviour*, doi:10.1038/s41562-019-0570-1.
- Postma, Marten, e.a. *Open Dutch WordNet*. 1.3, 2016, github.com/ctl/OpenDutchWordnet.
- Vervaeck, Bart. “De vloekende Vlaming. Over de kritische functie van het dialect”. *Maatstaf*, vol. 41, nr. 1, 1993, pp. 155–63. *DBNL*, [www.dbnl.org/tekst/ maa003199301_01/ maa003199301_01_0170.php](http://www.dbnl.org/tekst/maa003199301_01/maa003199301_01_0170.php).

Literatuurlijst corpus

- Abbink, Herman. “Het Vjenne noe, ’t Vjenne vroeger”. *Jaarboek Twente 1980*, nr. 19, 1980, p. 49. *Twentse Taalbank*.
- . “Kläine Gaitien en ’t kwattien”. *Miemeringen*, Stichting Ken Uw Dorp Vriezenveen, 2008, p. 23. *Twentse Taalbank*.
- . “Verkavelen”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 3, mei 1960, p. 48. *Twentse Taalbank*.
- . “Vuur aaltied vot”. *Miemeringen*, Stichting Ken Uw Dorp Vriezenveen, 2008, p. 46. *Twentse Taalbank*.
- . “Willem en ’n haifst”. *Miemeringen*, Stichting Ken Uw Dorp Vriezenveen, 2008, p. 29. *Twentse Taalbank*.
- Agterbos, A. “Boeten Olnzèl”. *’n Doar ’n Döl*, nr. 8, 1979, pp. 44–45. *Twentse Taalbank*.
- . “Joarwisseling”. *Kreenk-krömmel*, Uitgeverij van de Berg, 1985, p. 82. *Twentse Taalbank*.
- . “Schoolmis”. *Kerktijd*, nr. 2, maart 2012, p. 17. *Twentse Taalbank*.
- Alink, Bert. “Gait”. *De Nije Tied*, nr. 1, maart 1994, p. 27. *Twentse Taalbank*.
- . “’n Duuster gat”. *De Nije Tied*, nr. 1, maart 1994, p. 25. *Twentse Taalbank*.
- “Bejoard”. *n Sliipsteen*, nr. 6, juni 1986, p. 5. *Twentse Taalbank*.
- Bolk, Herman. “Twènte”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 3, april 1956, p. 39. *Twentse Taalbank*.
- . “Veurjaor”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 1, januari 1958, p. 3. *Twentse Taalbank*.
- Borghuis, Jan. “De olde bromklok - Oldnzèl 1734”. *De Moespot*, nr. 115, september 1982, pp. 47–48. *Twentse Taalbank*.
- . “Ne oalde zeerte”. *De Moespot*, nr. 116, december 1982, pp. 23–24. *Twentse Taalbank*.
- . “Oald Oldnzèl”. *De Moespot*, nr. 121, 1984, p. 63. *Twentse Taalbank*.

---. “Van Sokkelhofs Leideken en eer beestke”. *De Moespot*, nr. 121, maart 1984, pp. 53–55.

Twentse Taalbank.

Borghuis, Toon. “Advent”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 7, oktober 1959, p. 89.

Twentse Taalbank.

---. “An de krubbe”. *Twentse Post*, nr. 11, november 1965, p. 11. *Twentse Taalbank.*

---. “Armoed”. *Twentse Post*, nr. 11, november 1965, p. 11. *Twentse Taalbank.*

---. “Canite tuba!” *Twentse Post*, nr. 11, november 1967, p. 3. *Twentse Taalbank.*

---. “De aankondiging”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 2, maart 1957, p. 31. *Twentse Taalbank.*

---. “De eerde grient - de hoärne zeengt”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 8, november 1957, p. 129. *Twentse Taalbank.*

---. “Dèn aovend!” *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 6, november 1960, p. 83. *Twentse Taalbank.*

---. “Het leedke van den leeuwik”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 2, maart 1958, p. 17. *Twentse Taalbank.*

---. “Jazz-drumm”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 5, 1957, p. 65. *Twentse Taalbank.*

---. “Maria onbevlekt ontvangen”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 5, september 1960, p. 77. *Twentse Taalbank.*

---. “Muske-ballade”. *'n Buske late bleujers*, Uitgeverij Twentse Post, 1961, p. 34. *Twentse Taalbank.*

---. “'n hemmelsken gaoren”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 10, december 1956, p. 160. *Twentse Taalbank.*

---. “Opstanding”. *Twentse Post*, nr. 3, maart 1968, p. 2. *Twentse Taalbank.*

---. “Wat toet 't daor toch?” *Twentse Post*, nr. 12, december 1962, p. 3. *Twentse Taalbank.*

---. "What is in a name". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 1, januari 1960, p. 7. *Twentse Taalbank*.

Bos-Hermelink, Lies. "Alns is n woonder". *Alns is n woonder*, 2de ed., Oldenzaal, 1987, p. 7. *Twentse Taalbank*.

---. "Biester weer". *Alns is n woonder*, 2de ed., Oldenzaal, 1987, p. 33. *Twentse Taalbank*.

---. "Koekoek". *Kreenk-krömmel*, Uitgeverij van de Berg, 1985, p. 23. *Twentse Taalbank*.

---. "Mais nen greunn engel". *Alns is n woonder*, 2de ed., Oldenzaal, 1987, p. 43. *Twentse Taalbank*.

---. "Oonze haanden". *De Moespot*, nr. 113, maart 1982, p. 42. *Twentse Taalbank*.

---. "Pottuffel". *Luk gaddergood*, Oldenzaal, 1982, p. 23. *Twentse Taalbank*.

---. "Sneebuuin". *Luk gaddergood*, Oldenzaal, 1983, p. 8. *Twentse Taalbank*.

---. "'t Onderschoer". *Luk gaddergood*, Oldenzaal, 1983, p. 19. *Twentse Taalbank*.

---. "'t Stekkelvérken". *De Moespot*, nr. 98, juni 1978, p. 41. *Twentse Taalbank*.

---. "Tortelduufkn". *Luk gaddergood*, Oldenzaal, 1983, p. 25. *Twentse Taalbank*.

---. "Verkeersveiligheid". *Alns is n woonder*, 2de ed., Oldenzaal, 1987, p. 42. *Twentse Taalbank*.

---. "Zommerstilte". *Alns is n woonder*, 2de ed., Oldenzaal, 1987, p. 14. *Twentse Taalbank*.

Budde, Th. C. "Bloos gedachtenis..." *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 2, maart 1959, p. 17. *Twentse Taalbank*.

---. "Historisch". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 2, maart 1956, p. 32. *Twentse Taalbank*.

---. "Nen harden slag". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, juli 1959, p. 61. *Twentse Taalbank*.

---. "Ode aan Ootmarsum". *Ne gapse vol*, Hengelo, 1959, pp. 1–2. *Twentse Taalbank*.

---. "Oljaorsaovend". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 7, oktober 1959, p. 97. *Twentse Taalbank*.

Bulter, Willem. “’n Verske op Dika”. *Twentse Post*, nr. 7, juli 1965, p. 5. *Twentse Taalbank*.

Buter, Adriaan. “Blauwbeazen”. *Jaarboek Twente 1983*, nr. 22, 1982, p. 136. *Twentse Taalbank*.

---. “Mirweenter op ’n es”. *Jaarboek Twente 1999*, nr. 38, 1999, p. 4. *Twentse Taalbank*.

---. “’t Oale Leed”. *Jaarboek Twente 1981*, nr. 20, 1981, p. 50. *Twentse Taalbank*.

Buursink, Johan. “Hanna-meui”. *n Sliepsteen*, nr. 41, 1995, p. 21. *Twentse Taalbank*.

---. “Härtn troef”. *Jaarboek Twente 1973*, nr. 12, 1973, p. 104. *Twentse Taalbank*.

---. “Oonze moodersproak”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 4, juni 1958, p. 55. *Twentse Taalbank*.

“December”. *Twentse Post*, nr. 3, november 1964, p. 15. *Twentse Taalbank*.

Droste, Gerard. “Hearfstblad”. *Stil-leaven*, Hengelo, Uitgeverij Droste, 2006, p. 13. *Twentse Taalbank*.

---. “Vuurjoar”. *Stil-leaven*, Hengelo, Uitgeverij Domus, 2006, p. 8. *Twentse Taalbank*.

Eitink, Hendrik. “De nije tied”. *Contact*, nr. 24.11, november 1970, p. 8. *Twentse Post*.

---. “Het nije rökske”. *Waorum zo gow vergett ’n*, W. G. Witkam, 1968, p. 26. *Twentse Taalbank*.

---. “Jan noa ’t Mulo”. *Contact*, nr. 23.11, november 1963, p. 7. *Twentse Taalbank*.

---. “Kiek oet”. *Contact*, nr. 25.01, januari 1971, p. 8. *Twentse Taalbank*.

---. “Kiek vuuroet!” *Contact*, nr. 17.02, februari 1963, p. 8. *Twentse Taalbank*.

---. “Maanleu! Kiek oet”. *Contact*, nr. 24.03, maart 1970, p. 8. *Twentse Taalbank*.

---. “Mien höfke”. *Contact*, nr. 23.09, september 1969, p. 8. *Twentse Taalbank*.

---. “Mirweenter”. *Contact*, nr. 23.01, januari 1969, p. 8. *Twentse Taalbank*.

---. “Noodlot”. *Contact*, nr. 25.06, juni 1971, p. 8. *Twentse Taalbank*.

---. “Ongedeuld”. *Contact*, nr. 25.04, april 1971, p. 8. *Twentse Taalbank*.

---. “’t koffie uur”. *Contact*, nr. 23.03, maart 1969, p. 8. *Twentse Taalbank*.

- . “’t Vaalt nig met”. *Twentse Post*, nr. 23.05, mei 1969, p. 8. *Twentse Taalbank*.
- . “Vergett’n”. *Waorum zo gow vergett’n*, W. G. Witkam, 1968, pp. 33–34. *Twentse Taalbank*.
- Engbers, Herman. “Ietskes”. *De Moespot*, nr. 113, maart 1982, p. 11. *Twentse Taalbank*.
- . “’t Kottenpleatske”. *Kreenk-krömmel*, Uitgeverij van de Berg, 1985, p. 53. *Twentse Taalbank*.
- Engelbertink, Antoon. “Damocles”. *Van over de Iessel*, nr. 1, januari 2013, p. 17. *Twentse Taalbank*.
- Enklaar, A. H. “Bouwn an de moderspraoke”. *De Moespot*, nr. 97, maart 1978, pp. 20–21. *Twentse Taalbank*.
- Eshuis, G. J. “Twente et land dat mij trek”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 7, oktober 1958, p. 87. *Twentse Taalbank*.
- Finkers, Herman. “Op ne fietse”. *De Nije Tied*, nr. 1, maart 1994, p. 10. *Twentse Taalbank*.
- Frieman, Georg. “Heide”. *Van over de Iessel*, nr. 2, juli 2010, p. 16. *Twentse Taalbank*.
- . “Herinnering”. *Van over de Iessel*, nr. 1, maart 2011, p. 19. *Twentse Taalbank*.
- . “In ’t bos”. *Van over de Iessel*, nr. 3, juli 2014, p. 15. *Twentse Taalbank*.
- . “Mien wicht”. *Van over de Iessel*, nr. 4, oktober 2011, p. 5. *Twentse Taalbank*.
- . “’n Viever”. *Van over de Iessel*, nr. 2, april 2012, p. 12. *Twentse Taalbank*.
- . “Tied”. *Van over de Iessel*, nr. 4, januari 2015, p. 17. *Twentse Taalbank*.
- . “Verhuusd”. *Van over de Iessel*, nr. 4, oktober 2014, p. 27. *Twentse Taalbank*.
- . “Woarum?” *Van over de Iessel*, nr. 2, april 2015, p. 18. *Twentse Taalbank*.
- Gebbink-Broekhuis, F. G. M. “6 februari 1991”. *Aold Hoksebarge*, nr. 4, november 1991, p. 1557. *Twentse Taalbank*.
- . “14 december 1989”. *Aold Hoksebarge*, nr. 4, november 1992, p. 1625. *Twentse Taalbank*.

- . "16 augustus 1991". *Aold Hoksebarge*, nr. 4, november 1993, p. 1713. *Twentse Taalbank*.
- . "De stad (1)". *Aold Hoksebarge*, nr. 3, september 1992, p. 1609. *Twentse Taalbank*.
- . "De stad (3)". *Aold Hoksebarge*, nr. 3, september 1993, p. 1684. *Twentse Taalbank*.
- . "Goa hen keend en help mi-j es efkes". *Aold Hoksebarge*, nr. 4, november 1989, p. 1426. *Twentse Taalbank*.
- . "Hoksebarge". *Aold Hoksebarge*, nr. 2, mei 1993, pp. 1664–65. *Twentse Taalgebied*.
- . "Ik kenn oe wa wier". *Aold Hoksebarge*, nr. 2, mei 1991, pp. 1527–28. *Twentse Taalbank*.
- . "In december". *Aold Hoksebarge*, nr. 1, februari 1993, p. 1646. *Twentse Taalbank*.
- . "Kesmis 1990". *Aold Hoksebarge*, nr. 1, februari 1992, p. 1574. *Twentse Taalbank*.
- . "n Heultn peerdjen". *Aold Hoksebarge*, nr. 1, februari 1996, p. 1881. *Twentse Taalbank*.
- . "n Oamnd". *Aold Hoksebarge*, nr. 2, mei 1994, p. 1746. *Twentse Taalbank*.
- . "n Warmn zommerdag". *Aold Hoksebarge*, nr. 3, augustus 1990, pp. 1478–79. *Twentse Taalbank*.
- . "Noagedachn". *Aold Hoksebarge*, nr. 3, augustus 1995, p. 1841. *Twentse Taalbank*.
- . "Ruiters in Ossel". *Aold Hoksebarge*, nr. 3, september 1992, p. 1608. *Twentse Taalbank*.
- . "Stillestoan". *Aold Hoksebarge*, nr. 3, augustus 1989, p. 1410. *Twentse Taalbank*.
- . "Tusken twaalm en eene". *Aold Hoksbarge*, nr. 4, november 1994, p. 1790. *Twentse Taalbank*.
- . "Vummerdaangs 1 februari 1993". *Aold Hoksebarge*, nr. 1, februari 1994, p. 1731. *Twentse Taalbank*.
- . "Weenter". *Aold Hoksebarge*, nr. 1, februari 1990, p. 1446. *Twentse Taalbank*.
- Gerard, Jan. "Brookboszunvoggel". *De Nije Tied*, nr. 10, april 2004, p. 366. *Twentse Taalbank*.
- Groothuis, Toon. "Fleutnpiepenleedje". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 3, mei 1961, p. 33. *Twentse Taalbank*.

- . “Gaitjan veur de radio”. *Prakkezaosies van Toon*, 1990, p. 10. *Twentse Taalbank*.
- Groothuis-Jonge Poerink, J. G. “t Soldoaten grietje”. *De Moespot*, nr. 106, juni 1980, p. 20. *Twentse Taalbank*.
- Grunder-Olde Nordkamp, Christien. “As de blare van de beum of valt”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 30. *Twentse Taalbank*.
- . “Dag”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 54. *Twentse Taalbank*.
- . “De bromvlieg en de koo”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 41. *Twentse Taalbank*.
- . “De eek lig daal”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 17. *Twentse Taalbank*.
- . “De vöggeltrek”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, pp. 48–49. *Twentse Taalbank*.
- . “Den vleeerbos”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 7. *Twentse Taalbank*.
- . “Dree wiezen”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 63. *Twentse Taalbank*.
- . “Hearfst”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 15. *Twentse Taalbank*.
- . “Het grommelschoer”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, pp. 8–9. *Twentse Taalbank*.
- . “Het meanskeleven”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, pp. 26–27. *Twentse Taalbank*.
- . “Kind”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 31. *Twentse Taalbank*.
- . “Mirweenterhoarn”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 61. *Twentse Taalbank*.
- . “Mirweenternacht”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 62. *Twentse Taalbank*.
- . “Nen zeukende”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 34. *Twentse Taalbank*.
- . “Ni’j leavn”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 28. *Twentse Taalbank*.
- . “Noajoarsstorm”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, pp. 12–13. *Twentse Taalbank*.
- . “Oald wean”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 23. *Twentse Taalbank*.
- . “Ode an ‘den oalen griezen’”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, pp. 46–47. *Twentse Taalbank*.
- . “Tied”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 53. *Twentse Taalbank*.
- . “Vakaansie”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2002, p. 55. *Twentse Taalbank*.

- . “Verandering”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 52. *Twentse Taalbank*.
- . “Veurjoar”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 6. *Twentse Taalbank*.
- . “Zommeroavend”. *'n Oelenvlog*, Oldenzaal, 2004, p. 11. *Twentse Taalbank*.
- Haan, Bert de. “Veur de Veenprinses”. *De Nije Tied*, nr. 10, april 2004, p. 372. *Twentse Taalbank*.
- Haan, Tjaard W. R. de. “Twents dreenklee”. *Twentse Post*, nr. 7, juli 1963, p. 17. *Twentse Taalbank*.
- Hagedoorn, Lammert. “Feestdage”. *Van alns wat in 't plat!*, 1999, pp. 126–27. *Twentse Taalbank*.
- . “Jonge leu...” *Van alns wat in 't plat!*, 1999, p. 173. *Twentse Taalbank*.
- Hagreis-Post, Mien. “Blijft het sprekken”. *Zunnekeukske*, Uitgeverij van de Berg, 1984, pp. 30–31. *Twentse Taalbank*.
- . “Daor hoog op 'n timpen”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 4, mei 1959, p. 58. *Twentse Taalbank*.
- . “De nije tied”. *Zunnekeukske*, Uitgeverij van de Berg, 1985, p. 21. *Twentse Taalbank*.
- . “De tied en 'n natuur”. *De Moespot*, nr. 104, december 1979, p. 11. *Twentse Taalbank*.
- . “Eam'n umkieken”. *Zunnekeukske*, Uitgeverij van de Berg, 1985, p. 37. *Twentse Taalbank*.
- . “Hen waandeln”. *'t Spinweel*, 1975, p. 13. *Twentse Taalbank*.
- . “Het jungske”. *Zunnekeukske*, Uitgeverij van de Berg, 1985, pp. 16–17. *Twentse Taalbank*.
- . “Joonk wodden in Tweante”. *Zunnekeukske*, Uitgeverij van de Berg, 1985, p. 43. *Twentse Taalbank*.
- . “Klökskes”. *Zunnekeukske*, Uitgeverij van de Berg, 1985, p. 11. *Twentse Taalbank*.
- . “Lintjesdag”. *De Moespot*, nr. 105, maart 1980, p. 10. *Twentse Taalbank*.

- . “Mei”. *Twentse Post*, nr. 5, mei 1962, p. 9. *Twentse Post*.
- . “Mirweenter”. *De Moespot*, nr. 92, december 1976, p. 5. *Twentse Taalbank*.
- . “Op den vrömden”. *'t Spinweel*, 1975, pp. 10–11. *Twentse Taalbank*.
- . “Op 't bankske”. *Biej 't losse veur*, W. G. Witkam, 1968, p. 13. *Twentse Taalbank*.
- . “Sanke's kesfeest”. *'t Spinweel*, 1975, pp. 32–34. *Twentse Taalbank*.
- . “'t is Meie”. *Zunnekeukske*, Uitgeverij van de Berg, 1985, p. 15. *Twentse Taalbank*.
- . “'t Joar geet hen”. *Zunnekeukske*, Uitgeverij van de Berg, 1985, pp. 28–29. *Twentse Taalbank*.
- . “Vekaansietied”. *De Moespot*, nr. 114, juni 1982, p. 30. *Twentse Taalbank*.
- . “Vergeetmenietje”. *'t Spinweel*, 1973, p. 22. *Twentse Taalbank*.
- . “Veurjaor”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 7, september 1956, p. 112. *Twentse Taalbank*.
- . “Waor gao'w hen?” *'t Spinweel*, 1975, p. 9. *Twentse Taalbank*.
- . “Weenter”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 1, januari 1957, p. 5. *Twentse Taalbank*.
- Hamhuis, Henny. “Buurserzand”. *Jaarboek Twente 1986*, nr. 2, 1986, p. 40. *Twentse Taalbank*.
- Hammink, Gerrit. “Mangs”. *Oald Hengel*, nr. 6, december 1987, p. 81. *Twentse Taalbank*.
- . “Zeepbellen (I)”. *De Moespot*, nr. 115, september 1982, p. 42. *Twentse Taalbank*.
- Haverkate, Herman. “De bosschop verstoan”. *De Nije Tied*, nr. 7, september 1997, p. 242. *Twentse Taalbank*.
- Heerink, Rein. “Herinneringen an mien vader”. *Wa 'k zeggen wol en leegen nich...*, W. G. Witkam, 1969, pp. 16–18. *Twentse Taalbank*.
- . “Meuske”. *Wa 'k zeggen wol en leegen nich...*, W. G. Witkam, 1969, pp. 29–30. *Twentse Taalbank*.

- . “Mien kind vroeg: Wat is eeuwig”. *Wa ’k zeggen wol en leegen nich*, W. G. Witkam, 1969, pp. 49–51. *Twentse Taalbank*.
- . “Philosophia Tubantica”. *Wa ’k zeggen wol en leegen nich*, W. G. Witkam, 1969, pp. 45–46. *Twentse Taalbank*.
- . “Veur N.X.TH.M. Vos de Wael z.g.” *Wa ’k zeggen wol en leegen nich*, W. G. Witkam, 1969, p. 13. *Twentse Taalbank*.
- Heida, Herman. “Nus oonder n boom”. *De Nije Tied*, nr. 2, augustus 1994, p. 42. *Twentse Taalbank*.
- Jassies, Klaas. “Bèsmoôr”. *Vennepluuze*, n.v. v/h fa. M. J. van der Loeff, 1945, p. 28. *Twentse Taalbank*.
- . “Golvende rogge”. *Hengelosch Dagblad*, 17 juni 1954. *Twentse Taalbank*.
- . “Meertse zunne”. *Jaarboek Twente 1991*, nr. 30, 1991, p. 4. *Twentse Taalbank*.
- Jong, Rinus de. “De stad”. *Twentse Post*, nr. 8, augustus 1967, p. 4. *Twentse Taalbank*.
- . “Dichten”. *Twentse Post*, nr. 12, december 1968, p. 5. *Twentse Taalbank*.
- . “Riessen”. *Twentse Post*, nr. 8, augustus 1968, p. 15. *Twentse Taalbank*.
- Kleinman, Jan. “Bosmans paadje”. *Dat verget ie nooit*, Borne, 1986, p. 9. *Twentse Taalbank*.
- . “De weg naar Boorn’brook”. *Dat verget ie nooit*, Vierde gecorrigeerde druk, Borne, 1986, pp. 10–11. *Twentse Taalbank*.
- Kolkman, Ton. “Antlesten”. *De Moespot*, nr. 94, juni 1977, p. 46. *Twentse Taalbank*.
- . “Graens”. *De Moespot*, nr. 95, september 1977, p. 36. *Twentse Taalbank*.
- . “Wiej”. *De Moespot*, nr. 97, maart 1978, p. 33. *Twents Taalbank*.
- Kraa, Gerrit. “Tweents plat”. *’t Inschrien*, nr. 4, oktober 2000, p. 120. *Twentse Taalbank*.
- Kreb, Fr. le. “Opa en siene fietse”. *De oale Maarke*, nr. 6, januari 2008, p. 9. *Twentse Taalbank*.

- Kuiper-Pezie, Alie. "Et veurjaor". *Stad en Land*, nr. 10.1, maart 1994, p. 34. *Twentse Taalbank*.
- . "Tiedversnelling". *Stad en Land*, nr. 10.1, maart 1994, p. 32. *Twentse Taalbank*.
- Kuipers, Hennie. "Homburg a/d Ohm". *De Nije Tied*, nr. 4, juli 1994, p. 129. *Twentse Taalbank*.
- Lamm, Arend. "A doezend maol bezungen". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 4, juli 1960, p. 49. *Twentse Taalbank*.
- . "Aoverisel". *Tweansche bleujsels*, Thomassonhuis Hengelo, 1974, p. 21. *Twentse Taalbank*.
- . "Bli'j geheim". *Tweansche bleujsels*, Thomassonhuis Hengelo, 1974, p. 16. *Twentse Taalbank*.
- . "De dood in 't vergaank". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 9, december 1958, p. 109. *Twentse Taalbank*.
- . "De zun kliemp hoger". *Twentse Post*, nr. 3, maart 1964, p. 7. *Twentse Post*.
- . "Dissen april". *Tweansche bleujsels*, Thomassonhuis Hengelo, 1974, p. 15. *Twentse Taalbank*.
- . "Kese". *Twentse Post*, nr. 1, januari 1964, p. 11. *Twentse Post*.
- . "Limerick - Jan Doedel is hatstikke dood". *Twentse Post*, nr. 7, juli 1962, p. 7. *Twentse Taalbank*.
- . "Modersproak". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 1, februari 1956, p. 4. *Twentse Taalbank*.
- . "Roond Sunt Jaopik". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 5, september 1961, p. 65. *Twentse Taalbank*.
- . "Stemming". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 1, januari 1961, p. 13. *Twentse Taalbank*.

- . “’t Oole Mans”. *Twentse Post*, nr. 6, juni 1962, p. 11. *Twentse Post*.
- Lammers, Sybrand. “Daankt God in alles”. *De Moespot*, nr. 116, december 1982, pp. 13–14.
Twentse Taalbank.
- . “Gedacht’n um ’n Irenebaank”. *Boer & Boerschop*, nr. 2, augustus 2009, p. 12. *Twentse Taalbank*.
- . “Loat mer kuuln, ’t löp wa lös”. *Boer & Boerschop*, nr. 3, december 2014, p. 27. *Twentse Taalbank*.
- . “Vrôgger”. *De Moespot*, nr. 107, september 1980, pp. 29–30. *Twentse Taalbank*.
- Lansink, Gerrit. “Heuidag”. *De Nije Tied*, nr. 9, juni 2002, p. 336. *Twentse Taalbank*.
- . “Leoniednnach”. *De Nije Tied*, nr. 10, april 2004, p. 392. *Twentse Taalbank*.
- . “’n Heetstn zôndag van t joar”. *De Nije Tied*, nr. 9, juni 2002, p. 337. *Twentse Taalbank*.
- Legtenberg, J. M. “Den groend”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 8, oktober 1956, p. 131. *Twentse Taalbank*.
- . “’et Meijen-röosken”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 6, september 1957, p. 100.
Twentse Taalbank.
- . “Leefde-smerte”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 1, januari 1958, p. 3. *Twentse Taalbank*.
- . “’n Haarfs den kluurt de veeldgrond vaal”. *Twentse Post*, nr. 10, oktober 1963, p. 9.
Twentse Taalbank.
- . “Nen eekenstôbben”. *Bloemen ôet nen dieselkaomp*, Drukkerij en Uitgeverij H. en L. W. Barneveld, 1947, p. 28. *Twentse Taalbank*.
- . “Poasken”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 1, 1959, p. 5. *Twentse Taalbank*.
- . “Zaank en klaank”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 3, mei 1958, p. 30. *Twentse Taalbank*.

- Leverink, A. "Schaatsenlopen". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 9, december 1959, p. 124. *Twentse Taalbank*.
- Looman, Th. E. G. "Moderdag". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 1, januari 1960, p. 7. *Twentse Taalbank*.
- Löwik, Frank. "Limerick - Ne veewaag dee kwam vanoet Zwolle". *De Nieje Tied*, nr. 8, maart 1999, p. 288. *Twentse Taalbank*.
- Meiden, Anne van der. "Met Pinkstern". *Stad en Land*, nr. 2, juli 1995, p. 42. *Twentse Taalbank*.
- Mekenkamp, J. H. "1943, wat n'en tied!" *Het Anker*, Rijssen, maart 1948, p. 2. *Twentse Taalbank*.
- Mensink, G. J. "Ode an'n ooln dikn eeknboom bie ons hoes". *De Oale Maarke*, nr. 22, januari 2016, p. 10. *Twentse Taalbank*.
- Meuris, Lex. "Boet'n venem ie't". *Pottuffeln*, N.V. Drukkerij Insulinde, 1953, p. 12. *Twentse Taalbank*.
- . "Geschiedenis". *Dickers nieuws*, nr. 44, 1952, p. 4. *Twentse Taalbank*.
- . "Hanna döt an taofeltennis". *Wij van Enschede*, nr. 2, 1962, p. 14. *Twentse Taalbank*.
- . "Herfst". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 6, september 1957, p. 85. *Twentse Taalbank*.
- . "Met nen anlöp". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 6, september 1957, p. 97. *Twentse Taalbank*.
- . "Streui-aomd". *Pottuffeln*, N. V. Drukkerij Insulinde, 1953, p. 30. *Twentse Taalbank*.
- . "Veerof en kotbiej". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 2, maart 1958, p. 26. *Twentse Taalbank*.
- Meyling, Herman. "Boorn, zomer 1957". *'t Swieniegeltje*, september 1957. *Twentse Taalbank*.

“Mien gedicht”. *Stad en Land*, nr. 1, maart 1993, p. 30. *Twentse Taalbank*.

Mutter, Bert. “Aovend in ’t ven”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 3, mei 1958, p. 29.

Twentse Taalbank.

---. “Dèèrk-Jan dee kwam, van drank nich vriej, nog laat de pastorie vuurbiej”. *Jaarbok*

Twente 1970, nr. 9, 1970, p. 70. *Twentse Taalbank*.

---. “Peeremiddel”. *Was sas as dös was kaans*, W. G. Witkam, 1976, p. 23. *Twentse Taalbank*.

---. “stadoetbreiding”. *Was sas as dös was kaans*, W.G. Witkam Enschede, 1976, p. 18.

Twentse Taalbank.

---. “Sunt Joapikstied”. *’t Krekkltrumke*, Uitgeverij Witkam, 1982, pp. 26–27. *Twentse*

Taalbank.

---. “’t Weentert”. *Was sas as dös was kaans*, W. G. Witkam, 1976, p. 38. *Twentse Taalbank*.

---. “Twente wordt provincie”. *De Moespot*, nr. 102, juni 1979, p. 39. *Twentse Taalbank*.

---. “Wiej mot verdan!” *Was sas as dös was kaans*, W. G. Witkam, 1976, p. 44. *Twentse*

Taalbank.

---. “Zommerdag”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 5, juli 1957, p. 75. *Twentse*

Taalbank.

Nijkamp, Gé. “December-oavnd”. *Oet de Boerschopn / Heemkunde Weerselo*, nr. 156,

december 2020. *Twentse Taalbank*.

---. “Niej joar”. *Van over de Iessel*, nr. 1, januari 2012, p. 6. *Twentse Taalbank*.

Nijkerken-Vermeulen, E. W. “De bleek”. *Oet Dorp en Marke Lossen*, nr. 3, september 2005.

Twentse Taalbank.

---. “’n Aoln toorn”. *Jaarboek Twente 1976*, vol. 11, Stichting Jaarboek voor Twente, 1976, p.

98. *Twentse Taalbank*.

Noordik, W. “Oonz’ eigen spraok”. *Twentse Post*, nr. 12, december 1969, p. 13. *Twentse*

Post.

“Oons Twèènts”. *Twentsch Dagblad Tubantia*, Van der Loeff, 26 april 1949. *Twentse Taalbank*.

Oude Luttikhuis, Frans. “De melkbus”. *De oale Maarke*, nr. 21, 2012, pp. 10–11. *Twentse Taalbank*.

Roelofs, Gerhard. “Haifst”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 7, oktober 1959, p. 88. *Twentse Taalbank*.

“Roondgaank”. *Boorn & Boerschop*, nr. 2, augustus 2008, p. 2. *Twentse Taalbank*.

Rozendom, Jan. “Wat ’n snee”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 8, november 1958, p. 106. *Twentse Taalbank*.

Schönfeld Wichers, K. D. “As Lafontaine nen Riesndr har ewes”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 4, juli 1961, p. 57. *Twentse Taalbank*.

Sieverink, Bennie. “As nen vogel”. *De Nije Tied*, nr. 8, maart 1999, p. 309. *Twentse Taalbank*.

---. “Boerndochter”. *De Nije Tied*, nr. 4, juli 1995, p. 131. *Twentse Taalbank*.

---. “Helbloond”. *De Nije Tied*, nr. 8, maart 1999, p. 309. *Twentse Taalbank*.

---. “Limerick - Ies op de walkaant van Wiehe”. *De Nije Tied*, nr. 4, juli 1995, p. 131. *Twentse Taalbank*.

---. “Niks te beleavn”. *De Nije Tied*, nr. 8, maart 1999, p. 308. *Twentse Taalbank*.

---. “Stofbad”. *Van over de Iessel*, nr. 2, april 2012, p. 16. *Twentse Taalbank*.

---. “Stokkern”. *De Nije Tied*, nr. 9, juni 2002, p. 354. *Twentse Taalbank*.

---. “Zoo bliej as wat”. *De Nije Tied*, nr. 4, juli 1995, p. 131. *Twentse Taalbank*.

Slot, Jannes. “De haande van mien vaa”. *Met weinig weure*, Rijssen, 1990, pp. 42–43. *Twentse Taalbank*.

“Snee”. *Stad en Land*, nr. 1, maart 1993, p. 7. *Twentse Taalbank*.

Spannenburg, J. “De oale put”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 6, augustus 1956, p. 99.

Twentse Taalbank.

---. “Momentopname”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 5, juli 1957, p. 83. *Twentse*

Taalbank.

---. “Veurjoar”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 5, juni 1956, p. 73. *Twentse Taalbank.*

Spengelink, A. J. J. “Nen pöppel”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 2, maart 1957, p. 29.

Twentse Taalbank.

Swennenhuis, Jan. “Ik maj die gearn...” ’t *Inschrien*, nr. 2, april 2010, p. 29. *Twentse*

Taalbank.

---. “Noaberschap”. *Oet Dorp en Marke Losser*, nr. 4, december 2008, p. 28. *Twentse*

Taalbank.

Varenhorst, J. G. “’n Aolden toren”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, september 1958, p.

80. *Twentse Taalbank.*

---. “’n Grommelschoer”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 5, juni 1956, p. 77. *Twentse*

Taalbank.

---. “Weej ’t nog”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 3, april 1957, p. 48. *Twentse*

Taalbank.

Velde, J. B. van der. “De ballade van de piepn”. *n Sliepsteen*, nr. 2, 1985, p. 13. *Twentse*

Taalbank.

---. “Dichter neumd”. *Jaarboek Twente 1994*, nr. 33, 1994, p. 133. *Twentse Taalbank.*

---. “Eanske”. *Jaarboek Twente 1994*, nr. 33, 1994, p. 127. *Twentse Taalbank.*

---. “Kikker”. *De Moespot*, nr. 121, maart 1984, p. 62. *Twentse Taalbank.*

---. “’n Aander en iej”. *De Moespot*, nr. 117, maart 1983, p. 54. *Twentse Taalbank.*

Vliet, Goaitsen van der. “Mien dorp”. *De Nije Tied*, nr. 2, augustus 1994, p. 74. *Twentse*

Taalbank.

Völkers, Bert. “Onze oale WC”. *Boorn & Boerschop*, nr. 1, april 2008, p. 13. *Twentse Taalbank*.

Voorde, G. J. ten. “Paosken”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 1, januari 1960, p. 1. *Twentse Taalbank*.

Vossebeld, Theo. “Belle fleur”. *De Nije Tied*, nr. 2, augustus 1995, pp. 62–63. *Twentse Taalbank*.

---. “Dagdreumn”. *Jaarboek Twente 1992*, nr. 31, 1992, p. 22. *Twentse Taalbank*.

---. “Dood goan”. *De Nije Tied*, nr. 4, juli 1995, p. 155. *Twentse Taalbank*.

---. “Eulder Jaan”. *Stad en Land*, nr. 4, december 1993, p. 136. *Twentse Taalbank*.

---. “Hoo bli-j wa nich”. *De Nije Tied*, nr. 8, 1999, p. 282. *Twentse Taalbank*.

---. “Mama”. *Jaarboek Twente 1992*, nr. 31, 1992, p. 4. *Twentse Taalbank*.

---. “Oavendloch”. *De Nije Tied*, nr. 4, juli 1995, p. 155. *Twentse Taalbank*.

---. “Stil bos”. *De Nije Tied*, nr. 1, maart 1994, p. 28. *Twentse Taalbank*.

---. “Verleurn leef”. *De Nije Tied*, nr. 3, februari 1995, p. 92. *Twentse Taalbank*.

---. “Waterspegel”. *Stad en Land*, nr. 2, juni 1993, p. 47. *Twentse Taalbank*.

---. “Weendvertier”. *Jaarboek Twente 1992*, nr. 31, 1992, p. 134. *Twentse Taalbank*.

Willemse, Janna. “Stemminge”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 9, december 1957, p. 135. *Twentse Taalbank*.

Wilmink, Willem. “Heftan tattat!” *De eerste bloemlezing van de Nederlandse poëzie. 100 gedichten uit het Koninkrijk van 1945 tot nu*, Querido, 2022, pp. 18–19.

---. “Plechelmusbasiliek, Oldnzel”. *De Nije Tied*, nr. 7, september 1999, p. 246. *Twentse Taalbank*.

Wolters, Jan. “’n Dinkel”. *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 4, mei 1956, p. 64. *Twentse Taalbank*.

Zandbergen, Jan. “De jeugd”. *Van over de Iessel*, nr. 2, april 2011, p. 8. *Twentse Taalbank*.

Zwaferink, J. B. "Mien Twênterlaand". *Twènterlaand en -leu en -sproake*, nr. 6, augustus
1956, p. 100. *Twentse Taalbank*.

Bijlage 1: Woordenlijst inclusief Twentse taalvariëteiten

1. boom → bomen boompje boompjes beum beumke beume beumken boam boame
böam böame
2. paal → palen paaltje paaltjes poal poale poalken peul peulken pool poske posken
3. zonlicht → zunlech zunlecht zunnlech zunnlecht
4. blad → bladeren blaar blare blaadn blaar blaarn bleadken blädken
5. voorjaar → vuurjoar veurjoar veurjoor vuurjoor
6. najaar → noajoar noajoor naojaor naojoor
7. kerk → kerken kearke kearkn kearksken kearkken kaaike kaark kaarke kaike kark
karke keark kearke kerk kerke koarke koarkn köarksken
8. dienst → diensten deenst deenstn deans deanst deante deens deenst deinst dens denst
diens dienst
9. zegen → zeagn zeeagn zeegn zegn
10. paradijs → paradies pardies pardiees perdiees
11. hemel → hemmel himmel
12. fabriek → fabrieken fabriekn febrieek fabreek fabreekn febriek
13. schoorsteen → schoorstenen schorsteen schorstene schorsteens schorsteenken
schossteen scharsteen schorstean schörsteen schorstiin piep piepe piepn piepken
14. rook → daamp deampe daampn deampken damp dämpe roak smook
15. nijverheid → nerigheid
16. katoen → katuunken ketoeen
17. machine → machines masiene masienn masiens mesieen mesieene mezieen mezieene
maschien meschien masien masienn masiene masienn masjien masjien mesjien mazien
mazienn mesjien
18. vooruitgang → angaank aangang angank vuuroetgaank vergank
19. tijd → tijden tied tiedn
20. landschap → laandschap laandschop
21. groen → greun greuner greunder greunst greune greunn grêun greùn greune gröan
gruun gruner gruunst grune gruunn gruûne
22. blauw → blauwer blauwst blauwe blauwn bloaf bloaver bloafst bloave bloavn blòòf
bloaw blouw blouwer blouwst blouwe blouwn
23. goud → goald gold gólt goold góold gould
24. rood → roder rooier roodst rode roo rooie roodn road roader roadst roade roa roadn
25. weids → weidse breedlöfftig breedlöfftiger breedlöfftigst breedlöfftige breedlöfftigen
26. groot → greuter grötter greutst grötst grootst grote grootn grot
27. zuiver → kloar klöarder kloarder klöarst kloarst kloare kloarn kloor kloorder kloorst
klore kloorn puuk puker puukst puke puuknschier schierder schierst schiere schiern zuver
zuverder zuverst zuvere zuvern zuewer zuverlik
28. helder → healter healterder healterst healdere healdern hèèler heelder heelderder
heilder heilderder heilderst heildere heildern helderder helderst heldere heldern heller
29. oud → oald öalder oalder ölder öaldst oalde oaldn oeld oelde oeldn old ölder öldst
olde oldn oold eulder oolder euldst oolde ooldn ould oulder ouldst oulden ouldn oule

30. prachtig → prachtiger prachtigst prachtige prachtigen schoon schoner schoonst schone
schoonn schoan schoaner schoander schoanst schoane schoann schone
31. stil → stiller stilder stilst stille stiln stille
32. dood → doder doodst dode doo dooie doodn doad doader doadst doade doa doadn
33. somber → ieperig ieperiger ieperigst ieperige ieperigen
34. zwart → zwarter zwartst zwarte zwartn zwat zwatten swat
35. vlijtig → vlietig vlietiger vlietigst vlietige vlietigen
36. hels → helsch heidns heidnser heidnst heidnse heidnsen
37. driftig → driftiger driftigst driftige driftigen
38. gloeiend → gleund gleunig gleuniger gleunigst gleunige gleunigen gleuneg gleuindig
gleuindiger gleuindigst gleuindige gleuindigen gleuinig gleuiniger gleuinigst gleuinige,
gleuinigen gleûjnig gleundig gleundiger gleundigst gleundige gleundigen gleuneg glöainig
glöainiger glöainigst glöainige glöainigen glöainig glöainiger glöainigst glöainige glöainigen
gluinig glöjnig
39. smeulend
40. mechanisch → mechaanies mechaanis
41. bloeien → bleuin bleuid bleuin bleuit bléuyet blöain bluin blöjn
42. leven → leavn leafd leavn leafd leavt lef left lèèwn lèèmm leeavn levn lewn löavn
43. ontwaken → wakker wördn
44. fluisteren → flostern flostert floestern floestert flöstern flöstert flustern flustert
fluustern fluustert smuustern smuustert tiezeln tiezelt toeseln toeselt toesseln toesselt fieseln
fieselt fiesseln fiesselt
45. verstrijken → vergoan verstriekn
46. ploegen → ploogn ploogd ploogn ploogt ploogn
47. oogsten → oogstn oogstten
48. hooien → heuin heuit heuid heuyen heuyt heuijen heuijt höain höait
49. kuieren → kuiern kuiert kuierd köjjern köjjert gängeln gängelt gingeln gingelt
50. bidden → bidn bid bidn bidt beadn bèèn birn
51. sterven → oetgoan stearvn stearft stöarvn stöarft störvn stoarvn steurvn stöarf störf
steurf stearft stèèrbm staarvn steurf staarft starvn storvn storf starmm stervn vortkonn
vortkönn vortstearvn
52. stomen → stoomn stoomt stomt
53. verdrukken → verdrukkn verdrukkn verdrukt
54. roken → daampn daampt daampm reukn reukt röakn röakt rookn rookt smookn
smookt bleukern bleukerd bleukert
55. dreunen → basken basked baskeden basket barsken barskt boemsn boemst bosken
boschen bösken bösket davern daawern davert daawert doondern doondert dondern dondert
dreanzeln dreanzelt dreunn dreunt drönn drönnt pleern plearn pleart pleert pleern trommeln
trommelt dobn dóbm dómm dobben dobken
56. sissen → sisen sist biezn biezt fieseln fieselt
57. gieren → geunsken boezn boezd boezn boezt boest boezn boestern boezn boozn giern
giert göaln geuln geult goeln goelt göln göald göaln göln gölt göalt guiln
58. weven → weavn weaft weervn wevn weft

59. spinnen → tweern tweernd tweern tweernt twiirn twearn twearnt twèèn twäärnen
twäärt spinn spunn sponn spun speent spint
60. naaien → neain neait neaid neein nein neit nejn nejt neyen neyt neijen neijt
61. langzaam → droa droast droae droan dròò drou troag troager troagst troage troagn
troaw laankzam laankzaam laankzamer laankzaamst laankzame laankzaamn laangk-saam
laankzem laankzemer laankzemst laankzeme laankzemn laangksem langzaam langzam
lankzaam lankzam zacht-an zeutkes zeutjes heanig hèèneg heandig heandiger heandigst
hèèneg hèèndeg heinig hendig hendig hennig henniger hennigst henneg stöadig stöadiger
stöadigst stoadig stöarig störrig
62. vredig → vrea vree vreadig vreadiger vreadigst vreadige vreadigen vrerig
63. zacht → zachter zachtst zachte zachtu
64. verlicht → verlecht
65. heilig → heilig heiliger heiligst heilige heiligen heiliger heiligst heilige heiligen
hillig hilliger hilger hilligst hillige hilge hilligen hilgen
66. verstorend → versteurnd verstuurnd
67. onstuimig → biesterig boisterig boijstrig buisterig buijstrig buistrig lostig lostiger
lostigst lostige lostigen lustig lustiger lustigst lustige lustigen onbeunig onstumig onsturig
onstuur ruus ruusterig ruusteriger ruusterigst ruusterige ruusterigen
68. brullend → brulnd breulnd breulnt
69. snel → hard harder härder hardst härdst harde hardn hat har harde harre hadde rap
rapper rapst rappe rapn sneller snelst snelle sneln vlot vlotter vlotst vlotte vlotn vals nieds
70. ontzettend → alderbarstns allebasns allebassens allebassens allerbarstends
alderbarstnd alderbärstns allebesns gloepns gloepnse gloepnsen grouwelik grouweliker
grouwelikst grouwelike grouwelikn groewelik groeweliker groewelikst groewelike
groewelikn growelik groweliker growelikst growelike growelikn grówelek gròwelek growlik
growliker growlikst growlike growlikn grówlek gròwlek gruwelik gruweliker gruwelikst
gruwelike gruwelikn gruwlik gruwliker gruwlikst gruwlike gruwlikn gruwwelik gruwweliker
gruwwelikst gruwwelike gruwwelikn krimmineel krimmineeler krimmineelst krimmineele
krimmineeln krimmineel onbändig onbändiger onbändigst onbändige onbändigen unbändigen
onbandig onbandiger onbandigst onbandige onbandigen onbannig onmeundig onmeundiger
onmeundigst onmeundige onmeundigen onmeuneg oenmeundig oenmeundig oenmuundig
oenmündig onmeùndig onmeùndiger onmeùndigst onmeùndige onmeùndigen onmeunig
onmeuniger onmeunigst onmeunige onmeunigen onmöandig onmöandiger onmöandigst
onmöandige onmöandigen onmööneg onmööndeg onmööndig onmööndig onmööndiger
onmööndigst onmööndige onmööndigen onmundig onmundiger onmundigst onmundige
onmundigen onmundeg onmuundig oonmuundig onmuundig

Bijlage 2: Complete Twentse streektaalgedichten

“Jazz-drumm” van Toon Borghuis (1957)

1 De slagaarm' klablettert um beurten
De jachtige spool deur 'n spronk
En met geheister en gebonk
Draawt de driftige la hen en weerum
5 En drif er den draod in de ketting!
In doezendvoldige bezetting
Roffelt de kamra' störiig den drumm;
De kämme danst lostig rock en roll –
Van 't hels spektakel word ik dol!

10 Mear laankzaam en loom
Weendt stil um den boom
Zich het blaanke good,
Dat Tweante maakt **groot!**

“stadoetbreiding” van Bert Mutter (1972)

1 daor,
waor kot an de stad
't plattelaand begun;
zo mennig boerenspil
5 in hoge eeken stun;
waor
de gekruude loch
van 't pas-gemèèjde grös
ofn rök van 't roggelaand
10 plezeer deu an own nös
waor
langs haoltwal en pad
wellig de bloom'n stonn'n;
en waor'j in stil plezeer
15 ow zoorg vergett'n konn'n

daor
lig noe glad en kòòld
ne grieze asfaltstraot
waorlangs in grauw beton
20 de torenhuuze staot.
waor
now in drok geraos
't steenkend spul zik rept
met leu, dee veur natuur
25 gin **tied** en oog meer hebt;
waor
al wat vroger was
en op dee stèè hef staon,
veur aait is vot evèègd,
30 vergetten en vergaon

“Vuur aaltied vot” van Herman Abbink (1983)

1 Grootte griepers greepen op 't Vjenne
Al dei smalle äkkers weg.
De stiechies dei'k vån joonksåf kenne,
Zint ummeropt düür ploug en dreg.

5 Wisse was dät wöulen weans'lik:
Het was gebüurd, 't kon zoo neit meer.
Meer toch...het is toch o zoo means'lik
Vüür aaltied vot dout toch wal zeer.

Vüür aaltied vot zint nû de stiechies,
10 Wûûr 't vaare nog vüür 't leste zat...
Vüür aaltied vot de mooie päächies,
Vüür aaltied vot 'n smokkelpad.

Vüür aaltied vot, deank ik zoo vääke,
A'k es zoo alleene zin.
15 En a'k dån zoo ån 't miimern rääke,
Is de oolde tied wier heelemaole in.

Zoo stäön daor vrügger ån den läidik
Zoo weg en 't wier 'n schaopeschot.
's Nachtens laggen daorin de schaope,
20 Röstig op wat eere en mot.

Däägens dån löupen ze in de häide,
De scheeper löut ze üt de düür.
Hei zöchen vüür de schaope wäide,
Versleet daor mennig einzaam üür.

25 Ik zei' em wier, zoo in gedachen,
De scheeper üt miene jongenstied.
Wöörde, dei a'i neit verwachden
En hei toch ziää, wor i nooit wier kwiet.

“Ballade van de piepn” van J.B. van der Velde (1984)

1 Wa zekers meer as hoonderd joar eledn
 kwam n moal den Ainsworth hier in t **oalde** laand;
 zag hoo de meansken best oet t hoalt warn snedn
 vuur t spinn en weavn klook met neerge haand.
 5 Dit was t begin dat hier zoo völ **febriekn**
 wördn sticht met nen bearg onmeunig kapitaal,
 wat kortns weer völs te völ gung bliekn:
 textiel meus vot, de piepn gungn daal.

Bin wiej dan noew a weer de **tied** vergetn
 10 at leu op t jietske gungn jaagn oawer stroat
 hoes hen vuur t waarme moal en noa dit etn
 ok weer vedan meusn tot snachns oet de noad?
 Van lange daag is noew niks meer te mearkn,
 alm gung hier vuur de vlakke, alns egaal,
 15 de leu meusn dus mer eargns aans goan wearkn:
 textiel meus vot, de piepn gungn daal.

Van t blauwe koffiebuske kö'w nich meer sprekn
 al dee **febriek**ssireens bint ok verstomd
 en slotn bint al dee poortn en dee hekn:
 20 t lik wa as in n oorlog, alns plat vot-ebomd.
 Gen duvelkamer, spinmechien of krasn,
 gen dreecilinder, töw of opmaakzaal,
 t spil was der nich teagn op-ewasn:
 textiel meus vot. de piepn gungn daal.

25 Woar bint toch al dee leu eblevn
 dee hier hebt marteld en zweet zoo dag an dag?
 Wat hef eur t leavn verders noe wa geavn,
 doo n industrie kreeg zonn zwoarn slag?
 En woarum zee'w de spendels nich meer dreain,
 30 wat wördn dee töw met skeetspool toch fataal,
 en hebt de leu noew niks meer um te kleain?:
 textiel meus vot, de piepn gungn daal.

Baron! Joa, joa!, ok vot gungn oewe piepn,
 woar t aarme volk op kloompn noar daansn meus;
 35 a köj der rechteveort niks van begriepn,
 t was t kapitaal wat hier zienn macht verleus.
 Joa, heer baron, oew zegnskap is brökn,
 der is niks meer van t ketoen, nog genn baal,

ze hebt den heeln pleer kats um-etrökn:
40 textiel meus vot, de piepn gungn daal.

“Hoo bli-j wa nich” van Theo Vossebeld (1999)

1 Zunn grootn loopstal
en ginn kriel op n breenk
Zunne grote varknschure
en ginne doeve op de delle
5 Zunne lange legbatteri-j
en ginn appelhof meer
Zunne lappe maïs
en ginne hegge meer
Zunn zwoarn trekker
10 en ginn hooltwal meer
Zun kapitaal hoes
en ginne zwaluw meer
Zunn deurn auto
en alns dichte bi-j
15 Zunne lappe weare
met nog eenn dooin eek
Zuk good boetnlaands grös
himmoal zonder peenksterbloomn
Zunne mooie zitkoele
20 en gin tied meer

“De melkbus” van Frans Oude Luttikhuis (2015)

1 Hier stoa ie dan; verroest, leug en koalt.
Vrogger de trotse melkbus,
de drèger van het witte goald.
Mer now hej zo völle heurt
5 dat ze oe mer noa 'n zolder hebt steurt.

Vrogger as dertig liter bus
stun ie bekend in alle heuke.
Op oen kop de zêf – in oen hals de deuke.
Het melk keuln dat was veur oe nen toer
10 ze zet'n oe tot an de schenne in de drenkkoel.

Het wêêr was mangs zo heet en zoel.
Ie kann der joa wa niks an doen
mer 'n ander môn waij wa zoer.
En toch hej dat allmoal deurstoan.

15 Ie bint er goan op transport – deur de knipgeer
en lang stun ie an'n diek.
En deur weer en wind kwam ie al rammelend an
bie de botterfabriek.

Uren en dagen lag ie op 't melkrek te dreug'n.
20 Met zand en aske wun ie schuur.
Dat zal ons nog lange heugen:
blaank op 't rek, en netjes in 't gelid.

Doar wönn altied naar op e vit'.
Bie nen groot'n boer stûn ie met een heel stel
25 in de melkkeuk'n te pronken as jonge meiden.
Mer bie nen klèèn' boer stun ie an de weg;
deur de wekke alleen
mer 's maandags met zien beiden.

Mer nou bi'j toch völl te klèèn
30 veur al die grote koppel beest.
Ze zet oe an de kaant,
stukje trots van 't plattelaand.

Nou hej dan helemaal offedoan.
Of ai geluk hebt versiert ze oe.
35 Dan mag ie bie de leu in de halle stoan.

De melktanks kwamm as paddesteul oet de grond
veur het **grote** Coberco mös de deksel veurgood op oen moond.
Teg'n zo'n groot ding heb ie, o bus
gen lèven mèèr.

40 Hier stoa ie dan, dat kwam der van
ie wan' van goeie wil, mer nou stoa ie stil.
Het bussenbestoan veur melk is volbrach.
Wel har dat nou ooit e dag ?
Hier stoa ie nou; verroest, leug en koolt.

Bijlage 3: Tabellen met trefwoordfrequenties

Tabel 1: Trefwoordfrequenties van het gehele corpus

Trefwoord	Frequentie
langzaam	353
snel	100
tijd	84
stil	78
dood	72
oud	64
groot	54
rood	35
zacht	31
blad	27
groen	23
zuiver	20
voorjaar	18
goud	17
zwart	16
hemel	15
vredig	14
blauw	13
leven	13
helder	12
schoorsteen	12
zegen	11
kerk	9
naaien	9
prachtig	9
rook	8
ontwaken	7
kuieren	6
ontzettend	6
bidden	5
bloeien	5
heilig	5
roken	4
dienst	3
fluisteren	3
gloeiend	3
najaar	3
paradijs	3
sterven	3
dreunen	2
driftig	2
fabriek	2

gieren	2
landschap	2
onstuimig	2
hels	1
machine	1
spinnen	1
stomen	1
weven	1
zonlicht	1
totaal	1191

Tabel 2: Trefwoordfrequenties periode 1

	1945 - 1973		
Dorp & platteland	frequentie	Industrie	frequentie
langzaam	152	dood	45
stil	35	snel	33
groot	29	naaien	7
rood	25	zwart	6
tijd	23	rook	5
oud	22	schoorsteen	5
zacht	15	roken	3
goud	11	driftig	2
prachtig	9	gloeiend	2
groen	8	onstuimig	2
hemel	7	ontzettend	2
blauw	6	sterven	2
voorjaar	6	fabriek	1
vredig	6	gieren	1
blad	5	hels	1
zuiver	5	machine	1
bloeien	4	stomen	1
heilig	4	totaal	119
helder	4		
zegen	4		
dienst	3		
kuieren	3		
leven	3		
bidden	2		
fluisteren	2		
kerk	2		
landschap	2		
paradijs	2		
ontwaken	1		

totaal	400		
--------	-----	--	--

Tabel 3: Trefwoordfrequenties periode 2

	1974 - 1991		
Dorp & platteland	frequentie	Industrie	frequentie
langzaam	85	snel	34
tijd	35	dood	20
oud	29	schoorsteen	6
stil	19	ontzettend	3
groot	11	zwart	3
voorjaar	10	naaien	2
zuiver	9	gloeiend	1
groen	7	rook	1
leven	7	spinnen	1
blad	6	weven	1
rood	5	totaal	72
zacht	5		
zegen	5		
blauw	4		
hemel	4		
goud	2		
kerk	2		
ontwaken	2		
bidden	1		
fluisteren	1		
helder	1		
najaar	1		
vredig	1		
totaal	252		

Tabel 4: Trefwoordfrequenties periode 3

	1992 - 2020		
Dorp & platteland	frequentie	Industrie	frequentie
langzaam	116	snel	33
tijd	26	dood	7
stil	24	zwart	7
blad	16	dreunen	2
groot	14	rook	2
oud	13	fabriek	1

zacht	11	gieren	1
groen	8	ontzettend	1
helder	7	roken	1
vredig	7	schoorsteen	1
zuiver	6	sterven	1
kerk	5	totaal	57
rood	5		
goud	4		
hemel	4		
ontwaken	4		
blauw	3		
kuieren	3		
leven	3		
bidden	2		
najaar	2		
voorjaar	2		
zegen	2		
bloeien	1		
heilig	1		
paradijs	1		
zonlicht	1		
totaal	291		

Tabel 5: Trefwoordfrequenties in aantallen per periode

	1945 - 1973	1974 - 1991	1992 - 2020
Dorp & platteland	400	252	291
Industrie	119	72	57
Totaal	519	324	348

Tabel 6: Trefwoordfrequenties in procenten per periode

	1945 - 1973	1974 - 1991	1992 - 2020
Dorp & platteland	77%	78%	84%
Industrie	23%	22%	16%
Totaal	100%	100%	100%

Tabel 7: Frequenties van gedichten per jaar

Jaar	Aantal gedichten
1945	2
1946	2
1947	1
1948	1
1949	2
1950	1
1951	0
1952	3
1953	4
1954	3
1955	4
1956	16
1957	14
1958	11
1959	6
1960	6
1961	8
1962	3
1963	3
1964	3
1965	3
1966	1
1967	3
1968	5
1969	7
1970	4
1971	2
1972	2
1973	2
1974	5
1975	2
1976	4
1977	7
1978	5
1979	2
1980	4
1981	2
1982	8
1983	3
1984	5
1985	5
1986	3

1987	5
1988	0
1989	3
1990	6
1991	2
1992	8
1993	9
1994	9
1995	6
1996	5
1997	6
1998	3
1999	6
2000	3
2001	3
2002	4
2003	0
2004	10
2005	1
2006	3
2007	1
2008	3
2009	0
2010	3
2011	3
2012	5
2013	1
2014	1
2015	1
2016	1
2017	0
2018	0
2019	0
2020	1
Totaal	289